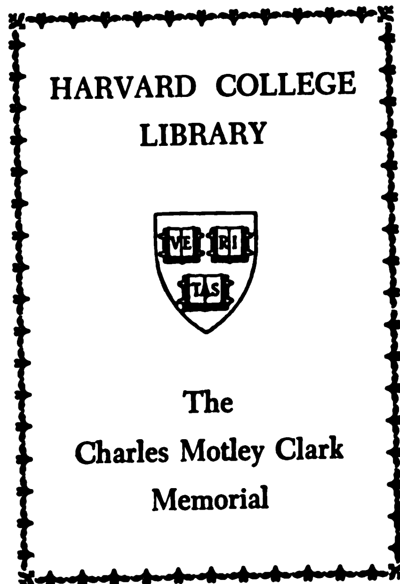

HARVARD COLLEGE
LIBRARY
VE RI TAS
The
Charles Motley Clark
Memorial

359 p., plr.

30.—

383/192

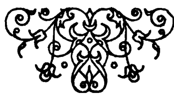
MAGYAR ZSIDÓK A MILLENNIUMON

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI TANULMÁNY

SZERKESZTIK

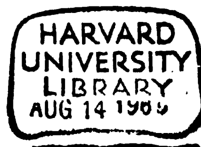
ZICHY HERMÁN GRÓF ÉS DERESTYE GY. M.

BUDAPEST,

KIADJA: MILJKOVIC DRAGUTIN.

1896.

Márkus Samu könyvnyomdája, Budapest, V., Gyapju-utcza.

Magyar Zsidók a Millenniumon.

A kiadó előszava.

Vannak dolgok, melyeknek létezését a korral haladó ember szégyenli, a melyekről csak pirulva beszél s a melyekkel mégis kell hogy nyilvánosan foglalkozzunk. Értem ez alatt a zsidó-kérdést, mely a társadalmat még mindig kisérti.

Furcsa és elszomoritó, hogy akkor, midőn a tudományos kutatás még Isten létezését is kétségbe vonja és mindent, a mi van és él, egyedül az emberek jóléte szempontjából itél meg, mondom, hogy akkor, a midőn a természet törvényeit proklamálják az emberiséget igazgató törvények gyanánt, hogy ugyanakkor a természet legszentebb és legsarkalatosabb törvényét: az emberszeretetet csak egyoldalulag gyakorolják és az emberek együvétartozását elvben ugyan hangoztatják, de gyakorlatilag nemcsak hogy tagadják, de egyre támadják.

Ezeréves fennállását üli meg magyar hazánk. A történelemből tanultam, hogy e hazának fejlődését sem a tatár, sem a török, sem az osztrák, sem az orosz nem tudta annyira megakasztani, a hogy megakasztották azok, a kik a belbékét zavarták s folyton egyenetlenséget szítottak a polgárok közt.

Ez ország egyik legkimagaslóbb alakja, a kit akkor, midőn hazánk kulturális felvirágzásáról beszélünk, csak hálatelt szivvel lehet emlitenünk, Széchenyi István gróf azt mondotta: „oly kevesen vagyunk, hogy az apagyilkosnak is meg kellenė kegyelmeznünk“.

S ugyanazok, kik fényes nevekre oly szivesen hivatkoznak — fájdalom — nagyon gyakran elmulasztják ama nagy emberek dicső példáját követni s nem a haza békés felvirágzását, hanem saját egyoldalu álláspontjuk sikeres megvédését és győzedelmét tekintik életük végczéljának. Ezek nemcsak, hogy kegyelmezni nem hajlandók, hanem egyes polgártársaik jogát csorbítani, őket a hazától elidegeníteni igyekeznek.

És fölmerül az a kérdés, vajjon igazán oly jó-e a dolgunk, hogy nehány százezer polgáltárs hazafias működését nélkülözhetjük? Mert hiszen józan észszel nem lehet megkövetelni, hogy a haza érdekében buzgólkodjanak azok, a kiket a hazafiatlanság vádjával illetünk és magyaroknak elismerni vonakodunk.

Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Ha e mondásnak valahol van jogosultsága, ugy e jogosultság fokozódik ott, a hol az államélet jólétének emelése forog koczkán.

Midőn e munka kiadására vállalkoztam és a jó ügy érdekében tetemes anyagi áldozatokra elhatároztam magam, az a szép czél lebegett szemem előtt: hozzájárulni a bántó ellentétek elsimitásához és ama társadalmi összhang létesitéséhez, melynek hiányában, bármi fényes ünnepeket rendezünk, hazánk nagygyá nem lehet.

S ha sikerülni fog beigazolni azt, hogy minden téren, melyet zsidó polgártársaink számára megnyitottak, ***ezek ép oly buzgalmat fejtettek ki,*** mint bárki más, s ha sikerülni fog meggyőzni az olvasót arról, hogy mindaz, a mit zsidó polgártársaink ellen felhoznak, részben elfogultság szülte koholmány, részben idejét multa; s ha az olvasó e könyv tanulmányozása után arra a belátásra fog jutni, hogy zsidóvallásu polgártársaink minden kulturális, minden hazafias intézményt örömmel támogattak és sokan közülök becsületére váltak hazánknak, akkor áldozataim nem vesztek

kárba és nem veszett kárba azon derék férfiaknak fáradsága, a kik czikkeikkel az én tervemet megvalósitották s a kiknek e helyütt mondok őszinte köszönetet önzetlen fáradozásukért.

S most világgá bocsátom a könyvet. Vajha teljesitené misszióját!

Budapesten, 1896. évi május hóban.

Miljković Dragutin.

Munkánk oka és czélja.

Vakmerő gondolat: mondják sokan; jó üzlet: gondolják többen. Pedig sem az egyik sem a másik nem vezetett akkor, a midőn a »Magyar zsidók a millenniumon« czimű munka szerkesztését, világgá bocsátását s vele együtt azon konzekvencziákat magamra vállaltam, melyek mindig kisérik az embert, mint a rosz szellemek az áldozatot, kieszelik gyönge oldalát, támadást intéznek akkor, oly időben, amikor legkevésbé van reá elkészülve.

Hosszab idôt töltve Amerikában, tisztelni becsülni tanultam az egyént — a ki kötelességét a társadalom és az állam iránt teljesiti és tisztességes munkával családját fentartja.

Az általános vallásszabadság hazájában nem gondol senki. de nem is kérdi senki, hogy ki-ki mily ritus szerint imádkozik az egek urához — de igenis törődik azzal, hogy az illető, a kivel az ember érintkezik, becsületes munkával keresse kenyerét és tisztességes módon viselkedjék.

A vénülő Európába visszaérkezve csodálkoztam, hogy a liberális törvényjavaslatok megalkotásával és keresztülvitelével a helyett, hogy a még létező ellentétek megszüntek volna, egyik-másik téren az ellentétek inkább kiélesedtek.

Ezen tarthatatlan állapotok inditottak arra, hogy ugy mint minden tisztességes honpolgár, a ki szive mélyéből kivánja a vallás-felekezetek békéjét és szereti hazáját, kilépjek a porondra és nyilt sisakkal küzdjek a még mindig *élő* és *mozgó* reakeziónárius áramlat ellen.

Örök igazság, hogy csak azon állami szervezet állandó, a mely magának a belbékét biztositja, a melynek fiai vállvetve küzdenek a közszabadság mellett, áldozatkészség és hazasze-

retetben egymással versenyezve s csak is a polgári erények gyakorlásában találják életczélukat és jutalmukat.

»Magyar zsidók a millenniumon« czimü mű egy kulturhistoriai tanulmány s mint ilyennek aggreszsziv tendencziája nincsen, de igenis békés uton kivánja bebizonyitani, hogy honalapitásunk ezredik évében a magyar zsidóság miként élte bele magát állami életünkbe — miként iparkodott megfelelni mindazon kötelességeknek, melyeket a haza minden fiára ró, s a társadalom minden egyes tagja elé szab. Büszkén mondhatjuk, hogy az utolsó évtizedekben Magyarországon a zsidóság magyarosodott és a szuverén magyar állami eszme szolgálatában jó magyar honfiakká váltak. Tündöklő példa a polgári erények gyakorlásában a mi urunk királyunk — ki egyenlő szeretettel mér minden alattvalójának.

Honalapitásunk ezredik évében ezen fényes meteor bevilágitja a vak gyülölettől elsötétült tájakat, jóságos és igaz tekintete sok könyüt szárit a szerencsétlenek arczán.

Akkor, a midőn a Habszburg-Lotharingiai tradiczió a szigorú katholiczizmus érvényesitését tenné kötelességévé, egymaga kel sikra a toleranczia mellett, megadja a szankcziót a liberális törvényjavaslatoknak és felséges befolyásának teljes súlyával védi a még minden oldalról törő támadások ellen.

Legyen mindenben vezércsillagunk a magyarok igazságos királya — a ki jogarával egyenlően mér gazdagnak és szegénynek, zsidónak és nem zsidónak.

Soha sem lett bensőbb meggyőződéssel egy irodalmi vállalat megkezdve, mint a »Magyar zsidók a millenniumon» czimű mű, mert szükségességét, korszerűségét minden elfogulatlan gondolkozó belátta és belátja. Hogyha az anyaghalmaz feldolgozása és az idő rövidsége miatt a jelen kiadás nem oly terjedelmes, mint amilyennek szerettük volna látni, ugy azért az olvasó közönség szives elnézését kérjük, de egyuttal appellálunk igazságos itéletére és jóakaratára, remélvén, hogy akkor, a mikor mi bona fide elkövettünk mindent, bogy kimeritő hiteles informácziókat nyerjünk azokról, a kiket hozni a műben kötelességünk — elismerésüket meg nem tagadják.

Magyar és Erdélyország hivatalos képviselőit, a főispánokat felkértük és megkerestük, hogy a közigazgatásuk alatt lévő területen élő kiválóbb egyénekről bennünket értesiteni kegyeskedjenek, 37 főispán adatai gazdagitották és növesztették

e művet, fogadják hazafias szolgálatukért, nemcsak a zsidó magyaroknak, hanem minden elfogulatlan honpolgár elismerését és őszinte köszönetét.

Kötelességem még megemlékezni a zsidó hitközségek érdemdús elnökei és ügybuzgó titkárairól, a kik legnagyobb készséggel működtek velünk közre és bocsátották a szükséges felvilágositó adatokat rendelkezésünkre.

Hogy köszönjem meg néktek, ti arisztokratái az irodalomnak, hogy örökbecsü czikkeitekkel tettétek lehetővé a mű megjelenését és adtatok neki erkölcsi alapot? Legyen jutalmatok azon elismerés és hála, melyet eddig is érzett, ezentul is minden jó hazafi irányatokban érezni fog.

És most kelj utadra könyvecske, teljesitsd hivatásodat — és a magyarok Istenének áldása nem fog elmaradni.

Budapest, julius 1. 1896.

Z. H.

Zsidóvallásu magyarok.

Irta: S. M.

»A zsidók története Magyarországon» czimü munkája elé irt bevezetésben *Dr. Kohn Sámuel* a budapesti zsidó-hitközség tudós főrabbija a következőket mondja: »Nem könnyü dolog zsidó történetet irni, kivált egy ország zsidóságának különleges történetét. Az eféle monographiákban gyakrabban és kirivóbban ismétlődik amaz ismeretes jelenség, hogy események és viszonyok a szemlélő álláspontjához képest más-más szinben tünnek fel. Ahol a felekezetiség sérelmekre utal, ott a hazafiság helyes müködést, a körülményekkel igazolható jogos eljárást lát, a semleges biráló pedig egyiküknek sem ad igazat. Mert másképp itél a felekezeti érzület, másképp a nemzeti tudat, meg másképp az elfogulatlan tárgyilagosság.«

Ránk azt a benyomást teszi, mintha Dr. Kohn Sámuel munkájának bevezető soraiban már eleve bocsánatot akart volna kérni azért, hogy hitsorsosaival szerető szivvel foglalkozik. De mi különben sem valljuk a tudós rabbi nézetét.

A felekezeti érzület, mely nemes forrásból ered, nem jő a nemzeti érzülettel összeütközésbe soha. Annál az elvnél fogva, mikép istenét leghivebben szolgálja az, aki embertársai iránt legjobban teljesiti kötelességeit, a felekezeti érzületnek olyképen kell megnyilatkoznia, hogy nyilvánulásaival nemcsak hogy surlódásokat elő nem idéz, hanem a létezőket elsimitja s az embereket egymáshoz közelebb hozza. Akit ily felfogás vezérel, amidőn egy nemzet vagy felekezet történetének megirásába fog, annak nem kell attól tartania, hogy az elfogulatlan tárgyilagosság ellen vét. Aki fél, hogy a tárgyilagosság ellen véthet, az

már csak azért sem lehet tárgyilagos, mert a tárgyilagosság megköveteli az egyenes szókimondást tekintet nélkül arra, vajjon a kimondott szó visszatetszést fog-e szülni az egyikben, a másikban. Az igazságnak nem szabad visszarettennie egyeseknek orrfintorgatásától; nem szabad megijednie attól, hogy meztelen alakja felháboritja azokat, a kik a szines czafrangoknak barátjai. Neki ki kell állania a küzdőtérre, ki kell állania felcziczomázatlanúl, csakis arra a hatalomra támaszkodva, amely lényében fekszik.

Ez az igazság adja kezünkbe a tollat, hogy hazánk születésnapjának ezredik évfordulóján helyreigazitsunk évszázados félreértéseket, hogy lehetőleg végkép kiirtsunk egy mélyen gyökerező előitéletet s az őket megillető világitásban tüntessük fel nem *a magyar zsidókat,* ilyenek a mi nézetünk szerint nem léteznek s nem létezhetnek, *hanem a zsidó vallású magyarokat.*

Mert magyarokká váltak már azok a zsidók, akik Árpád bejövetele előtt e hazát lakták és magyarokká váltak azok a zsidók, akik Árpád seregeivel, bejöttek, hogy ezt a most ezeréves hazát megszerezni segitsék. S ha vallásfelezet a honalapitás körül érdemeket szerzett, ez érdem a zsidót illeti meg, mely kulturájával már akkor hatott pogány őseinkre, midőn ezek a keresztet még nem ismerték és felvétele ellen később tiltakoztak.

A legnagyobb igazságtalanság és méltatlanság zsidóvallásu polgártársainkat ily körülmények között a «türt» egyéniségek sorába iktatni. Ők kettős jogot alkottak maguknak e hazához. Jogot azzal, hogy alapitásában ténylegesen résztvettek és jogot azzal, hogy felvirágoztatásához legjobb tehetségük szerint és, mint a történelem igazolja, nem kis mérvben járultak.

Főleg három vádat emelnek a keresztény magyarok a zsidó magyarok ellen, amely vádakkal igazolni akarják azt, hogy a zsidó magyarok méltatlanok arra, hogy a keresztény magyarokkal egyenlő jogokban részesüljenek.

Mielőtt a magyar nemzet történetéből meritett adatok alapján e vádak mindegyikének teljes alaptalanságát kimutatnók, szükségesnek tartjuk annak a talán eléggé ismeretes ténynek hangsulyozását, hogy ez országot nem keresztények, hanem magyarok alapitották, s hogy mindaddig, mig ez országot Magyarországnak, nem pedig Keresztényországnak nevezik, addig tulkapás és az állam dolgaiba való jogtalan beavatkozás marad, ha egy bármi erős vagy bármi gyönge felekezet egy más felekezetnek polgári kötelességét teljesitő tagjai ellen lázit, ezek-

nek jogait csorbitani vagy megszüntetni igyekszik. Mert az állam mint olyan nem ismerhet felekezeti tagokat, hanem polgárokat, akiket, ha jogállamról van szó, jogaikban megvédenie köteles, ha kötelezettségekkel terheli őket.

De ugyanily vádakkal, aminőket a keresztény magyarok a zsidó magyarok ellen hangoztatnak, másutt is illették a zsidókat.

Nézzük, hogy ezekre mikép felelt meg az angol parlamentben a nagy Macaulay.

»Oldham tiszteletreméltó képviselője azt mondá, — igy szól Macaulay beszédének záró részén, — hogy a zsidó természeténél fogva aljas faj, piszkos faj és pénzszomjas, amely minden tisztességes hivatástól irtózik s csak az uzsoráskodásra alkalmas; egyébiránt hiányzik e fajban minden magasabb, rokonszenvet keltő tulajdonság.

Igy beszéltek — folytatja Macaulay, — minden időben a vakbuzgók. Soha sem mulasztották el az üldözés igazolása céljából azon bünökre utalni, miket maga az üldözés idézett elő. Anglia a zsidókra nézve csak félhaza volt s mi vétkül akarjuk nekik felróni, hogy Anglia iránt csak félszeretetet éreznek. Ugy bánnak velük mint rabszolgákkal és azután csodálkoznak azon, hogy nem tekintenek bennünket testvéreiknek. Aljas foglalatosságra kényszeritjük őket és azután szemükre vetjük, hogy nem választanak tisztességes polgári keresetmódot. Hosszas időn át eltiltottuk őket a földbirtoktól és most azzal vádoljuk őket, hogy tulnyomólag kereskedéssel foglalkoznak. Kizártuk őket a dicsvágy minden pályájáról és megvetjük őket, mert a pénzvágyban keresnek menedéket. Sok századon át visszaéltünk hatalmunkkal velük szemben s most undorodunk attól, hogy azon cselhez folyamodnak, mely a gyengébbek általános és természetes fegyvere az erősebb erőszakoskodása ellen. Vajjon mindig csak pénzt váltó, pénzt hajhászó, pénzt gyüjtő nép volt-e a zsidó? Ki sem tudja jobban mint tiszteletreméltó barátom, az oxfordi egyetem képviselője, hogy a zsidók jellemében semmi sincs, ami képtelenné tenné őket a polgár legmagasabb kötelességére. Jól tudja, hogy a mivelődés gyermekkorában, amikor szigetünk még oly vad volt mint Uj-Guinea, amikor Görögország sem a müvészeteket, sem a tudományt nem ismerte, mikor alig emelkedett még egy szalmával fedett kunyhó ott, ahol ma Róma áll, hogy a megvetett zsidóknak már akkor voltak kőfallal körülvett városaik, palotáik, templomaik,

hadihajóik; emeltek iskolákat, amelyekben a szent tudományt tanitották. Már akkor voltak a zsidóknak nagy államférfiaik, hős harczosaik, természettudósaik, történetiróik és nagy költőik. Hol van a nép, mely férfiasabban harczolt függetlensége és hite mellett? Hol van a nép, mely a halál küzdelmében kitünőbben tanusította volna: mire képes a kétségbeesés bátorsága? Hogyha több század folyamán a harczosok és bölcsek elnyomott ivadékaiban az ősök tulajdonságai elfajultak, hogyha a törvény malasztjából kizáratva és a rabszolgaság igájába belekényszeritve, a számkivetettnek és a rabszolgának büneit elsajátitották: szabad-e ezt nekik szemükre vetnünk? Ne érezzünk inkább szégyent és lelkifurdalást? Bánjunk velük igazságosan és méltányosan! Tárjuk fel előttük szélesen az alsóház ajtóit! Nyissunk meg számukra minden pályát, amelyen ügyességet lehet tanusitani! Addig, mig ezt nem tettük, ne mondjuk, hogy Jezaiás polgártársai között nincsen lángész s hogy a Makkabeusok ivadékaiban nincsen hősziviiség.«

Anglia, amióta a nagy Macaulay ime idézett szavai elhangzottak, nagyot haladt: tanulta szeretni az igazságot. S ez igazság napsugarai eltüntettek Anglia egéről egy sötét felhőt, mely Európa legtöbb államainak belbékéjét még mindig zavarja: a zsidó kérdést. Angolnak tekinti magát Angliában mindenki és ez angolok büszkén vallják magukénak Disraelit, Montefioret, Goldsmithet, akik ép oly büszkeséggel nevezték magukat angoloknak.

Magyarországnak is megvolt a maga Macaulayja. Csakhogy az igazságok, melyeket Eötvös József báró hirdetett, még nem váltak a nemzet tulajdonává.

Halhatatlan emlékü bölcsünk imigyen kiáltott fel, midőn a zsidók emanczipácziójáról beszélt:

»S miért hát ennyi indulatosság, valahányszor a zsidók polgárositása szőnyegre kerül? miért a panaszok a kormány ellen, mely e népnek oly kevés engedményeket ada, de ezekkel is megmutatá, hogy haladni s egy jobb jövőt előkésziteni akar? Miért a keserü guny s rágalom azon férfiak ellen, kik mult országgyülésünkön e nagy igazság mellett felszólaltak, s a törvényhozásnak, legnemesebb tettében, eszközei valának? Miért ennyi zaj, ennyi lelkesedés azoknál, kik talán, ha önszabadságukról volna szó, nem mutatnának annyi lelkesedést, mint most, midőn embertársaik elnyomatása czéluk? *Egy előitélet,*

egy nagy ezredes előitélet; jaj annak, ki e szentséghez közeliteni merne! Jaj annak, ki ez agyaglábu koloszt meg merné renditeni, ki e Sais-szoborról istentelen kezekkel le merné rántani a fátyolt! A szörnyeteg ledölhetne, a fátyol alól a vélt istennő arczai helyett undok rém állna előttünk, s mi lenne a világból, ha még előitéletei sem lennének szentek? Mi lenne annyi jámbor varga- s szabóból, mi a boltos legények keresztény hadából, ha végre zsidó is felvétetnék fenséges körükbe? Hol keresse az árva keresztény mindennapi kenyerét, ha a zsidónak is birtokjog adatik? Nem elég-e, hogy a zsidót türjük, hogy az ország minden terheiben résztvehet, hogy védelmére vérezik, kifejlődésében ő is iparkodhatik, s érdemeinek dicső jutalmaul a levegőt szivja, melyet mi, s oly nagy sirt talál, mint bármely keresztény; nem elég mindez, s mit kivánhatnak még? Mit adhatunk mi vesztünk nélkül? Ha a zsidóknak birtokjog adatik, a jószágnak becse nevekedni fog, s a keresztény drágábban acquirálhat! ha a czéhekbe felvétetnek, talán jobban dolgoznának s a keresztény mesterember nagyobb szorgalomra kényszerittetnék! s nem istentelenség-e ez? Minek legyünk keresztények, ha némi haszon nincs összekötve vallásunkkal?«

»*Az előitélet önösséggel lépett friggre!* s ez az, mi a zsidók polgárositása kérdését oly nehézzé teszi; ez, miért a kormány jó szándékát — még a kevésben is, a mit adott — roszalni, a törvényhozás határozatait rágalmazni érdemes vala. Mert hogy nincs ok, mely a zsidók polgárositása ellen felhozva, a józanész elfogulatlan itéletét meggyőzhetné, hogy nincs egyetlen egy erősség, mely vagy semmit vagy éppen az ellenkezőt nem bizonyitaná, arról meg vagyok győződve, s azt reménylem kimutathatni.«

A megsértett igazságérzet e keserü kifakadása után Eötvös József báró igy folytatja:

»Az első ok, mely a zsidók emanczipácziója ellen a legtöbbször s legnagyobb bizodalommal felhozatik: a zsidók általános romlottsága. A zsidók alávalók s azért érdemetlenek minden szabadságra. . , ... Vessünk egy tekintetet a zsidók történetére, s vajjon mi vádolhatjuk a romlottságukat? Mi, kik őket ezredekig elnyomtuk, kik őket üldöztük és megvetettük, mig kebleikben minden nemesebb szikra elaludt? Mi, kik bennök hasonlóinkat elismerni nem akartuk, kik bennök erényeket nem keresünk s legfeljebb könyörületességgel, de soha ro-

konérzettel nem tekintének le hozzájok; vajjon mi rajtunk áll-e most szemökre hányni romlottságukat, rajtunk, a láncznyomra mutatva, melyet majdnem kétezredes szolgaság karjaira nyomótt, azt mondani: el tőlem, szolga! Vajjon azon zsidóknál, kik mióta városuk romokba dőlt, csak kegyetlen üldözéseket találtak, kereshetünk-e moralitást, nálok, kiknél az egész középkor egy hosszu martyrság vallásukért, kiket Németországban a pór és keresztes hadak ezerenként legyilkolnak, kiket Francziaországban 1182-ben Filep Ágoston, később IV-ik Filep elüz, kik midőn visszatértek, 1320-ban keresztény rablók által, később az 1348-iki pestis alkalmával a kutak megmérgezése ürügye alatt ezerenként gyilkoltatnak, 1594-ben ismét elüzetnek; nálok, kik Angliában oroszlánszivü Richard s János alatt hasonló üldözéseket szenvednek, kiket a királytól az utolsó báróig mindenki zsarol, nehezen szerzett birtokuktól mindenki megfoszt s végre 1290-ben az ország elüz; kik Spanyolországban — hol egy ideig a maurok alatt megpihentek — végre hallatlan üldözések után, melyeket 1380 és 1390-ben a burgosi s valladolidi cortesek határozatai következtében vak téritési buzgóság áltat szenvedének, 1492-ben 300,000 számmal hazájokból elüzetnek, kik Portugáliában 1596-ban kényszeritve megtérittetnek, nálok, kik mindig s mindenütt üldöztetve, ha néha egy pár évig zsarnokuk felhagy a kegyetlenségeivel, előre tudhaták: hisz csak azért engedtetnek e szünnapok, hogy vagyont keresve, annál hasznosabb martalékká váljanak, mint a gazda megheverteti marháját, hogy kihizzék, minekelőtte a mészárszékre hurczoltatik; vajjon nálok, a megvetett, a lábbal tiport, a kiüzött s vérpadra hurczolt zsidóknál kereshetünk-e magas érzelmeket? S ha azon nemzetnek, melynek syndicusa Toulouseban a nagy ünnepeken templom előtt pofoztatott, melynek Beriersben évenként virágvaságvasárnap előtt való napon a nép a templomban kövezésére intetett, melynek tagjai Wormsban a dorbézoló tanácsbeliek jelenlétében évenkint egyszer száraz malomban bizonyos mennyiségü gabona megőrlésére a kerékhez fogattak s marhaként ostoroztattak; melynek polgárai közül senki biztos nem vala, hogy — mint a bristoli zsidó János király alatt — naponként egy-egy fogától megfosztatni nem fog, mig vagyonát a zsarnoknak ki nem adá, vagy mint annyian, az inquisitió máglyáin nem fogja végezni kinos életét; ha azon nemzetben, mely ennyit szenvedett, anél-

kül, hogy ellenállhatna, nagy becsületérzést nem találunk, vajjon csudálatos-e ez? Ha mindaz, amit a polgárositás ellenei e nemzet romlottságáról mondanak, állana; ha mindazon kedvező tételek, melyek e nemzet erkölcsi tulajdonairól annyiak által hozattak, mind csak érzelgésszülte ábrándozások, ha Streckfuss, ki a zsidók polgárositása ellen irt, midőn épen a legaljasabb osztályról szólva, igy nyilatkozik: hogy az osztálytól bizonyos neki tulajdon erényeket, mértékletességet, szorgalmat, asszonyai erkölcsiségét és szülők iránti tiszteletet eltagadni nem lehet, csak tulságos zsidószeretetből szólt, ha Peel Róbert, ki egyébként túlérzelgőnek nem tartatik, a polgárositás ellen szólott, midőn kimondá: »hogy igazságtalanságnak tartaná, ha a zsidók magaviseletében keresne okokat polgárositásuk ellen, mert teljes meggyőződése szerint az semmi okot nem ád: e nép magasabb osztályai jóltevők és tiszteletreméltók lévén, alsóbb osztályai semmivel sem roszabbak, mint más Ő Felsége kormánya alatt élő alattvalók«, csak lágykeblü költő; ha mondom, minden, mi a zsidók romlottságáról mondatott, mondatik s még mondatni fog, áll: vajjon mi mást bizonyit mindez, mint hogy nemzetek elnyomás által erényeiket elvesztik.

Eötvös József báró szavai nem hangzottak el a pusztában, habár csakis kemény küzdelem árán vivattak ki a zsidó vallásu magyarok számára azok a jogok, a melyek minden polgári kötelességeit teljesitő polgárt megilletnek. Törvénybe lett iktatva, hogy a zsidóvallású magyarok is emberszámba mennek, hogy joga van annak, aki terheket visel s hogy annak, aki becsületes törekvéssel haladni kiván, nyitva áll az út tehetségének, iparkodásának érvényesitésére.

Igenis, mindez törvénybe lett iktatva s a Krisztus születése után való 1895-iki év örök tanuságot fog tenni arról, hogy magyar hazánk mérvadó körei felismerték azt, mikép nagygyá csak az a nemzet lehet, melynek fiai az egyenlő jogok alapján e nemzet nagyságán, felvirágoztatásán buzgolkodnak.

Csakhogy a törvény mindaddig irott malaszt marad, amig a természet törvényei nem emelkednek jogerőre, amig minden embert át nem hatja az a tudat, hogy az emberek egymás kiegészitésére, nem pedig egymás leküzdésére hivatvák s hogy azok, akik egyenlő módon látnak napvilágot és egyenlő módon szállnak alá a sir éjébe, a születéstől a sirig tartó rövid idő-

közt kell hogy más, nemesebb, emberibb czélra használják fel, mint egymás üldözésére.

Ámde ezt az eszményi, mert igazán emberi állapotot elérni csak akkor fogjuk, ha nem a harag, nem a gyűlölködés, sem az elkeseredettség epés hangján, hanem nyugodt tárgyilagossággal tekintjük úgy a gyülölködés, mint az elkeseredettség okát. S mivel mi nem vitatkozni, hanem nyugodt komolysággal nézetünket előadni akarjuk, már eleve tiltakozni kivánunk az ellen, mintha e szerény értekezésünkben az a hajlam vezérelne bennünket, hogy vádat emeljünk az egyik ellen és dicsérettel halmozzuk el a másikat. Nekünk nem lehet az a feladatunk, hogy törvényt üljünk, hanem hivatásunk mindenesetre az, hogy az igazság kideritéséhez némileg hozzájáruljunk s hogy ez igazságnak hiveket toborozzunk.

Emlitettük fenebb, hogy ez országot magyarok alapitották és lakják, nem pedig keresztények vagy zsidók. E magyarok vallásukra nézve lehetnek római katholikusok, lehetnek reformátusok, lehetnek zsidók, de kell hogy első sorban, azaz ott, ahol mint polgárok és nem mint magánszemélyek jelentkeznek, magyarok legyenek. S minthogy államilag csak *magyar* alattvalókat, nem pedig zsidó vagy keresztény alattvalókat ismerünk, kell hogy az állam más disztinkcziót tudomásul ne vegyen, amint természetszerüen tudomásul nem is vesz, nem is vehet.

S azért alig létezhetnek rendezett és kifogástalan társadalmi viszonyok mindaddig, mig egyes felekezetek, legyen az zsidó vagy keresztény, államot képeznek ez államban, mig ezen felekezetek külső megnyilatkozásait nem az államhatalom és kizárólagosan ez igazgatja.

Hadd idézzük Spinoza idevágó szavait. »Ha azt mondom, — igy beszél az emlitettük philosophus »az állam joga vallási dolgokban« czimű értekezésében, — hogy csakis az államhatalom képviselőinek van joguk mindenhez s hogy minden jog csupán az ő határozatuktól függ, akkor nem egyedül a polgári jogot értettem, de értettem az egyházjogot is. Kell hogy ők legyenek ennek értelmezői, védői . . . Kimutatni akarom, hogy a vallás törvényes erőre csak az államhatalom képviselőinek határozata folytán emelkedhetik, s hogy isten csak azok utján uralkodik az emberek felett, akik az államhatatmat képviselik, s hogy az istentisztelet és ájtatosság gyakorlása kell hogy alá-

rendeljék magukat az állam békéjének és hasznának s azért csakis az államhatalom által szervezendők. Hangsulyozva beszélek az ájtatosság *gyakorlásáról* és a külső istentiszteletről, nem pedig magáról az ájtatosságról és a benső istentiszteletről, sem pedig az eszközökről, melyek a lelket bensőleg arra inditják, hogy istent teljes szivből szeresse. E benső istentiszteletet és az ájtatosság minden egyednek külön jogát képezik, melyet másra átruházni nem lehet. Amit én isten birodalma alatt értek, kitünik azon állitásomból, hogy isten törvényét teljesiti az, aki isten akarata szerint szeretetet és igazságot gyakorol; amiből az következik, hogy isten birodalma ott van, a hol az igazság és szeretet a törvény és jog erejét birják. Ha tehát most kimutatni kivánom, hogy az igazság és a szeretet csak az állam joga által nyernek jogot és törvényes erőt, könnyen megérthető, hogy az állam joga csak a legfelsőbb hatalomnál van, hogy a vallás a jog erejét csak azok határozata folytán nyerheti el, akik a világi államhatalmat képviselik.«

Spinoza szemei előtt kétségtelenül a társadalom amaz eszményi állapota lebegett, amidőn az emberek oly szinvonalon állanak, annyira méltóvá tették magukat az »ember« elnevezésre, hogy a külsőségekről szivesen lemondanak akkor, ha lelkük szent érzelmeit szabadon és zavartalanul ápolhatják.

A vallásosság egyetlen czélja isten dicsőitése. A vallásosság nagyban különbözik a felekezetiségtől. Mig az első benső érzés, mely a külvilággal sehogy össze nem függ, addig a felekezetiség külsőségekben keres kielégitést, és ennek természetes folyományaképen kell hogy mindazokba a hibákba essék, melyeket a piaczi élet szül s melyek a vallásosságot nemcsak hogy nem növelik, hanem ellenkezőleg ártalmára kell hogy legyenek. Ez okból kivánatos, hogy az állam rendezze a vallásosság külső nyilvánulásait. A vallásos emberek találkozása nem fog surlódást előidézni soha, mig a felekezeti kérdés folyton zavarólag hat a polgárok békés együttlétére. A vallásoság nem is tiltakoznék az ellen soha, hogy külső nyilvánulásait az összpolgárság végrehajtó közegei rendezzék, hanem tiltakozik ellene igenis a felekezeti érzület, mely hatalomkörét egyre nagyobbitani kivánja és a terjeszkedés elősegitésére nem válogatja az eszközöket. Igy keletkeznek azután a vádak, miket az egyik felekezet a másik ellen emel.

Mint ez értekezés bevezető soraiban emlitettem a zsidók

ellen főleg három vádat emelnek. E vádak, legsúlyosbika az, hogy a zsidó vallásu magyarok nemcsak hogy a magyar nemzetbe olvadni nem akarnak, hanem ellenkezőleg elkülönitésükre minden lehetőt megtesznek s igy a magyar államban külön, zsidó államot képeznek.

Könnyü volna e vád élét azok ellen forditanunk, akik a vádat emelik s éppen a vádaskodókra nézve kimutatni, hogy ők különitik el magukat, hogy ők képeznek államot az államban s hogy az állam törvényeivel szemben idegen hatalom tanácsának, elhatározásának vetik alá magukat. De e soroknak czélja nem a vádaskodás, hanem az igazság kideritése s igy történelmi tények alapján fogjuk kimutatni, mennyi igaz és mennyi nem igaz abban, hogy a zsidó vallásu magyarok a magyar nemzetbe olvadni nem akarnak, hogy elkülönitik magukat és államot képeznek az államban.

Históriai tény az, hogy a honalapitást megelőző időkben már laktak zsidók Pannoniában s hogy még a rómaiak uralma alatt megalapitották Erdélyben, ahol kézmüvességgel foglalkoztak, a mostani Talmáts várost, melyet a történetirók egybehangzó állitása szerint Thalmudnak hivtak annak idején.

Históriai tény az is, hogy a kozárok az állam vallásának a zsidót tekintették s hogy az állam fejei sorban a zsidó hitre tértek át. Már most természetes, hogy a bejövő magyarok, akik a kozárokkal szoros barátságban állottak, a zsidókat nemcsak hogy ismerték, hanem velük baráti viszonyt folytattak. Külföldi történészek határozottsággal állitják, hazai történetirók pdig *„megengedik“* hogy a honfoglaló Árpád vitézei sorában részben maguk a magyarok, részben a magyaroknak kozár bajtársaik között voltak olyanok, kik a zsidó hitet vallották. Ennek a ténynek igazságát bizonyitja az a magyar hagyomány is, mely szerint a honfoglaló magyar nép 108 apróbb nemzetségből állott, melyek között volt egy Zsiday nemzetség is, amint ezt Jászay Pál »A magyar nemzet napjai« czimü érdekes munkájában megirta.

Tény tehát az, hogy a zsidók, akikről a haza ezeréves fennállásakor azt kürtölik világgá, hogy elkülönitik magukat, hogy a nemzetbe olvadni nem akarnak, hogy ezek a zsidók ezt az ezredéves hazát megalapitani segitették. Nézzük már most, hogy ezek a zsidó vallásu magyarok mily viszonyban állottak az akkor még pogány magyarokkal és nézzük, hogy kiket ter-

hel, ha, mint ellenséges részről állitják, a zsidó vallású magyarok és pogány magyarok közt fenállott viszony meglazult, midőn az utóbbiak később keresztény hitre tértek át.

Kohn Sámuel dr. »A zsidók története Magyarországon« czimü már idézett munkájában irja, hogy már a XIII. századból való okirataínkban sürüen előfordulnak a zsidó szóval összetett, vagy ebből képzett helynevek és semmi kétség benne, hogy ilyenekkel már sokkal előbb találkoznánk, ha a XIII. század előtti okmányaink nem volnának annyira ritkák. Ilyen helynevek : Zsidóvina, II. Endrének egy 1207-ben kelt adománylevelében; Zsidhig, mely 1225-ben a szent-mártoni apátsághoz tartozó birtok volt. Zsidfalu Zalamegyében ; Zsidányfölde, melynek II. Endre alatt 1225-ben történt eladományozását IV. Béla 1259-ben megerősitette; a Bártfa melletti Zsidópatak, Zsidótábor Nyitraváros közelében. Zsidód sziget, mely az esztergomi érsekséghez tartozott ; Zsid birtok; Zsidány helység és Zsidóvár.

Az eféle helynevek — igy irja Kohn dr. — melyek az utolsó kivételével már Árpádkori okiratokban előfordulnak, tehát e korban általán elfogadottak és ismeretesek, s melyek közül több egész a mai napig fenmaradt, világosan arra mutatnak, hogy az illető helységekben, az idétt, mikor nevök keletkezett, Magyarország legkülönbözőbb vidékein a zsidók oly számmal vagy oly kiváló helyzetben voltak, hogy valamely birtok, föld vagy falu, valamely patak vagy sziget, vagy tábor, vagy vár épen *tőlük* nyert elnevezést.

E mindenesetre feltünő körülmény magyarázatát csakis abban lehet keresnünk, hogy Magyarországon a zsidóvallásu polgárok a többiekkel szoros benső, szervi viszonyban állottak, hogy a nemzetnek vérét képezték, hogy magyaroknak tekintették a zsidókat és első sorban magyaroknak tekintették a zsidók önmagukat. Ennek fényes bizonyitékát, oly bizonyitékát, melyet frázisokkal eltüntetni nem lehet, találjuk abban, hogy már Árpád korában találkozunk oly zsidókkal, akik határozott magyar nevet viseltek, mint Jászkont, Farkas, Teka, Szarvas, Kis és mások.

A zsidó vallásu magyarok egynek érezték magukat az ősmagyarokkal, ezeknek szokásait magukévá tették, velük vegyes házasságra keltek, szóval nem létezett a zsidó vallásu és egyéb magyarok közt sem a jog, sem a társadalmi élet te-

kintetében semmi különbség. A zsidók nemcsak földeket szereztek és ezeket, a többi magyarok módjára rabszolgákkal müveltették, nem egyedül a kézmüvességet gyakorolták, hogy ezáltal munkakedvüknek nyilt jelét adják, hanem néha egész helységeket birtak, sőt egyesek erődöt is.

Ezen eszményi együttélésnek a kereszténység terjedése vetett véget. Mig Szt. Lászlóig csak egyetlen nyom sem mutat arra, mintha zsidó magyarok és más magyarok közt bármi surlódás lett volna, addig Szt. László uralkodásának vége felé már egy éles disztinkcziót észlelhetni, már akkor felekezetekre tagoltatott az eddig egységes magyarság és a zsidók ellen meghoztak egy törvényt, mely eddig élvezett jogaikat észrevehetően csorbitotta.

Szt. László alatt mérték a zsidó vallásu magyarokra azt a csapást, melylyel arra kényszeritették őket, hogy egyéb magyar polgártársaiktól elkülönitsék magukat.

Emlitettük ugyanis, hogy a zsidók valóban eszményi összhangban éltek a többi magyarokkal, hogy összeházasodtak velük s hogy ennélfogva minden izükben magyaroknak érezték magukat. A szabolcsi zsinaton jogérvényesen kimondták, hogy: »ha zsidók keresztény nőkkel házasságban élnek, vagy ha valamely keresztény egyént rabszolgaságban tartanak maguknál, ezek tőlük elvétetvén, szabadságba helyeztessenek vissza«.

Ez más szavakkal azt jelenti, hogy a magyar nemzetbe olvadt zsidóvallásu polgárokat, onnan erőszakkal »kiolvasztani« igyekeztek.

És tényleg megtörtént. Most pedig ugyanazok, akik ezt elkövették, azzal vádolják a zsidókat, hogy ezek elkülönitették magukat.

Ezt, bármennyire törjük a fejünket, nem lehet másnak csak történethamisitásnak nevezni.

A házasulás szabadságának megsemmisitésével és a zsidó vallásu és egyéb magyarok közt fennállott házasságok érvénytelenitésével a keresztény magyarok khínai falat állitottak önmaguk és a zsidó magyarok közé. De nem elégedtek meg azzal, hanem még szögeket is ütöttek a fal tetejébe, hogy az, aki azon esetleg mégis átmászni kivánna, véresre sértse a testét.

Ily szeget vert az emlitettük khinai falba a budai zsinat, mely már a szabolcsi zsinatnál is tovább ment, amennyiben

meghagyta a keresztényeknek, hogy a zsidókkal egy fedél alatt ne lakjanak, hogy velük barátságosan ne közlekedjenek.

Arról, hogy a zsidó vallásu magyarok hazaárulással vagy bármi más bűnnel ily eljárásra rászolgáltak volna, sehol emlités nem történik. Bűnük és végzetük az, hogy a zsidóvallást vallották. Emiatt nem volt nekik szabad magyaroknak lenniök, hogy azután később azt a vádat formálják ellenük, mikép nem *akarnak* magyarok lenni.

Mintha a zsidókat meghivták volna a zsinatokra, hogy ott az ellenük tervezett és végrehajtott rendeletek szövegezésében részt vegyenek és jóváhagyásuknak kifejezést adjanak! Mintha a zsidónak a kereszténység terjedésével egyáltalán akarata lett volna! Mintha a hazafias kérdés a zsidók állampolgári és emberi jogait sértő e rendeletek meghozatalánál egyáltalán tekintetbe jött volna! Egy felekezet készült irtó háborura egy másik felekezet ellen és a felekezeti gyülölet vakságában e felekezet tagjai megfeledkeztek arról, hogy ők tulajdonképen magyarok s hogy e magyar hazát sértik, ennek érdekeit támadják, midőn százezrekre menő magyar polgártársak elöl elzárják a tisztesség utját.

De hadd térjünk vissza a történelmi alapra.

A zsidóvallásu magyaroknak tehát már nemcsak állampolgári jogaikat csorbitották, nemcsak megélhetésüket nehezitették meg, amennyiben egyes keresetforrásoktól egyenesen eltiltották őket, hanem lehetetlenné tették nekik, hogy egyéb magyar polgártársaikkal összeházasodjanak, hogy ezekkel együtt lakjanak, velük emberi módon közlekedjenek.

De még ezzel sem érték be. Nemcsak kiolvasztani kellett a zsidó vallásuakat a magyar társadalomból, hanem külön intézkedések által gunytárgyává tették őket, ugy hogy a keresztény magyar vérébe menjen át a tudat, mikép a zsidó magyar ő hozzá, a keresztény magyarhoz nem méltó. Igy rákényszeritették a zsidókat oly jelek viselésére, melyek zsidóvoltukat azonnal elárulták. Ez ugyan nem lett volna baj, mert melyik becsületes zsidó restelné bevallani, hogy zsidó? Az intézkedést csak az intézkedéssel egybekötött czél tette sérelmessé.

Később mélyen belenyúltak a zsidó vallásu magyarok megélhetési viszonyába is. Elzártak előlük minden tisztességes keresetforrást és rákényszeritették őket, hogy pénzüzletekkel foglalkozzanak.

Igy hoztak annak idején egy rendeletet, mely szerint a zsidóknak meg volt tiltva földjeiket keresztény emberekkel műveltetni s egyáltalán keresztényvallásu cselédeket tartani.

E rendeletből két dolgot tanulhatunk. Először is azt, hogy a zsidók annak előtte ép oly nehéz vagy könnyü munkával keresték meg kenyerüket, mint egyéb polgártársaik, hogy a többi között földmiveléssel is foglalkoztak s hogy e munkájukban őket megakasztották, amennyiben megtagadták tőlük a szükséges munkaerőt. Megengedték persze, hogy pogány rabszolgákat tartsanak, de ez a munkaforrás a kereszténység rohamos fejlődésével és igy a pogányság megszünésével természetesen kiapadt. Igy lassan-lassan le kellett mondaniok a földnek müveléséről, amit ezelőtt oly szivesen tettek. De leszorittattak a mesterségek gyakorlásáról is, amennyiben a heti vásárokat a szombati napra tették át. De nemcsak a földmüvelésről, nemcsak a kézmüvességről szoritották le a zsidó magyarokat, hanem minden más polgári keresetforrás bedugult előttük a kereszténység hatalmának növekedésével. Mig azelőtt pénzveréssel is foglalkoztak és adótiszteket és vámhivatalokat bérben birtak, egyszerre mindez megszünt. Élnie pedig a zsidónak is kellett, s igy megkereste kenyerét azzal, amivel lehetett: az uzsorával.

Csalódnék azonban mindenki, aki azt hinné, hogy a zsidó megélhetése czéljából az uzsorát *teremtette*. Ellenkezőleg; a kereszténység egyenesen rákényszeritette a zsidókat az uzsoráskodásra. Megtiltották ugyanis a keresztényeknek az uzsoráskodást, de ennek szükségességét belátván, kimondták, hogy nemkeresztényekre nézve az uzsora gyakorlása nem bűn. Megcsinálták tehát a zsidókat uzsorásoknak és, miután minden más keresetforrástól eltiltották, ezen mesterség gyakorlására még privilegiumokat is adtak nekik.

S most lelketlen demagogok, akik hazafiságukkal nagyobb uzsoraüzletet csapnak, mint a középkorbeli zsidók pénzükkel, azzal állnak elő, hogy a zsidó nem *akar* dolgozni, hogy csakis piszkos pénzüzletekkel szeretnek foglalkozni s példákra hivatkoznak azon elmult időkből, amikor a zsidónak sem földmiveléssel, sem iparral foglalkoznia nem lehetett, hanem igenis *kötelességévé* tették, hogy jámbor keresztényeknek pénzt adjon kölcsön.

A középkorbeli idők persze megszüntek már és az el-

nyomatás korszakát követte a méltányosság ideje. A jogtalan és embertelen intézkedéseket türelmi rendeletek váltották fel s a Nagy Lajos által számkivetett zsidók később ujból hazára leltek e hazában. S tekintsünk körül e hazában; nézzük, vajjon azóta, amióta a zsidó ismét emberszámba megy Árpád földjén, nem-e ugyanannyit fáradozott e haza felvirágoztatásán mint a keresztény? Nézzük, vajjon az a zsidó, akit megvetőleg hazátlan kozmopolitának neveznek s akiről azt állitják, hogy vezérelve az: ubi bene, ibi patria, nézzük, hogy ez a zsidó magyar ha hivatása elszólitotta őt Magyarországból a külföldre, nem-e ott is hiven megőrizte szivében hazáját, nem-e felhasznált minden alkalmat, hogy magyar érzelmeinek kifejezést adjon és dicsőséget szerezzen szülőhelyének?

Van ugyan példa rá, hogy keresztény magyarok, még pedig oly magyarok, akik e földet legsajátabb szerzeményüknek tekintették, alig hogy lábukat külföldre tették, magyar voltukról teljesen megfeledkeztek. Csak azokra a főurakra kell viszszaemlékeznünk, akiket Mária Terézia bécsi udvarába édesgetett s akik ott rövid idő alatt nemcsak a magyar viseletet és a magyar szokásokat, de még a magyar nyelvet is mint feleslegés málhát elvetették maguktól.

Ennek ellenében vannak zsidó magyarok, akik távol e hazától barátokat szereztek hazájuknak és működésükkel becsületet. Csak egy-kettőt akarok felemliteni, akiknek neve valószinüleg a feledés éjébe merült már s akik megérdemelték volna, hogy tiszteletben tartsuk emlékezetüket.

A bajai születésű Beck Miksa, aki Lipcsében a bölcsészeti pályára lépett és ugyanott az irodalomra adta magát, működésének delelőjén megirta volt »Fahrender Poet« czimű nagybecsű munkáját, melynek első éneke »Ungarn« nemcsak az iró kiváló tehetségéről, hanem rajongó hazaszeretetéről is tesz tanuságot. »Jankó, der Rosshirt« és »Ungarische Melodieen« czimű munkáival elragadta olvasóközönségét és megkedveltette velük a magyar népéletet.

Schlézinger Miksa Angliában adott ki egy könyvet Magyarországról, mely az angolokat egy csapással a magyarok barátjává tette s mely könyvért az angol lapok azt irták róla, hogy magyarabb a magyaroknál.

Avagy felemlitsem a budai születésü Fischoff Adolf orvostudort, akit még csak rövid nehány esztendő előtt kisért az

egész müvelt világ tisztelete az örök nyugalom helyére? Fischhoff mint orvosnövendék irányitotta magára Bécsben a közfigyelmet. 1848. márczius 18-án ő tolmácsolta az egyetem kivánságait és szavának elragadó hatalmával a szabadság megvédésére lelkesitette a diákságot és a népet. Később elfogták és többek között azzal vádolták, hogy Kossuthtal állandó levelezésben állott. Barátai akkor egyre kérték, hogy szökjék meg, de ő a kérésekre azt a férfias választ adta: ha maradok, a hadbiróság *talán* elitél, ha megszököm, a közvélemény elitél *minden bizonynyal.*

Ez igénytelen sorok irója tul a tengeren alapitott magyar lapot s lelkének egész erejével nemcsak azon küzdött, hogy a messze idegenben élő honfitársaiban ébren tartsa és éleszsze a hazafias szellemet, hogy ott is ápolja nemzeti nyelvünket és hirdesse a magyarok együvétartozásának szükségességét, hanem addig harczolt, mig az amerikaiakat is arra a tudatra ébresztette, hogy Magyarország nem osztrák provinczia, hanem önálló állam s hogy a magyarok nem barbárok, hanem kulturnép, mely mellét állitotta a keleti barbarizmus elé, hogy megvédje a nyugoti czivilizácziót.

Ilyenek voltak és ilyenek most is azok a zsidó magyarok, akik elszakadtak e hazától, és szükséges-e felsorolnom azoknak müködését, akik a hazában éltek és élnek s akik minden erejüket annak a czélnak állitják szolgálatába, hogy magyaroknak tekintessenek ők is abban a hazában, amelyben magyarok voltak őseik és amelyben hazátlanokká, jognélküliekké váltak az utódok?

Dőreség volna elhitetni akarni, hogy a zsidó magyarok között nincsenek olyanok, akik kedves énükön kivül mivel sem törődnek s akiknek a haza csak akkor érne valamit, ha fejős tehén volna, mely őket tejjel és vajjal ellátja. Vannak bizony ilyenek, még pedig, sajnos, jó számmal; de találkozunk ily jó madarakkal a keresztény magyarok között is s éppen az a hiba, hogy mikor a keresztény magyar a haza érdekeit mibe sem veszi, ezt az *egyén* hibájául tudják be, mig ellenben ha Kohn Kóbi vét, akkor az összzsidóságot vonják ezért felelősségre; ilyenkor nem Kohn Kóbi, hanem a *zsidó* a hibás.

Igen ám, de ennek ellenében a zsidóságnak azt vetik szemére, hogy egész Izrael jajveszékelve felkiált, ha sérelmet ejtenek *egy* zsidón. Meglehet, hogy ez ugy van. De nem szabad

elfelejteni azt, hogy minden seb fáj, ha érintik s nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a *zsidóságnak* joga és kötelessége az ellen óvást emelni, ha valamely egyénben a *zsidót* bántják. Mert ha nem az egyént, hanem a hitsorsost bántják valakiben, akkor természetes, hogy a felekezetet találja a sértés. A magyar nemzetnek kevés köze van ahhoz, ha tegyük fel, Paprikás Demetert kiutasitják Berlinből; de nem szabad a történt kiutasitást szótlanul eltürnie, ha a kiutasitás a nyiltan bevallott okból esett meg, mert Paprikás Demeter magyar. Ily esetben a magyar nemzetnek szolidaritást kell vállalnia Paprikás Demeterrel, a kivel különben alig törődnék.

S a bajt növeli az emberi természetben fekvő ama tulajdonság, hogy az az egyed, nemzet vagy felekezet, mely egy bizonyos oldalról következetesen csak bántalmakban részesült, szinte lesi, vajjon nem-e intéztetnek ellene ujabb támadások s minden véletlen tettben, melynek rendes körülmények között alig tulajdonitana fontosságot, folytatását látja az előzményeknek.

A zsidóság évszázadokon át alig tapasztalt egyebet, csak üldöztetéseket, csak lealáztatásokat, csak szenvedéseket. Történetének minden egyes lapja azzal a vérrel van megirva, melyet roszindulatu embertársai kisajtoltak belőle. S mig egyrészt hálakönyeket ont minden barátságos kézszoritásért, addig ne csodáljuk, ha másrészt minden neszre összerezzen s lesben álló vadásznak fegyverét véli maga ellen irányulni.

Még nincs messze hátunk mögött az idő, mikor a zsidónak még városban sem igen volt szabad laknia, de amióta utat nyitottak számára, szinte lázas lelkesültséggel sietett elfoglalni helyét és magyarnak bizonyulni a magyarok közt. A ki figyelemmel kiséri évek óta a mozgalmakat, tudni fogja, hogy a zsidók mily örömmel választottak magyar nevet. Akinek szeme van, láthatja, hogy a magyar keresdedelem egy Kohner, egy Baumgarten, egy Schossberger és más hozzájuk hasonlók személyében mily lelkes ügyvivőkre akadt. A ki látni akart, tudja, hogy a magyar ipar fejlesztői közt ott állnak első sorban zsidóvallásu polgártársak, akik közül csak a budai Goldbereket, Fischereket, Wolfnereket, Deutschokat emlitjük föl. A tudomány terén egy Acsády, egy Goldziher, egy Bánóczi, egy Bacher, egy Marczali dicsőséget szereztek a magyar névnek a külföldön is s az egyetlen Silberstein magasröptü ismerteté-

seivel oly szolgálatokat tett a magyar irodalomnak külföldön, melyeket eléggé meg nem hálálhatunk. A költészet terén csak Kiss Józsefet emlitem fel, akinek munkái ott élnek minden magyar ember szivében. Vagy felemlitsem-e, hogy a hirlapirodalom terén akár csak Veigelsberg Leo mily szolgálatokat tett hazánknak? Avagy egy Wahrman, egy Chorin, egy Jellinek, egy Mezey, egy Mandel Pál nem-e válnék becsületére bármely nemzet parlamentjének? S a jótékonyság gyakorlása körül hadd emlitem fel hevesi Bischitz Dávidnét, akinek nevét ismerik kunyhóban és palotában s aki mindig ott termett, ahol emberi nyomor emberi szivre hivatkozott.

E szerény értekezést bátran berekeszthetem ennek folytán azzal a határozott kijelentéssel, hogy zsidó polgártársaink sem jobbak, sem roszabbak a haza egyéb fiainál s hogy üssük, gáncsoljuk a roszákban a roszat, de ismerjük el a jókban a jót s legyünk annyira igazságosak, hogy az egyes hibáiért ne kárhoztassuk az összességet. Engedjük meg azoknak, kik büszkén nevezik magukat *zsidó vallásu magyaroknak*, hogy megmaradhassanak magyaroknak s ne türjük el semmi szin alatt, hogy hazafisági kérdést csináljanak a felekezeti kérdésből. Ne vallását, hanem hazafiui ténykedését keressük annak, akit mint magyar állampolgárt veszünk bonczkés alá.

Dr. Bacher Vilmos »Ezer év előtt« czimü, az izr. magyar irodalmi társulat évkönyvében megjelent értekezését a következő szavakkal zárta be:

»A kozárok birodalmával zárjuk be pillantásunkat az ezer év etőtti Izraelre, hosszu ut vezet onnan hazánkba, de ezt az utatt megtették Árpád hadai és velük együtt a zsidó király alatt élő és zsidóvallásu kozárok nem egy családja. Lebediából, hol szoros összeköttetésben éltek a kozárokkal, jöttek a magyarok a Duna és Tisza földjére, hogy végleges hazájukat elfoglalják. Ekképen csatlakozik a honfoglatás eseménye az ezer év előtti zsidóság legmegkapóbb történeti tényéhez. De a honfoglalás ezeréves ünnepe is egybeesik napjaink zsidó történetének legkiválóbb tényével, vallásunk végleges egyenjogusitásával hazánkban. És igy a nagy történeti emlékünnephez méltó örömmel kapcsolhatjuk össze a lefolyt évezred végét annak elejével. A vallásszabadság nemtője kisérte honfoglaló magyar őseinket hazánkba és a honfoglalás évezredes ünnepének éve egyuttal hazánk vallásszabadságának első esztendeje. *Valamint kozár hit-*

sorsosaink alkotó részét képezték a honfoglaló magyar nemzetnek, ugy felekezetünk alkotó részévé lett immár a magyar nemzeti államnak.«

Vajha megértenék ezt azok, akiknek kötelességük volna, e haza különböző eredetü polgárait közös munkára, a haza felvirágoztatására egyesiteni!

A magyar zsidók kétszáz évvel ezelőtt.

Irta :

Dr. ACSÁDY IGNÁCZ.

Azokban a heves belmozgalmakban, melyek a tizenhetedik század utolsó éveit hazánkban végig kisérték, a nép többi elemeivel együtt a magyar zsidóság is kemény megpróbáltatásokon ment át.

E felekezet annál fájdalmasabban érezte a nehéz idők járását, mert tagjai az ország legnagyobb részében nem sűrűbb tömegekben, hanem szétszórtan, egy-két családonkint éltek az egyes falvakban.

Volt bajok elég, bármi búzgón védte őket a földesur, a kinek beleegyezésével, sokszor egyenes hivására telepedtek le, hogy egyrészt általában szaporitsák a népesség szertelenül leapadt számát, másrészt pedig a nemzet gazdasági szervezetében azt a munkát végezzék, melyre a közvagyon szempontjából nagyon nagy szükség volt, melyet azonban a munkás nép, a meglevő lakosság maga végezni nem tudott.

A jobbágy és zsellér ősi hagyományainak megfelelően a földmüvelésnek, állattenyésztésnek szentelte idejét vagy napszámmal kereste kenyerét. Egy kis részük iparral foglalkozott, egy még kisebb részök kereskedést űzött, de csaknem kizárólag nyers terménynyel vagy marhával. Egyes mezővárosokban akadtak ugyan kereskedők is, kik kül- és belföldi iparczikkeket hoztak forgalomba, sőt a szabad királyi városokban tekintélyes kereskedelem összpontosult, mely onnan az egész országra kiterjeszté hálózatát.

Csakhogy mindez nem volt elég s az árucserének, az űz-

leti forgalomnak nem tudott lendületet adni. Szaporitani kellett tehát a kereskedői elemet, hogy a nép némileg értékesithesse munkájának termékeit s azoknak a sokféle, részben pénzben fizetendő terheket, melyeket reá az állam, az egyház, a vármegye és a földesur róttak, viselni is képes legyen. Első sorban a földes urak érdeke kivánta azt s azért a földes urak nemcsak nem akadályozták, hanem mindenképen elősegitették falvaikban a zsidók letelepedését. Régen e letelepedés a földes ur akarata vagy engedélye nélkül egyáltalán nem történhetett, mert nemcsak magánjogi, hanem minden más tekintetben ő volt a község teljhatalmu ura. A ki az ő községében élt, az az ő telkén élt, és e telekre nem juthatott másképen, mint az ő akaratából, az ő engedélyével, melyet kizárólag belátása, tetszése szerint adott vagy tagadott meg.

Törvény és megyei szabályrendelet nem korlátozta e téren akaratát, kis-királya volt birtokának s azt egyedül kényekedve szerint igazgatta. Elűzhetett onnan bármikor mindenkit, a ki neki nem tetszett s befogadhatta azt, a kit a szomszéd elűzött. A mohácsi vész előtt, a nemzeti királyság korában a zsidó lakosság kizárólag a király és kamarája hatósága alatt állt s ezért leginkább a szabad királyi városokban, melyek földesura maga a szent korona s viselője a király volt, telepittetett meg. De már akkor is kértek és nyertek egyes főurak kiváltságot arra, hogy jószágaikra zsidót fogadhassanak be.

A mohácsi csapás után, mely a régi államszervezetet egészen fölforgatta, meggyöngülvén a központi hatalom, mely addig a zsidókat a velök egy városban élő polgárok üldözései ellen megoltalmazta, némely város kiűzte területéről a zsidókat. Az igy elűzöttek s általában a külföldről beköltözők a földes urak jószágain, természetesen a földes urak beleegyezésével alkottak magoknak uj otthont. A magyar zsidók egyes egyedül a földes uraknak, a Dunán tul kivált nehány főuri családnak köszönhették, hogy a török korszak viharos eseményei ki nem irtották őket. A Dunán tul első sorban a Battyhány és Eszterházy főuri családok adtak nekik jószágaikon menedéket s védték őket századokon át szakadatlanul és sikeresen mindaddig, mig egy uj korszak hajnalhasadásával az állam, a törvény nem fogadta őket védelmébe.

Pedig ezek a főurak s mindazok a földes urak, kik az ország többi vidékein is megnyitották jószágaikat a zsidóknak.

rendkivül hitbuzgó, mélyen vallásos, egyházuk érdekeikért nagy áldozatokat hozó férfiak voltak. És ha mégsem találták hitökbe ütközőnek azt, hogy jószágaikon zsidókat telepitsenek meg s őket ép oly jó indulattal védjék, mint a többi, a földesurral egyházilag is egy alapon álló népességet, ennek oka egyszerüen az, hogy szükségök volt a zsidókra és méltányolni tudták annak a szerény, de hasznos munkának az értékét, melyet a zsidó lakosság a szoczial-gazdasági szervezetben végezett.

A mohácsi vész után egy-két város kivételével a földes urak jószágain huzódott meg a magyar zsidóság s a földesuri hatalomnak köszönte megmaradását azon szörnyü megpróbáltatások közepett, melyeken a haza más lakosaival együtt a török korszak folyamán átment. A magyar földesur volt az ő oltalma, nem pedig az államhatalom, melyet egész más feladatok vettek akkor igénybe.

Mindazáltal a XVI. és XVII. század török harczai és belvillongásai nagyon megtizedelték valamint az egész, akképen a zsidó lakosságot is s különösen az észak-keleti vármegyében talált az első, szélesebb körü összeirás, mely a Buda visszafoglalása utáni évekből (1698—9) ismeretes, szertelenül gyér számu zsidóságot, mely a nevekből következtetve a szomszédos Lengyelországból szivárgott be, még pedig ugy látszik épen azon időkben, mert egy része még nem is végleg telepedett itt meg. Igy például Lubló városában (1698. aug.) 6 családot irtak össze, kik mind szandecziek vagy tarnoviak voltak; az egyik 2 fiával élt a városban, a többinél nem emlitettek családot, ami arra vall, hogy még nem hozták el uj lakó helyökre. Mindnyájan kereskedéssel foglalkoztak, kettő mint házaló, de egyikök egészen szegény volt, kereste kenyerét, a többi pedig borral kereskedett, vagyis a magyar bort Lengyelországba szállitotta ki, hol annak akkor nagy piacza volt.

Zemplénmegyének több községében talált ugyan az 1698-ik összeirás zsidó lakosságot, de mindenütt csekély számmal. Sztropkó városában 2, a közelében levő négy község mindegyikében 1—1 család lakott. Ez utóbbiak mind bérlők voltak, mert az italmérési vagy a székállás jogát birták bérben a földesurtól. Csupa árendások voltak a homonnai járás 4 községében lakók is, összesen 5 család. De lakott még 7 család gróf Zichy Péter itteni uradalmában, melyek mind kereskedés-

sel keresték kenyerüket, de a gróf nem engedte meg, hogy a kamara emberei összeirják őket, mert tudta, hogy az összeirás adóügyi czélokból történik s nem akarta, hogy az illetők adóval terheltessenek.

Sáros vármegye tizenkét községében találtak 1698-ban zsidókat és pedig Pécs-Ujfaluban és Zborón 2—2, a többi községekben 1—1 családot. Ezek egynek kivételével, a ki serfőző volt, szintén csupa bérlők voltak. Pécs-Ujfaluban az egyik korcsmát, a másik a mészárszéket bérelte a földes urtól.

Ugocsában és Szatmárban egy évvel később irták össze a zsidókat. Amott 5 községben lakott mindenütt egy-egy, Ujlakon két család, de az összeirás azt mondta róluk, hogy a rebellisek kirabolták őket s igy igen szegények. Szatmár megyében akkor csak 3 községben s Szatmár városában találtak zsidókat. Paczal községben egy Markovics nevü lakott, mint mondták, fél év óta, de ez időben is kirabolták a felkelők. A pálinkamérést bérelte a földesurtól s volt két szeszfőző üstje. Jankon, Janovics Dávid lakott s szintén bérlő volt; őt 1697-ben rabolták ki. Korogyon a bérlőt Judkovics Ábrahámnak hivták, ki ezenkivül Sonkadon is árendás volt. Végül Szatmár városában, ő felsége javain, nem pedig városi területen Judkovics Jakab és Abrámovicz Mátyás laktak s szintén italméréssel foglalkoztak.

Az itt emlitettek, ámbár mellékesen kereskedést is üztek, majdnem mind árendások voltak. Meglehet, hogy egyes vármegyékben csakis ezeket irták össze, a más foglalkozásuakat pedig nem (igy a szatmármegyei összeirás czime: Conscriptio judaeorum arendatorum in Cottu Szatmár existentium, a mi nem zárja ki a feltevést, hogy voltak nem árendások is, de ezuttal nem irták őket össze). De az, hogy első sorban italméréssel s a vele kapcsolatos pálinkafőzéssel foglalkoztak, azt jelzi, hogy a földes urak különösen azért telepitették meg őket egyes községekben, hogy az italmérési jogot jobban értékesitsék, jövedelmezőbbé tegyék.

Régebben fölötte keveset jövedelmezett ez a jog; a földesur vagy maga tartott korcsmát valamelyik jobbágya utján vagy a jogot a községnek adta bérbe. Volt egy harmadik módja is az italmérési jog értékesitésének s ez az, hogy a földesur egyszerüen megszabta, hogy valamelyik falu hány hordót tartozik évenkint a földesur borából meghatározott áron elfogyasztani. Ez utóbbi miatt különösen sokat panaszkodtak a jobbágyak,

de azért, mint a másik két mód, kevés hasznot hozott a földesurnak. Megfelelőbben kellett tehát a jog gyakorlatát szervezni, hogy több hasznot hozzon tulajdonosának. Lengyelországban ez időben, ugy látszik, az italmérési jogot a földes urak már egy külön bérlői osztály segitségével érdekeiknek megfelelőbben tudták hasznositani s ezt a Lengyelországban jónak bizonyult rendszert igyekeztek a magyak földesurak ez időben saját jószágaikon is meghonositani.

Ez okból telepitettek meg kivált lengyel zsidókat községeikben. Beregben már a XVII. század második felében emlitenek ilyen árendásokat, 1721-ben pedig az akkor kincstári munkácsi uradalomban 17 ilyen bérlő élt. A legtöbbnek volt vezetékneve és pedig Samulovics, Herskovics, Jakobovics, Berkovics, Izraelovics s más csupa ilyen lengyel módra képzett vezetéknév, bizonyságául annak, hogy az illetők a szomszéd Lengyelországból származtak.

Csupa árendások laktak a mult század harmadik tizedében (1728) Mármaros vármegyében is, hol lélekszám szerint irták össze őket, mely meghaladta a 150-et. Kétségkivül éppen ezen gazdasági szerepökre és foglalkozásukra való tekintetből telepitették őket a földesurak más vármegyékben és községeikbe. Különösen gróf Károlyi Sándor, a hires generális, ki a szatmári béke után nagy arányu és nemzeti szempontból szintén fölötte üdvös közgazdasági tevékenységet folytatott néptelen, puszta birtokai betelepítése czéljából volt mindenkor és minden jószágán a zsidók jóindulatu, nemeslelkü pártfogója. N.-Károlyban nagyobb számmal telepitette meg a zsidókat. Maga épittetett számukra házat, melyért az illetők 15 frt évi bért fizettek. E házakban 1721. végén 5 család lakott: ezeknek még nem volt vezetéknevök, hanem csak mint Mojzes, Benjamin, Boba, Achim, Simon és Mihály szerepelnek az összeirásban. Mihály egyszersmind az utvámot s a serfőzést is bérbe vette s azért évenkint 300 frtot fizetett.

A nemes gróf azonban gondoskodott arról, hogy ez a kis csapat szaporodjék. Uj házakat épittetett tehát s még 1722-ben további 4 családot (itt ez a szó kétségkivül szélesebb körben veendő, mint manapság, mert 1—1 család bizonyára jóval több mint 4—5 tagból állt) telepitett meg. Ezek Áron Lev, Lézer Orr, Német Mojzes és Salanda. Az uj beköltözők, mint kettőnek neve is jelzi, már nem Lengyelországból, hanem Ausztriából.

valószinüleg Morvaországból származtak s az összeirás egyenesen német zsidóknak nevezi őket. Az uj bevándorlók kétségkivül nem azért jöttek, hogy regálét béreljenek, hanem azért, hogy az általános üzleti forgalomban, a kereskedésben és iparban hasznositsák munkájokat. A következő években számuk egyre szaporodott nemes grófi földes urok jóvoltából, ki annyira szivén viselte lelki szükségleteiket is, hogy csakhamar maga küldött nekik Pozsonyból rabinust s ezzel a ma is virágzó nagy-károlyi zsidó községnek formaszerü megalapitója lett.

Károlyi Sándor gróf nagy kiterjedésü uradalmainak kisebb községeibe is letelepitett zsidókat, kik itt ez időben (1721) mind árendások voltak. Csanáloson Mojzes, Vasváriban Berroch, Derzsben Mordochai, Nyir-Bélteken Boba, Madán Baruch, Ibrányban egy valaki, kinek nevét az összeiró meg nem tudhatta Király-Daróczon Ószer és Mojzes voltak az italmérés bérlői. Más földes urak szintén követték példáját s általában Károlyi Sándor gróf, ki mint a szatmári béke egyik megteremtője mult századi történetünk legkiválóbb alakjai közé tartozik, a magyar zsidók, legalább a sok vármegyére kiterjedő jószágain és községeiben megtelepitett zsidók egyik legnemesebb pártfogójának, legnagyobb jótevőjének mondható. Alig volt kortársai közt valaki, a ki a béke helyreállitása után oly tervszerü, oly czéltudatos és átgondolt közgazdasági tevékenységet folytatott volna mértföldekre terjedő uradalmai s ezzel az illető országrészek általános helyzetének javitására. Sokféle intézkedéseket alkalmazott a czél érdekében s a sokféle eszközök közt szerepelt a zsidók megtelepitése s jóindulatu védelme. Ekképen gróf Károlyi Sándor neve a magyar zsidóság történetében is hálás, kegyeletes megemlékezést érdemel.

A zsidók és a humanizmus.

Irta:

SZÁSZ KÁROLY.

Minden fajnak, népnek és nemzetnek megvannak saját jellemvonásai, jó és rosz tulajdonai, erényei és bűnei. S a hol több faj, nép vagy nemzetiség él együtt, egy hazában, szomszédságban vagy vegyesen, egyik a másiktól eltanulhatja s elsajátithatja ennek jó tulajdonságait s intő példát vehet a rosz tulajdonságoktól óvakodásra s azok elkerülésére.

Mi keresztyén magyarok zsidó polgártársainktól sokat tanulhatunk — hogy egyebekről most ne szóljak a humanizmusban. E név alá foglalom az egyéni és testületi jótékonyságon, a szegények segélyezésén, adakozáson s alamizsnálkodáson, a betegek ápolásán, az árvák nevelésén kivül, a közoktatási s közművelődési, sőt az egyházi czélokat is, mert amazok mellett ezek is a humanizmus magasabb czéljait mozditják elő.

A zsidóknak ős-erénye a humanizmus, mert azt már a Mózes törvénye beléjök csepegtette, melyhez ők — a világ minden részébe szétszórtságukban is — hiven, sőt szivósan ragaszkodnak.

Előrelátván Mózes, hogy a föld soha sem lesz koldus nélkül, parancsolja a maga népének, hogy »örömest megnyissad kezedet a te atyádfiának, a te szegényednek, a te koldusodnak, a te földeden« (5 Móz. XV. 11.) — s »ne keményitsd meg a te szivedet, be se zárd kezedet a te koldus atyádfia előtt.«

(U. o. 7. v.) A későbbi próféták is hasonlókép hirdetik a jótékony adakozást. »Az igaz ember irgalmas és osztogat.« — »A jó ember adakozik a szegényeknek» mondja Dávid a XXXVI-dik és CXII-dik zsoltárban; s bölcs Salamon: »A ki a szegényekhez könyörületes, oh mily boldog az!« »Kölcsön ad az Úrnak, a ki kegyelmesen ad a szegénynek.« (Péld. XIV. 213. XIX. 17.) Ezsaiás próféta pedig: »Az éhezőnek megszegd a te kenyeredet.« (Ezsai LVIII. 7.) . . A szegények kenyeréről még gyöngédebben is gondoskodik a zsidó törvény (mivel az alamizsna mindig megalázó). Aratáskor a gabonaföld széleit nem volt szabad learatni, sem az elhullott gabonafejeket felszedni, hanem ott kellett hagyni a szegények javára; hasonlókép a szőlőben is a böngészés — mint a gabonában a tarlózás joga: a szegényeké volt, (3 Móz. XIX. 9. 10. XXIII. 22.) sőt a kévegyűjtők által a földön feledett kévék is az özvegyeket és árvákat illették. (5 Móz. XXIV. 19.) S átkozott, »a ki elforditja a jövevénynek, özvegynek és árvának a törvényét!« Hasonló átok alá esik, a ki beteget ápolás és orvoslás nélkül hagy. A nyomorultak és ügyefogyottak sorsát leginkább szivére vevő próféta Ezékiel igy dorgálja a nép hanyag pásztorait: »Jaj az Izráel pásztorainak, a kik *magokat* legeltetik, vagy nem a pásztorok tiszte-e, hogy a juhokat legeltessék? A kövérit megeszitek, a gyapjával magatokat ruházzátok, a mi meghizott, azt megölitek — a juhokat pedig nem legeltettétek! Az erőtleneket nem erősitettétek, a beteget nem gyógyitottátok, a megtöröttet nem kötözgettétek, az elesettet fel nem emeltétek, az elveszettet meg nem erősitettétek!!« (Ezék. XXXIV. 2—4.)

Ime, ilyenek voltak kezdettől fogva a zsidók törvényei. Mózes maga azt mondja: »Törvényt teszek az ember és felebarátja között;« (2 Mózes XVIII, 16) — és e törvénynek a sok részletek után ez a sommája: »Szeresd felebarátodat, mint magadat!« (3. Móz. XIX. 18.) Ez ugyanaz a törvény, melyet a keresztyén vallás alapitója, az első törvény mellé: »Szeresd az Istent« másodikul adott, amahhoz hasonlónak mondván. Csakhogy a kettő közt különbség van. »Ki az én felebarátom?« Kérdé Jézustól a farizeus. S Jézus erre egy példázattal felelt, melynek tanusága az, hogy felebarátunk minden ember, faj-, nem-vallás- és minden különbség nélkül. A zsidónak pedig csak a zsidó volt felebarátja. S ez nem embertelenségből vagy szivtelenségből volt igy, hanem a történelmi helyzetből következett

politikai intézkedés. Csak egyetlen nép, a zsidó, hitte az egy igaz Istent; be volt ékelve bálványimádó, fajtalan, gonosz, parázna nép közé. Ezektől, velök minden érintkezéstől el akarta zárni Mózes a maga népét, nehogy azokkal keveredve, eltanulja tőlök a bálványimádást s az istentelen erkölcsöket. Az egy Isten hitét kellett a zsidó fajban megőriznie s irmagul megtartania az emberiség javára — mig annak ideje eljövend. A pogány népek neki *góim*, idegen és ellenség volt; ezekre a »felebarát« nevét nem lehetett, nem volt szabad kiterjeszteni. Ellenséget kellett bennök látnia, kik iránt semmi kötelezettséggel nem tartozik, kikkel nem kellett jót tennie, kiket megcsalnia, megkárositnia, elpusztitnia szabad, — sőt kötelesség volt. Csoda-e, hogy e felfogás: a zsidó állam elpusztitása s a zsidó nép szétszóratása után, úgy az akkori pogány, mint később a keresztyén népek megvetése, elnyomása, üldözése századaiban is fennmaradt a zsidóság szivében? Ennyit egyelőre a »felebarát« fogalmáról, — e kérdésre végül még visszatérek.

A felebarát iránti kötelességeken, a szegények és nyomorultak iránti jótékonyságon túl, a Mózes törvénye, az egy-Isten-hit révén, a vallásos kötelességeket s különösen a templomra való »jószivü adakozást« is becsepegtette a zsidók szivébe.

Mikor a Jehova parancsára Mózes a pusztában a hordozható sátort késziteni készült, a bujdosó népet az adakozásra felszólitotta. A sátorhoz szükséges anyagokat: aranyat, ezüstöt, rezet, drágaköveket, selyemszöveteket, bársonyt, állatbőröket, különböző fa-készleteket kellett összeszerezni. Törvényül adta, kiki mivel és mennyivel járuljon a sátor épitéséhez — ezt mindenkitől megkövetelte, de a kiszabottnál többet nem is fogadott el. A Mózes második könyvének XXXV—XL. fejezetei, melyeket egész terjedelmökben jó lesz elolvasni, mert azok tartalma világot vet az eljárásra s a zsidónép szellemére. Miképp szólitja fel Mózes a népet adakozásra: »Vegyetek a ti jószágotokból ajándékot az Urnak, a kinek szive szabad akarata szerint indul, az adjon az Urnak ajándékot: aranyat, ezüstöt, rezet, kék selymet stb.« (2. Móz. XXXV. 5—9); és »eljövén a férfiak az asszonyokkal egyben, a kit tudni illik a szive inditott és hozának a férfiak aranyat, az asszonyok pedig kapcsokat, fülönfüggő ékességeket, gyűrüket, függő öveket, arany edényeket stb.« (22 -29.) És senki sem maradt hátra. Sőt

midőn az épitési-vezetők jelenték, hogy a »nép többet hoz ajándékba mint a mennyi kell a szolgálat müvére (t. i. a sátorra) — kiadá Mózes a parancsot, hogy senki többet ne hozzon« (XXXVI. 4. 5.)

Hasonló módon épült fel a Salamon temploma Jeruzsálemben. A templomnak és a Lévi nemzetségbeli papoknak szükségeiről pedig úgy gondoskodott a törvény, hogy minden zsidó az ő barmának s földből való terményének tizedét adta a szent czélokra.

Igy áldozott a régi zsidóság a jótékonyság s a vallás és istentisztelet oltárain; és áldozott erőltetés nélkül, jószántából, szive szerint. Az a tudat élt benne, hogy Istennek kölcsönöz, a ki a szegénynek ad — s önnönmagának és lelke javára adja, a mit Istenének áldoz.

Igazán bámulatos, sőt a világtörténetben példátlannak mondhatnók, hogy egy nemzet, mely a balsors által vagy Isten itéletéből elvesztette hazáját, államiságát s majdnem két ezer év óta él szétszórva a világban, idegen s iránta ellenséges népek közt, elnyomatásban, üldözésben, ennyire meg tudja őrizni faja jellegét s összetartozóságát, vallását s erkölcseit s azok közt e legsajátosabb, ugyszólván egyéni tulajdonát, a (bár korlátolt s csak önmagára szoritott) jótékonyság és humanizmus iránti hajlamát. De talán épen sorsa, elkülönzöttsége s szétszórtsága szülte azt is. Vagy el kellett pusztulnia, vagy megőriznie jellemét és hajlamait. De ugyanez okozta azt is, hogy — mint a Mózes korában és törvényében, a magáén kivül minden népet — a bálványimádó pogány góim-ot — idegennek és ellenségnek tekintett s jótékonyságát rá ki nem terjesztette: olyanoknak tekintse a keresztyént vagy muzulmánt is, a melyek közt, áltálok kerülve, megvetve, üldözve — egészen magára hagyva s elkülönözve, mindenütt száműzve kellett élnie. — Most, de csak a legujabb időben. csak e században, változott s változik még folyvást a zsidóság helyzete, A czivilizált népek már bevették s polgárjogot biztositottak neki; az angol, a német, a franczia, legközelebbről a magyar is. Lassanként le kell omlaniok az elválasztó falaknak; de csoda-e, ha a kétezer éves viszonyok benyomásai nem törlődnek ki egyszerre a lelkekből?

A művelődés, a czivilizaczió, a zsidók humanizmusának

kereteit a mivelt keresztyén államokban tetemesen kiszélesitette, eszközeit és formáit kifejtette, megváltoztatta, mintegy ujjászülte. A nyugoti országokban felszabaditott s polgárositott zsidóság felvette a keresztény felebarátiság és jótékonyság formáit s méreteit. Kórházakat, szegényházakat, árvaházakat, temetkezési és segélyegyleteket állit s azokat rendkivüli bőkezűséggel javadalmazza s áldozatokkal tartja fenn: templomai (zsinagógái — mert a zsidónak, a jeruzsálemi templom lebontatása óta tulajdonképeni temploma nincs is, melyben áldozzék) gazdaggá, fényessé tételére buzgón és szivesen áldoz s általában hitközségi és istentiszteleti költségeit nem sajnálja, iskoláit különösen a thora-iskolákat, a mienknél jóval nagyobb áldozattal és önkéntes készséggel tartja fenn, mig mi keresztények s magyarok a fogunkat szijjuk, ha templomra, iskolára valamit áldoznunk kell s ha ezekre önként nem adunk s ránk amiatt egyházi vagy iskolai adó vettetik ki, zúgolódunk, megtagadjuk, sőt készek vagyunk mindjárt hitünk elhagyásával — a felekezetnélküliséggel fenyegetődzni.

A magyar zsidók humanizmusáról a sok közül, amit jártomban keltemben, saját egyházaim látogatása közben is láttam, hallottam, tapasztaltam csak egy példát akarok idézni! Nem megyek messze — még a szomszédba sem, csak a budapesti zsidók jótékonysági, emberbaráti s vallásos és közművelődési intézményeit s azokra tett áldozatait önkénytelenül is követendő például állitva fel a főváros és ország keresztény lakosainak szemei elé. Közülők is csak az egyik — kétségkivül számban és ugy erkölcsi mint anyagi erőben túlnyomóan nagyobb részt veszem, a dohány-utczai és rombach-utczai templomokba járó *pesti* hitközséget, melyről némi adatokkal is rendelkezem — a nélkül, hogy a duna-jobbpartiakat is hátrább tenném.

A főváros pesti oldalán van az ország legnagyobb, leggazdagabb, de egyszersmind leginteligensebb izr. hitközsége. E hitközség igazgatóságának legutóbbi (1895.) évi jelentése a humanizmus (iskolai, emberbaráti s vallásos) intézmények roppant anyagi erejéről, ahoz mért működéséről, s annak folytonos szaporodásáról ad számot.

E jelentés szerint a jótékonysági intézmények közül:

a) Jótékonysági ügyosztály általános és havi segélyezésre . . . . 6.000 frt
alamizsnák, segélyadományok, fűtő szerekre szegényeknek . . . . 16.730 «
rendkivüli segély czimén, esküvők, halálesetek stb. . . . . 5.636 «
alapitványi kamatokból . . . . 3.400 «
Összesen: 31.766 frt

b) Az általáns kórház, melyben ez évben (1895.) 1518 fekvő beteg ápoltatott 33395 ápolási nappal, — összes költségei . . . 59.486 frt

c) A fiárvaház, 125 növendékkel (bevétele alapitványok és adományokból 91.227 frt; kiadása 37.718 frt), tényleges vagyona — az épittetési adósságot 207.78 frtot levonva. . 602.214 «

d) A siketnéma-intézet 89 növendékkel; bevétele 28.845 frt; kiadása 22.225 frt; tiszta vagyon állaga , ... 517.869 frt

e) Nyugdij-állomány . . . . 163.153 «

1,374.488 frt

összesen egymillió háromszáz hetvennégyezer négyszáznyolczvan nyolcz forint, melyből az *a*) és *b*) tételek (81.252 frt) évi kiadásként a *c*), *d*), *e*) tételek (993.236) pedig tőkékül szerepelnek.

Ily összegekkel szolgálja a pesti izr. hitközség a közjótékonyság s emberszeretet ügyét!

A kultuszjáradék (a keresztyéneknél egyházi adó s jószivü vagy kegyes adományok) összege 1895. évben 114.794 frt; ehhez sem kell kommentár, csak *bármely* keresztyén egyház hivei áldozatának összehasonlitása!

Ezzel azonban a pesti zsidók jótékonysági intézményei s az azokra tett áldozatok még koránt sincsenek kimeritve. A hitközség által kezelt intézeteken kivül álló magánegyesületek, melyek közül csak egy párt mutatok föl, mint pl.

1. A *pesti izraelita nőegylet* az 1894/95. számadási évben:

a) a segélyezési osztály kiosztott . . . . . 28.039 frt

b) az árva-osztály, mely egyes alapitványok s évi adományok jövedelméből 57 növendéket s árvaházán kivül árva menhelyet (50 leány)

is tart fenn. árvaleányokat házasit ki, mire a nagy jótékonyságu néh. Hirsch báró maga 12.000 frtot bocsátott rendelkezésre, az évi kiadás volt (22,385 bevétellel szemben) . .	17.340 frt
c) A népkonyhaosztály 18.125 forint bevétellel szemben, kiadott	17.531 «
melyből 141.397 személynek s közülök 23.026-nak ingyen adott ellátást, egy-egy napra. Összes kiadás . . .	62.910 frt
2. A *Chevra Kadisa* (aggok és betegek ápolására s halottak eltemetési költségeire segélyt nyujtó jótékony egyesület (193.912 frt rendes- és 8.005 rendkivüli) összesen 201.917 forint bevétellel szemben)	181.566 «
rendes és házvételre s a központi temető szertartási épületére rendkivüli	56.380 «
Összesen	237.946 frt

kiadást mutat fel, melyből fedezetlen maradt 36.029 frtot, a chevra-kadisa saját tőkevagyonából fedezte.

S még sok más!

—

Ime a *magyar zsidók humanizmusa a millennium küszöbén, a zsidó reczepczió évében!* Ime a Mózes törvényeinek negyedfélezer esztendős gyümölcsei a jótékonyságban — de a kizárólagosságban is, mely csak a saját fajára, a zsidóra szoritkozik. A zsidó világpolgár, mert mindenütt otthon van, tud lenni angol, franczia, német, spanyol, vagy magyar. De otthona, világa, önmagában, házában s fajában van. Elmondtam kizárólagossága kettős okát: először a Mózes törvényében, azután a többi népektől megvetett és üldözött voltában van; ama vallás-politikai, emez társadalmi ok. Az első parancsolja a felebarát szeretetét, de ridegen határozza meg a »felebarát« fogalmát; az utóbbi lassan-lassan megszünik. Az elkülönzés kőfalai egymás után leomlanak, a fogság békói széttörnek, a gyülölet átkai elhalnak. Előbb vagy utóbb, a zsidók nemcsak vallási és polgári, — a mi már megtörtént — hanem *társadalmi* kérdésének is meg kell oldódni.

Egy nagy lépés lenne erre a humanizmusban s annak gyakorlásában is a fajok és felekezetek elkülönitését megszüntetni — mindkét részről. Fájdalom ez ma még az egyes keresztyén felekezetek közt is fennáll, sőt egyre növekedésben van Mint *magában* a jótékonyságban — ugy annak *megosztásában* is a zsidók mutassanak jó példát. Vannak is már ilyen példák: a nemes lelkű Montefiore Mózes — s a nemrég elhúnyt nagy jóltevő Hirsch báró és az ő budapesti megbizottja a nemeslelkü s finom érzelmű Bischitz Dávidné adtak már; kövesse nemes példájokat az egész zsidóság. S ime követi is: amint e sorokat befejezve s már correcturában olvasom, — veszem a hirt a f. é. junius 17-én Debreczenben elhúnyt Steinfeld Antal végrendeletéről, mely felekezet nélküli jótékonysági czélok mellett egyenesen keresztyén czélokra szánt tetemes hagyományokat is tartalmaz. Kövessék e példát a keresztyének is. Akkor lesz az igazi reczepczió, a társadalmi egység; azzal mutassák meg az igazi emberszeretetet, az igazi vallásosságot — s az igazi hazafiságot!

Zsidók a magyar közgazdasági életben.

Irta:

GELLÉRI MIKSA.

A tagadásnak ős szelleme itt megáll s vagy szánja-bánja bűneit, vagy, ami rá nézve jellemzőbb, istenkáromlásban tör ki·

A zsidóságnak legvakmerőbb vádolói is kénytelenek letenni a fegyvert, a mikor arról van szó, hogy a zsidóságnak van-e hát része a magyar közgazdasági élet fejlődésében, azokban a bámulatos eredményekben különösen, a miket a nemzet a kereskedelem és főleg az ipar terén elért?

A nemzet történeti vonásaiból bizonyitható ez.

A hadvivő magyarság a rendi államformában, a nemesség kiváltságai mellett lealacsonyitónak találta a kereskedést, az üzérkedést, a csereberét. Szinte nemzeti tulajdonsága volt a magyarnak az a büszke önérzet, hogy nem ment felkeresni a kalmárt, hogy eladja neki termését, értékeit, marháját, hanem megvárta helyben, mig odajött az ő rezidencziájába s elhozta neki cserébe aranyait.

Az országos levéltár már az *Árpádházi királyok* korából mutat fel okmányokat, melyekben egyes zsidó csoportoknak és általában kereskedéssel foglalkozó zsidóknak a király *menlevelet* ád a szabad közlekedésre, mert »ők közvetitik az adás-vevést s a jó életnek szükséges munkásaivá lehetnek.»

Ez világosan bizonyitja, hogy a királyok elismerték a közvetitő kereskedők szükségét, aminek bizonysága az is, hogy már az első három században voltak kiadva »izraelitáknak és izmaelitáknak királyi szabadalom levelek« — melyek még

háborus időben is biztositották szabad közlekedésüket a várak és uradalmak között.

Társadalmi helyzetük persze nem volt. Nyilt városokban csak türték őket s különösen a középkorban sokat szenvedtek üldözések miatt.

De hagyjuk a történelmi vonatkozásokat és térjünk a jelenre.

A jelennek kezdete e század eleje.

Ekkor már számottevő zsidó lakossága van az országnak. A zsidóság Mária-Terézia korában 148,000 fővel van képviselve az országban s ennek a számnak számbavehető férfirésze tulnyomóan kereskedelemmel foglalkozik.

Vannak már nábobjai is a zsidóságnak, de csak a szó akkori értelmében. Még mindig áll nagy városokban a ghetto-rendszer, ahonnan a napnak bizonyos óráiban menekülhet csak ki a repülő kereskedők légiója.

A házaló fütyülője volt az utczák zenéje. Szines szalagot, üveggyöngyöt, rézgyürüt, silány portékát hordott a szegény zsidó faluvégről-faluvégre s cserélte be rongyért, bőrért, cserépért, minden használható hulladékért.

Falusi házaknál szivesen látták a «Mózsit», — szánalomból elbolondoztak rajta, gyakran rakonczátlankodtak vele és a szegény *Mózsi* türt, szenvedett, de gyüjtötte a garasokat. Nem csoda, ha 6—8 évi házalás után már egy kis gebével járt a vásárokra s tiz évi kinlódás után megnyitotta a faluvégén a kis boltját faggyutyertyával, kénes gyujtóval, édes czukorral, tüvel, czérnával, ostorral, kocsikenőcscsel.

Ez volt a kezdete a zsidóság térfoglalásának.

Mig az ország lakosságának tulnyomó része még mindig idegenkedett a »handlérozás«-tól, addig a zsidó boltos rendkivüli szivóssággal, akaraterővel szállt szembe minden gunynyal, minden üldözéssel s ahol megtelepedett, ott csakhamar biztos otthont is tudott magának teremteni, melyben lenézve, elfelejtve bár, — gyüjtött, kuporgatott . . .

Ezt persze nem jó szemmel nézték az üldözői.

Ismét és ismét feltámadt benne az irigység.

Kirabolták, fölégették, menekülésre kényszeritették . . . Épitett magának uj tanyát, kezdte elől a munkát, akár háromszor is.

És már ez elnyomott állapotban is iskolát csinált. Akadtak,

akik tanultak a zsidók béketüréséből, hallatlan szorgalmából, leirhatatlan kitartásából. Különösen azokon a vidékeken, ahol külföldi telepitések történtek a mult század végén, — csakhamar a keresztény sem tartotta szégyennek az üzérkedést, különösen ha az jó móddal és vagyonnal kecsegtetett.

De nagyban és egészben az állapot nem változhatott, amig a nemesi kiváltságok uralkodtak s amig a mindennapi munkát az államalkotó elem lenézte és kigúnyolta.

A zsidóságnak pedig az országban nem maradt más menedéke, mint a *munka*, az ernyedetlen szorgalom és a kuporgatás.

Igen, a kuporgatás, a pénz és pénzérték felhalmozása — ez a sokszor hangoztatott öreg hiba, melyet a zsidóságnak ezerszer a szemére vetettek és vetnek most is minduntalan. A zsidó kénytelen volt tőkét *„gyüjteni"*, mert máskép ki volt zárva a boldogulása, mert a viszonyok nem engedték előtérbe lépését s nem engedték, hogy vállalkozásokban, befektetésekben gyümölcsöztesse vagyonát.

Hogy ez a vád hiábavaló volt, hogy csak üres és hiu vádaskodás, azt legjobban megmutatták a következmények.

*

Alig derült ki a szabadadság napja az ország fölött, alig mondta ki az 1848. évi országgyülés a rendiség eltörlését, a polgári egyenlőséget, a szabad költözködés, a szabad vagyonszerzés jogát, egyszerre megjelent a zsidó vagyon a magyar közélet mezején.

A kuporgatott fillérek előkerültek a láda fenekéről s egyszerre életet öntöttek az elzsibbadt nemzeti erőkbe.

És bár a nyomban azután bekövetkezett szomorú napok ismét tétlenségre kárhoztatták a zsidóságot, — mégis ők voltak azok, akik még az elnyomatás napjaiban, amikor még a nemzet a *„passiva resistentia"* jelszavával, mély fájdalomba merülve tűrte a nyakára tolt idedegen jármot, — megkezdték a hangyamunkát ujra.

Már a Bach-korszak alatt s később Bach bukása után egyre-másra keletkeztek nagy zsidó kereskedőházak. A legtöbb természetesen a *terményüzletben*, mert a dolog természeténél fogva legelső rangú szükséglet volt a magyar föld terményeinek értékesitése a külföldön.

Ekkor már sokkal többet adott a magyar termőföld magtermésben, borban, dohányban s mellékterményekben is, mint amennyit elfogyasztani birtunk, mig viszont Ausztria állott közelünkben, mint kenyérben és élelmi czikkben szükölködő iparüző ország, melyet a magyar termények legjobb piaczának kellett tekintenünk.

Nyersterményeink feldolgozására nem volt elegendő ipartelepünk, mig Ausztriában éppen az ipari elem dominált különös mértékben. Ezt a kettőt a természetes fogyasztási proczessus erejével összeegyeztetni volt a feladat és e feladat a magyar zsidó kereskedelem segitségével sikerült.

Következett 1867, az általános kiengesztelődés.

És ekkor mutatta meg a zsidóság, hogy mire képes azért a földért és azért a nemzetért, mely fiává fogadta, mely hazájává lett neki.

Egyre-másra alakultak a bankok, a takarékpénztárak, az ipari és közgazdasági vállalatok. Óriási tőke került elő 30 év alatt a zsidóság szorgalmából és takarékosságából, mely tőkének tulnyomó része nyilvános vállalatokba van fektetve.

De szóljanak a számok maguk.

1867-ben volt 5 bank, 105 takarékpénztár, egy földhitelintézet.

1896-ban, a millénium esztendejében van 900 bank és takarékpénztár, 700 szövetkezet, és 6 nagy földhitelintézet.

1867-ben a takarék és egyéb betétek 71 millió forintra rugtak, 1894-ben 1150 millió, tehát 15-szöröse az előbbi számnak.

Az összes magyar bankoknál van:

Kereskedelmi váltó	450	millió	frt.	értékben,
Értékpapir	130	»	»	»
Kölcsönt adtak	620	»	»	»
Előleg kölcsönt	80	»	»	»
Magyar záloglevél van . . .	320	»	»	»

Hogy ebben mennyi része van a magyar zsidóságnak, azt éppen ellenségeinktől tudjuk legjobban. Ők vádolnak bennünket azzal, hogy minden pénz és vagyon a mi kezünkben van.

Ez ugyan nem igaz, mert hozzávetőleges adatok szerint a magyar zsidóság vagyona a fönti milliókban csak 30% erejéig szerepel, a többi más felekezetü betevőké.

De már abban igazuk van vádlóinknak, hogy a magyar pénzintézetek alapitásában igenis sokkal nagyobb része van a

zsidóságnak a 30%-nál s ez csak érdemül tudható be neki, mikor a magyar zsidóságnak a közgazdaság terén való szerepléséről beszélünk.

De menjünk tovább.

Nagy szálka sokak szemében a *tőzsde intézmény meghonositása.* Az a sajátságos ellenszenv az üzérkedés iránt, mely a régi nemesi rendszer alatt nyilatkozott, — teljesen fönmaradt a tözsdével szemben mind mai napig, úgy hogy abban már teljesen igazuk van a hangosan vádaskodóknak, hogy a tőzsdének Magyarországon túlnyomó részben zsidó jellege van.

Vajjon ez olyan sulyos vád-e?

Miért maradt a tőzsde zsidó jellegű nálunk, mikor az egész világon, az összes tőzsdéken senki se törődik üzleti felének a vallásával. Németország. Francziaország, Anglia nagy tözsdéin milliárdok forognak meg, de nem kérdezi senki, hogy zsidó féllel van-e dolga, vagy mohamedánnal.

Ott adnak és vesznek, de nem filozofálnak.

A magyar tözsde se zárt ki senkit a kebeléből. Mindenki, aki reális üzletet akar kötni, megközelitheti a barriereket s adhat, vehet terményt, magot, értéket.

A budapesti tőzsdének 1568 tagja van s ezek 90 százaléka zsidó.

Ez a tőzsde pedig igen hatalmas faktora a magyar közgazdasági életnek. Különösen a *gabonatözsde* roppant fontosságu intézmény.

Bizonyitékul néhány számot idézünk.

1894-ben a gabonatőzsdén az effektiv forgalom *majdnem 9 millió mázsára rugott.* Ebből buzaforgalom 6·8 millió mmázsa.

A határidőüzletben a forgalom *majdnem 14 millió métermázsa*, melynek fele esik buzára.

De menjünk tovább a statisztikában.

A legutolsó számlálás szerint (a kamarák 1894. évi adatai) Magyarországon *107,525 keresdedő* volt. Itt ismét átlagot kell vennünk, amikor a kereskedelemmel foglalkozók 65%-át veszszük zsidó polgártársaink közül valónak.

Ez a szám nem túlzott. Tudjuk, hogy hosszú ideig csak ez az egy pálya volt nyitva a zsidóság előtt s igy kénytelen kelletlen is e térre menekült s a közvetitő kereskedelemben kereste boldogulása terét.

Nemcsak kereste, de meg is találta.

Ujabban már kifogytak a zsidóság ellenségei a figyelmet érdemlő vádakból. El kellett ismerniök, hogy a magyar zsidó kereskedelem nélkülözhetetlen faktorává lett a magyar közgazdasági életnek.

Mert mi lenne nélkülök?

Képzeljük csak el, hogy a 60—65,000 zsidó kereskedő egyszerre becsukná az üzletét, felhagyná az irodáját beszüntetné ipartelepeinek üzemét s visszavonná vagyonát a cselekvő kereskedelmi forgalomból.

Ettől a csapástól leroskadna a nemzeti erő s pótlását nem volna képes teljesiteni ugyanannyi évszázad, mint amennyi évtized alatt a zsidó energia azt létre hozta.

Most a vádaskodók más térre vonultak.

Azt mondták, *hogy a zsidóság nem magyar, a kereskedelem német*, hogy a zsidóság nem ragaszkodik a hazájához s neki mindegy, ha ma itt, holnap ott.

Sértő volt ez a föltevés a zsidóság egyetemére.

De e látszat ellene szólt. Az évszázados elnyomatás alatt nem volt alkalma a zsidónak aszszimilálódni s néhol ki volt egyenesen zárva, hogy ősrégi szokásaiból kivetkeződjék. Kegyetlen rendelkezések néhol erőszakosan is megkövetelték a zsidótól, hogy viselje a kaftánt, meg a tincset, *mint megszégyenitő bélyeget,* hogy a más vallásuak nyomban felismerjék benne a zsidót.

E mellett a zsidó gyermekét nem eresztették be az iskolákba, ugy hogy a zsidó szülők kénytelenek voltak a zsidó zúgiskolák (chéder-ek) padjaira küldeni apróságaikat, ahol külföldről bezarándokolt koldus tanitók német-zsidó jargonban tanitották a zsidó nyelvtant és a mi a zsidóság elnémetesedését okozta, a *német irást és olvasást.*

Nem a zsidóság volt hát az oka a saját németségének, hanem a körülmények, a nyomasztó viszonyok, az üldöztetés és a keresztény társadalomból, iskolákból való kitiltás.

Ezt az igazságot fényesen bizonyitotta be a zsidóság 1867 óta. *A mostanig felnőtt zsidó nemzedék már tiszta magyar* s ma már csak az öregek beszélnek németül, azok az öregek, akik a Bach korszak kényszere alatt már férfikorban nem mellőzhették a megszokott német nyelvet.

A zsidó kereskedelem ma már azon az uton van, hogy

teljesen magyarrá legyen s a német nyelvet már csak a külfölddel való érintkezésében használja.

Itt van legtisztább példa gyanánt *a budapesti áru- és értéktőzsde.*

Azt hitték róla, hogy megváltoztathatlanul német marad a nyelve s egy rövid agitácziónak sikerült megtennie azt a csodát, hogy most már a tőzsdén magyarul folyik az adás vevés, az itélkezés, az irodai munka.

De ugyanigy van az üzletekben is. Husz évvel ezelőtt még az üzleti czimtáblák 80%-a tiszta német volt. Tessék ma végigmenni Budapest utczáin s olvasni az üzleti firmatáblákat. Különösen a Lipótvárosban tanulságos az, ahol a magyar nagykereskedelem fészke van.

Ma már az arány ugy áll, hogy a czégtáblák 75%-a tiszta magyar 20—22 százaléka magyar-német és csak 3—5%-a tiszta német.

Ugyanez az arány az üzletek belsejében is, a mi a zsidókat illeti, mert ma már bátran állithatjuk, hogy Budapesten *sokkal több a keresztény vallásu német és más nyelvü lakosság, mint a zsidó vallásu.*

Ez volt a zsidó kereskedelem felelete azokra a vádakra, hogy a magyar zsidóság nem hazafias s nem ragaszkodik hazájához.

A legékesebben czáfolták meg ezt, mert hiszen a statisztika ékesebben szól minden bizonyságnál. A statisztikából csak egyetlen adatot emlitünk. Ezer zsidó iskola közül csak 4 nem magyar tannyelvü s 2000 zsidó tanuló közül csak 1 nem birja a magyar nyelvet.

*

És most áttérhetnénk oda, ahol speczializálni kellene.

Egy rövid értekezés keretében azonban lehetetlen csak egy pár nevet is kiemelni, a nélkül, hogy igazságtalanokká ne váljunk.

Aki végigpillant a magyar pénzintézetek üzletvezetőségének során, ott fogja találni a magyar zsidóság pénzügyi kapaczitásainak egész sorát.

Hogy neveket is emlitsünk, ime itt van egy sorozat: *Lánczy* Leó, *Kornfeld* Zsigmond, *Beck* Miksa, *Beck* Nándor, *Trebitsch* Ignácz, *Schwarcz* Félix, *Léray* Henrik, *Posch* Gyula,

Hevesi Ödön, *Schwarcz* Ármin, *Lukács* József, *Beck* Dénes, *Székely* Ferencz, *Neményi* Miksa, és igy tovább.

A nagyiparosok és nagykereskedők sora pedig végtelen.

A zsidó nagyvállalatok (kereskedők iparosok) sorából mégis közlünk egy rövid névsort a következőkben:

Auer Dávid és fia, *Beimel* és fia, *Fürst* Jakab és fia, hatvani *Deutsch* Ignácz és fia, *Herzog* M. L. és tsa, *Kohner* Adolf fiai, *Kohner* Ágost, *Latzkó* N. és *Popper* A., *Leipniker* Manó és Gyula, *Modern* és *Breitner*, *Neuschloss* Károly és fia, *Neuschloss* Marczel és Ödön, a *Schossberger* czégek, *Rust* Bernát, *Wolfner* Gyula és tsa, megyeri *Krausz* Lajos, megyeri *Krausz* Izidor, *Kramer* Samu, haraszti *Jellinek* Henrik, verőczei *Balázs* Mór, budai *Goldberger* Sámuel, *Spitzer* Gerson és társa, *Weisz* Berthold és *Manfréd*, *Fischer* és *Heidelberg*, *Bernfeld* Mór, *Strasser* és *König*, *Brachfeld* és tsa, *Brüll* Henrik és fiai, gelsei *Guttmann* Vilmos, *Bálint* Sándor, *Machlup* és fia, *Stern* Ignácz (Egyedi) fiai stb.

Nem lehet teljes névsort adni, mert nem áll rendelkezésünkre olyan adatgyüjtemény, mely vallás szerint csoportositaná a magyar közgazdasági tényezőket.

Ez fölösleges is. Mi is védekezünk az ellen az előtérbe tolható vád ellen, hogy a zsidóság közgazdasági érdemeinek hangoztatásával — bármily csekély mértékben is csorbitani akarnák az egész nemzeti közgazdasági életet.

Nem az exclusivitást akarjuk növelni e sorokkal; sőt ellenkezőleg azt szeretnők megértetni, hogy a zsidóság tevékenysége a nemzeti munkában érdemes a méltánylásra s éppenséggel nem érdemli meg a gáncsokat, a vádaskodást.

Adjanak igazat nekünk, akik e sorokat elolvasták.

Zsidó-magyar tudósok.

Jelen szakaszunkban bemutatjuk a magyar zsidóság szellemi arísztokracziáját. Első sorban foglalkozunk a »halhatatlanokkal«, tudniillik azon első rangu tudósokkal, kiket a Magyar Tudományos Akadémia tagjaiul beválasztott. S ha meggondoljuk hogy alig 200 tagja van az akadémiának, és ennek csaknem 10 százalékja zsidó felekezetü, bebizonyitva látjuk, hogy igenis a zsidóság képes a legkomolyabb és a legszárazabb tudományok elsajátitására és müvelésére. Az akadémia tagjai között oly zsidó tudósok foglalnak helyet, kiknek neve európai hirü, de eltekintve azoktól, kik az akadémiában széket foglalnak el, nagy a csoportja azoknak is. kik szintén első rangu tudósok, de a kik még be nem jutottak a halhatatlanok közé a korlátolt szám miatt, de a kik idővel bizonynyal be fognak jutni.

S most rövid, de kerek életrajzait adjuk zsidó tudósainknak és első sorban azokét, kik a Magyar Tudományos Akadémia rendes és levelező tagjai:

Munkácsi Bernát dr.

Nagyváradon született 1860. márczius 12-én Középiskolai tanulmányait a premontreiek ottani gymnáziumában végezte, az egyetemet Budapesten hallgatta és 22 éves korában avatták fel doktorrá. A tanári oklevelet egy évvel később szerezte meg. Ambiczióját abban találta, hogy valóban a tudomány munkása legyen és ezért nem is vállalt tanári állást, hanem tisztán a tudománynyal foglalkozott és csak 1890-ben fogadta el a pesti izraelita hitközség tanfelügyelőségét, mely diszes állást azóta mai napig a legnagyobb buzgalommal és erélylyel tölti be.

Több izben nagyobb utazásokat tett a külföldön a fiatal tudós, ki két izben a Magyar tudományos akadémia megbizásából járt Oroszországban.

Első utazását 1880-ban, tehát 20 éves korában tette meg, a mikor a csángók vidékére ment; ezt követte egy nagyobb utazása 1888-ban, mikor a vodjákokat és csuvasokat kereste fel Északoroszországban, a Kama folyó vidékén. Három év mulva, 1883-ban ujra utnak indult és egy éven át tartózkodott észak Szibériában, az Ob folyó környékén a vogulok és osztjákok között.

Munkácsi Bernát dr. hazánk első rangu tudósai közé emelkedett. A magyar tudományos akadémia 30 éves korában és igy már 1890-ben levelező tagjává választotta. De más diszes tisztséget is betölt, igy a finn-ugor társaság külföldi tagjává választotta, 1892. óta pedig a Magyarországi néprajzi társaság ügyvivő alelnöke és az ezen társaság és a Magyar nemzeti muzeum kiadásában megjelenő »Ethnographia« czimü kiváló szakfolyóirat szerkesztője.

Dr. Munkácsi Bernát régibb tanulmányai tisztán nyelvtudományok körében forogtak, ujabban azonban és pedig nagy sikerrel a magyarok őstörténetével foglalkozik. A külföld előtt neve tekintélyt jelent és értekezéseit leginkább német nyelvre szokták leforditani, melyek ezután a kiváló külföldi folyóiratban az »Ethnologische Mitteilungen«-ben látnak napvilágot.

Munkácsi nemcsak nagy tudós, de szorgalmas. Ezt bizonyitja nagy irodalmi munkássága, melyet könyvünk keretéhez képest csak vázlatosan tüntethetünk fel és igy meg kell elégednünk azzal, ha nagyobb munkáit soroljuk fel:

1. Votják szótár.
2. A magyar magánhangzók történetéhez:
3. Az »est« eredete.
4. A régi osztják társadalom.
5. Török eredetü-e a magyar nemzet?
6. A magyar nemzet törökségéhez.
7. A török műveltség hatásköre.
8. Az árják és ugorok érintkezései.
9. Nehány egytagú igénk eredetéről.
10. Régi magyar népénekesek.
11. Farkas eskü a régi magyaroknál.
12. Vogul népköltési gyüjtemény.

Dr. Réthy Mór.

1846. november 9-én született Nagykőrösön. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte el. Eleinte közepes tanuló volt, de már mint hatodik osztálybeli tanulónak megjött nemes ambicziója, mely azóta sohasem hagyta el. Hatottak reá a nagykőrösi gymnásiumból kikerült jelesek, Arany János, Szilágyi Sándor és Szabó Károly példái. A gymnáziumból kikerülve az akkor még Budán létező műegyetembe iratkozott, hol másfél évig hallgatta az ottani tanárokat, azután Bécsbe ment folytatni tanulmányait az ottani műegyetemen. Tanárrá még a boldog emlékü Eötvös József báró akkori miniszter nevezte ki, de a fiatal tudós, ki 1870-ben nyerte el a tanári diplomát, egyelőre nem vállalt tanári kathedrát, hanem a budai műegyetemen tanársegédeskedett. Innen ment csak el Körmöczbányára a főreáliskola tanárául, de csak rövid ideig maradt ott. A fiatal mathematikus magára vonta Trefort Ágoston kultusminiszter figyelmét, ki a Magyar tudományos akadémia mostani elnökének, báró Eötvös Loránt nak meleg ajánlatára tanulmányutra küldötte. Először Göttingába, majd Heidelbergába ment, hol Kirchhoff előadásai tettek reá örök benyomást. Itt nyerte meg magának a doktori diplomát 1874-ben. Hazaérkezésekor Trefort azonnal kineveztette őt a kolozsvári egyetemre a mathematika és fizika rendkivüli tanárává. Két év mulva már ugyanitt rendes tanár lett, mig végre 1886-ban a budapesti József műegyetem rendes nyilvános tanárává nevezte ki Ő felsége. Azóta itt tartja előadásait a mathematikából és fizikából jelenleg több mint 300 hallgató előtt.

Réthy dr. családos ember és 3 fia közül az egyik technikus, a másik gazdász, a harmadik most végezte gymnáziumi tanulmányait. A Magyar tudományos akadémiának a kiváló szaktudós tanár 1878. óta levelező tagja és Szily Kálmán dr. mostani főtitkár meleg ajánlatára jutott be.

Nagy munkássággal is dicsekedhetik Réthy dr. Számbavehető munkái és értekezései meghaladják a félszázat.

A legszárazabb és a legmélyebb tudomány hivatott képviselője ő és igazán elsőrangu tekintélylyé nőtte ki magát a mechanika, mathematika és fizika terén. Neve a külföldön jó hangzásu, értekezéseit önnönmaga forditja német nyelvre, melyek

legınkább a »Mathematische Annalen« czimü jeles szaklapban látnak azután napvilágot. Összes értekezéseit e könyv keretén belül lehetetlen felsorolnunk és igy csak annak kiemelésére szoritkozunk, hogy a Magyar tudományos akadémia őt bizta meg a jelen század elején élt nagy mathematikusnak Bolgaynak *Tentamen* czimü latin nyelven megjelent nagy terjedelmü müvének kiadásával. E mü rendezésén Réthy Kőnig Gyulával már 10 év óta dolgozik és az első kötet most hagyja el a sajtót 1000 oldal nagyságban szintén latin nyelven. Réthy drtól még sokat várhat a tudomány

Dr. Goldzieher Ignácz

egyik legkiválóbb nyelvtudósa az egész országnak. Külföldön neve tekintélyt, tudományt jelent. A magyar zsidó tudósok közül különben ő legrégibb tagja a Magyar tudományos akadémiának, hol két állandó bizottságban szerepel. A nyelvtudományi bizottságban és a classika philologiai bizottságban, mely utóbbi csak 1883. óta áll fenn.

A kiváló nyelvtudós 1850-ben született Székesfehérvárott. A doktori és tanári oklevelet 23 éves korában nyerte és már első munkái oly feltűnést és elismerést keltettek, hogy a Magyar tudományos akadémia már 1876. junius 8-án levelező tagjává választotta és igy épen 20 éve tagja az akadémiának.

Minden egyes munkája esemény volt a tudományos irodalomban és minden egyes nagyobb munkája erősbité tekintélyét, nevét és a külföld is sietett adózni az ő munkásságának, Goldziher Ignácz, ki az egyetem nyilvános rendes tanára, egyszersmind a budapesti izraelita hitközség titkára, több külföldi tudományos társulat rendes és tiszteletbeli tagja. Igy az angol Royal Asiatic Society is tiszteletbeli tagjává választotta, valamint külföldi tagjául vette fel a hágai »Korninkligk Instituet voor Nederlandisch Judie« is. A magyar tudományos akadémia ujabban azzal adott kifejezést Goldzieher iránti elismerésének, hogy 1892-ben rendes tagjává választotta. Golzieher Ignácz munkásságát a következő müveinek felsorolásával véljük körvonalozni:

1. Az arab nyelvjárások legujabb irodalma.
2. Arab műemlékek.
3. Abhandlungen zur arabischen Kultur und Literaturgechichte.

4. La Burda du Cheikh al-Bousire.
5. Über umschreibenden Zahlenausdruck im Arabischen.
6. Geheim — Ehen bei den Arabern.
7. Sa' id b, Hasan d'Alexandrie.

Dr. Acsády Ignácz,

a magyar tudományos akadémia levelező tagja és a kiváló nemzetgazdász 1845. szeptember 9-én született Nagy-Károlyban. Gymnáziumi tanulmányai után az egyetemre iratkozott és bölcsészettudor lett. Tagja az akadémia történettudományi bizottságának, valamint nemzetgazdasági bizottságának is. Magyarország történelmével foglalkozott különös előszeretettel, de mint hirlapiró is jelentékeny névre tett szert, A Magyar tudományos akadémia 1888. május 4-iki tagválasztó gyülésén választotta be levelező tagjául. Több társulat vezetésében is előkelő szerepet visz. Igy a Magyarországi hirlapirók nyugdijintézetének igazgatósági tagja, a magyar közgazdasági társaság választmányi tagja és ugyanezen társaság gazdaságtörténeti szakosztályának elnöke. Nagyobb munkái a következők:

1. Régi magyar birtokviszonyok, 1494—1598. (E mü a M. T. akadémia kiadásában két év előtt jelent meg.)

2. A magyar gazdaságtörténet feladatai.

3. Magyarország térképe a pragmatika sanctio előtt 1720-ban. (E térképet Acsády az ezredéves országos kiállitás megbizásából szerkesztette.)

4. Magyarország térképe a török uralom legnagyobb kiterjedése korában, 1683-ban. (Szintén az ezredéves kiállitás megbizásából.

Számos értekezést, könyvismertetést, czikket és tárczát irt még Acsády, melyek számra nézve meghaladják a kétszázat.

Körösi József.

1844. április 20-án született Budapesten. A Magyar tudományos akadémia levelező tagja és a nemzetgazdasági bizottságban működik, melynek diszét képezi. Az akadémia 1879. május 22-én választotta meg, tehát 33 éves korában lett »halhatatlanná.« Kőrösi egyik legelső nemzetgazdásza az országnak, ki óriási munkát végez és végzett az által, hogy ő a főváros

statisztikai hivatalának igazgatója. A népszámlálások pontos megállapitásánál kinek volna nagyobb érdeme, mint Kőrösi Józsefnek. Ő ismeri a főváros egész és minden terén való fejlődését, ő kiséri a fejlődést figyelemmel és megbizható adatait azután nyilvánosságra bocsátja. Ő felsége a király is elismeréssel adózott érdemeinek, mikor őt Ferencz József rendjével tüntette ki és az idegen hatalmak szuverénjei is csatlakoztak kitüntetéseikkel O felsége elismeréséhez. Igy III. Sánpor czár az Anna renddel, II. Lipót belga király a Lipót renddel tüntette ki, tulajdonosa ő továbbá a bajor Mihály, a Württembergi Frigyes rendnek, a Szász Albert rend lovagja.

Kőrösi József rászolgált a külföldi fejedelmek elismerésére is, mert a kőlföld az ő statisztikai jelentéseiből ismerte meg legjobban ez ország fővárosának rohamos fejlődését. De nemcsak a fejedelmek tüntették ki magas elismerésekkel a statisztikai hivatal főnökét, ki egyuttal a fővárosi statisztikai bizottság elnöke is, hanem az első rangú bel- és külföldi társulatok egymásután választották meg tagjául. Az országos statisztikai tanács, a nemzetközi közegészség és demografiai kongresszus állandó bizottságának, az »Institut internationale Statistique«, a belgiumi »Comission Centrale de Statistique«, a philadelphiai orvosi egyetem tagja, a londoni statisztikai társulat tiszteletbeli tagja, a párisi »Société de Statistique« és a manchesteri »Statistical Society« levelező tagja, a nizsny — nowgorodi kormányzóság statisztikai bizottságának kültagja, a felvidéki müvelődési egyesület és a magyar közegészségügyi egyesület igazgató tagja, a párisi »Societé de médecine publique et hygiéne professionnelle«, az ugyanott székelő »Société d' hygiéne«, a brüsszeli »Société royale d' hygiéne«, a milanói »Societá italiana d' iginie«, a bordeauxi »Societe d' hygiene publique«, a madridi »Sociedad espanola de hygiene«, a montreali Societe d' higiene de la Province de Quebec, a párisi Soc. de l' hygiene de l' enfance levelező tagja, továbbá a Britt Economical Association és az északamerikai Academy of political and social Science tagja, a szentpétervári oktatási muzeum beltagja, a budapesti és aradi kereskedelmi és iparkamarák levelező tagja.

Ezek nagyobb czimei Kőrösi Józsefnek, ki körülbelől 200 első rangu és világhirü külföldi társaság tagja. Mondhatjuk, hogy kevés olyan tudós van még Magyarországon, kinek hire annyira bejárta volna a müvelt világot. mint az övé. Kőrösi

különben a tudomány-egyetem magántanára is és a király még csak a közel mult napokban tüntette őt ki ujból a magyar nemesség adományozásával.

Dr. Halász Ignácz.

Született Veszprém megyében, 1855. május 26-án és igy jelenleg 41 éves. A magyar tudományos akadémia nyelvtudományi bizottságának szorgalmas és kiváló tagja és az 1888. május 4-én tartott tagválasztó gyülésen került a tudós társulat kebelébe, mint levelező tag. Halász a bölcsészettant hallgatta a bpesti tudomány egyetemen és itt is avatták doktorrá. Bpesten rövid ieig tanárkodott és munkái, melyek mind a nyeltudomány körében forogtak, annyira feléje forditották a közfigyelmet, hogy csakhamar egyetemi magántanár lett, majd kineveztetett a kolozsvári tudomány egyetem nyilvános rendes tanárává. Nyelvtudományi munkálatainak elismeréseül néhány év előtt a helsingfori Finnugor társaság levelező tagjául választotta. Halász még fiatal ember és igy még sokat várhat tőle a tudomány.

Kunos Ignácz dr.

1862. szeptember 22-én született Sámson községben, Hajdu megyében. Ráth Zoltán, Petz Gedeon és Némethy Géza kivételével, ő a legfiatalabb tagja a Magyar tudományos akadémiának; jelenleg 34 éves. Az akadémia 29 éves korában választotta meg levelező tagjává és ez idő óta a nyelvtudományi osztályban müködik. Kunos Ignácz a gymnaziumi tanulmányait Veszprémben végezte, az egyetemet a fővárosban látogatta és itt lett bölcsészettudorrá. Jelenleg a magyar tudományos egyetem magántanára. A nagy tudományu fiatal ember pályája kezdetén áll és ha már ilyen előrehaladást ért el pályája kezdetén, könnyen sejthető, mily eredményekre tekinthet vissza majd egy-két évtized után.

Bánóczy József.

Született 1849. 4-én julius Szent-Gálon, Veszprémmegyében. Gymnáziumi tanulmányainak elvégzése után Budapestre került, hol a tanári pályára lépett. Irodalmi történeti és nyelvtudományi

munkálatai irányitották reá a közfigyelmet és ép 30 éves korában, 1879 május 22-én került az akadémiába, melynek levelező tagja. A tudományos akadémia két bizottságában foglal helyet, a nyelvtudományi és az irodalomtörténeti bizottságban, hol szép és számbavehető munkásságot fejt ki. A magyar irodalomnak alig van alaposabb ismerője, mint ő és előadásai igazán mélyre hatók és tanulságosak, Bánóczy József fontos missziót teljesit az által, hogy a budapesti országos rabbiképző intézet nyelvtudományi és irodalmi tanára, egyuttal az önképző kör elnöke is, amennyiben a legnagyobb hatással van arra, hogy az uj zsidó papság valódi magyar szellemet és érzületet szivjon magába és vigyen el községébe, hol a magyar szellemet és érzületet azután tovább is terjessze. Egy uj magyar és igazán modern zsidó papságot nevelt Bánóczy a magyar zsidóságnak, ez is egyik legnagyobb *érdeme*.

Marczali Henrik

a kiváló modern történettudós aránylag még fiatal ember. 1856. április hó 3-án született a somogymegyei Marczali községben és igy jelenleg negyven éves. Szintén a tanári pályára lépett és bölcsészettudor lett. A tudományos akadémia 1893. május 12-én tartott tagválasztó gyülésén választotta be sok más jelölt ellenében levelező tagjául és azóta a történelmi bizottságban müködik. A Történelmi Társulatban is tevékeny müködést fejt ki és előadásaira a kiváló tudósok szép és tekintélyes számban jelennek meg. Egyike a leghivatottabb történettudósoknak, kik számra nézve nagyon kevesen vannak. Nem elégszik meg Marczali Henrik egyszerüen azzal, ha elbeszéli a lefolyt eseményeket, hanem kutatja, miért kellett ez eseményeknek igy történniök és míndjárt levonja a jelen nemzedékre nézve a tanulságot. A valódi történettudósnak pedig csak ez az igazi hivatása, Marczali legutóbb megjelent kötetei, melyek a magyar történelemmel és különösen a legujabb korral foglalkoznak osztatlan elismerést és figyelmet keltettek és ugyszólván minden munkája egy-egy irodalmi eseményt jelent. Marczali Henriket csak a legutóbbi időkben nevezte ki Ő felsége a budapesti egyetem nyilvános rendkivüli tanárává, mely királyi kitüntetés csak további buzgalomra serkentheti a történettudomány jeles és hivatott müvelőjét.

A zsidó nép és a plasztika.

Irta: Dr. SILBERSTEIN ÖTVÖS ADOLF.

»És ne csináljatok képet rólam:« Ezáltal a zsidó vallás számüzte elejétől fogva a képző müvészeteket. Ime a vallás, a legmagasabb szellemi megnyilatkozás ellentétben a *szépnek* kultuszával! Hit és szépség harczban egymással! Hogy érthető ez?

Van ennek mély értelme. A plasztika, mely isten teremtését utánozza formákban és szinekben, könnyen arra ragadtatja magát, hogy azt mondja Prometheusként: Ime, én is csinálok, faragok embereket, bennem is lakik egy teremtő szellem; sőt az én embereim *szebbek,* mint az isteni, én az eszmény szerint alakitom őket. És erre azután elbizzák magukat a szobrászok és a festők és *istennek is álarczot* adnak, ők az istent is ujjá akarják teremteni. És adnak neki egy tuczat szárnyat, egy tuczat kart és lábat, czikázó villámokat a kezeikbe, adnak neki testet, mely a templom tetejéig ér és felöltöztetik elefántcsontba és aranyba. És a *nép letérdel* a müvészi teremtő képzelet müve előtt, összecseréli a gyarló faragványt és ecsetelést a világ urával. És a bálványimádás fekélye szállja meg a földet. Izrael papjai tehát kiküszöbölték a képző müvészetet a nemzet véréből, mert benne a bálvány imádás leghatalmasabb eszközétől tartottak.

Változtak az idők. Ma már a szépmüvészet rangja egészen világos a müvelt társaság előtt. A szobrász és a festő leborulnak az Örökkévaló előtt és csak az ő dicsőitésére, vagy a természet hü másolására faragnak és rakják a szineket. Valami csábitás a bálvány-imádás felé nem fekszik többé a márvány-

istenekben sem, a legmisztikusabb ábrázolásokban sem. A fölvilágosodás eme korától fogva látjuk, hogy a zsidó plasztikus tehetség is hogy fejlődik. Mig poézisban és zenében a zsidó régi világhirnek örvend — az énekek énekétől fogva Heine daláig és Miriám dalaitól meg a zsoltároktól Mendelssohn szimfoniáiig és Meyerbeer operáig — addig a plasztika még csak ritka rügyeket hajtott a zsidóságban. De kétségkivüli dolog, hogy a képzőművészeti tehetség is nagy mértékben rejlik a zsidó fajban.

Gyönyörü látvány, hogy magyar és zsidó mily párhuzamosan haladtak ebben az irányban is. A magyar plasztika, a mennyire számba vehető, nem régibb keletü mint az ötvenes évek, a nemzeti tünődés és magábatérés korszaka. Ekkor kezdett a zsidó is megmagyarosodni. Párhuzamos lépéssel haladt a két nemzetiség. Ha mai magyar festőink és szobrászaink közt körültekintünk, ott találhatjuk szép számal a zsidó müvészt is. Kimagaslik mindnyájuk közt a szerény külsejü *Horovitz Lipót*, első rendü arczképfestő, kit Varsóban, Berlinben, Bécsben, Budapesten egyaránt hivnak meg királyi és arisztokratikus palotákba és drágán fizetik finom ecsetje termékeit. Horovitz ugy mondhatni európai hiresség, a mely dicsőségét egy cseppet sem a reklámnak köszöni, hanem teljesen csak belértékének a gyümölcse. Tizenkét különféle arczképe millenáris tárlatunk diszét képezi. Horovitz nagynehezen kiküzdte magának a magyar társaság osztatlan elismerését is és igy hazánknak dicsőségére válik mint magyar, épugy mint zsidó. Arczképei a realistikus megfigyelés, a kifejezés könnyedsége, a szinek szerénysége és harmoniája, a föltünő élethüség és a fölfogás költőisége által egyaránt tündökölnek. Főleg a női arcz ábrázolásában Horovitz ritkitja párját.

De Horovitz nem áll egyedül, a mi a képzőművészeti tehetség megnyilatkozását a zsidóságban illeti. Nem csekély fokon állanak oly hatalmas és finom arczképfestők mint *László* Fülöp, kit ugy a drezdai udvar mint a bolgár fejedelemi család szivesen foglalkoztattak, *Ferráris*, ki szinte a női arcz és alak szépen megfigyelő ábrázolásával tündököl. Nem akarjuk a neveket halmozni, de lehetetlen, hogy *Biharit* mellőzzük, ki a valódi *nemzeti zsánerképet* ujra élesztette és eddig ismeretlen tökélyre vitte. Az ő »czigánya a törvényszék előtt«, a dorbézoló »falugavallérja« első rendü nemzeti alkotások.

A zsidó nép tehát szépen kiválik a hazai képzőművészet terén is, és ezáltal a magyar fentszárnyaló szellem méltó társának vallja magát. A kőfaragásból is jó részt vesz ki magának a zsidóság, *Engeltől* kezdve *Donáthig* (»A párka«) és *Róná*-ig (»Klapka emléke«). Ha a kivándorlottakat vesszük, ott két magyar zsidó szobrász európai hirre vergődött, az egyik Bécsben, a másik Berlinben.

Magyarország egy fél évrezed véres küzdelmei után csak most dolgozhatik összesitett erővel a kultura sokféle tágas mezein. Nagy tehetségre mutatott eddig, de még nagyobbat mutathat, ha a béke folyton kedvez. De a kultura minden mezején mint hüséges, tevékeny és szép képességü munkatársát látjuk a zsidót.

Zsidó magyarok a törvényhozásban.

Csak az, aki külföldön járt és tapasztalta, hogy Európában, az egyetlen Angliát kivéve, mily közönynyel viseltetnek a népek a közügyek és különösen a politikai élet iránt, csak az tudja, hogy a magyar nép politikailag mennyire érett. A németek, az osztrákok, az olaszok, az oroszok, de még a francziáknak politikai apathiájuk után szinte jól esik idehaza Magyaországon akárcsak a falu korcsmájában végig hallgatni a parasztemberek politizálását. Hol a kormányt, hol az ellenzéket szidják, de mindenesetre foglalkoznak az országot érdeklő kérdésekkel. S ez az, ami nálunk nagyobb fontosságot ruház a törvényhozói tisztségre. A magyar nép nem éri be azzal, hogy megválasztotta képviselőjét, de »hallani« is akar felőle s a vidéki ember ujságában mindenekelőtt azt keresi, nem-e beszélt az »ő követje«.

Természetes, hogy mindazonáltal olyanok is megválasztatnak néha honatyákká, akiket sem képzettségük, sem egyéniségük nem jogosit fel oly előkelő tisztségre, de általánosságban beszélve, tulzás nélkül mondhatni, hogy a magyar törvényhozók tulnyomó részben oly férfiakból állanak, akik hivatásuk fontosságát megértik és e fontos hivatásnak megfelelnek. A törvényhozók sorában nem utolsó helyen állanak a zsidó vallásu képviselők, akik az országgyülési naplók tanusága szerint teljes tájékozottsággal és szigoru tárgyilagossággal állást foglaltak az országot érdeklő minden kérdésben és ugy szónoki tehetségük, mint tanultságuk által bizonyitékát adták és adják annak, hogy megilleti őket a hely a más felekezetü férfiak mellett, akik hazánk sorsa felett őrködnek.

E helyütt csak a képviselőháznak zsidó vallásu tagjaival kivánunk foglalkozni, adva röviden azoknak életrajzát, akik

a haza szolgálatában beigazolják a zsidóság ellenei által tagadott ama tényt, hogy a zsidóvallásu magyar, amióta megnyilott számára a tér érzelmeinek és képességének tettlegesitésére, a haza szeretetében nem marad mögötte más hitvallásu magyar testvérének.

Ime a zsidóvallásu képviselők.

Kezdjük azzal, aki a budapesti társadalmi és közéletben már régi idők óta első helyen áll, de csak a nagynevü Wahrmann Mór halála óta tagja Magyarország törvényhozásának:

Mezei Mór

ügyvéddel. Mezei Mór Sátoralja-Ujhelyen született 1836-ban. 1864 év óta Budapesten az ügyvédséget gyakorolja és hazánk legelőkelőbb jogászai közé tartozik. Kora ifjuságától kezdve hitfelekezete ügyeinek egyik előharczosa volt, nevezetesen 1881 óta az általa szerkesztett »Magyar Izraelitában« fáradhatlanul küzdött a zsidók emanczipácziója érdekében. Az 1868-ban Eötvös József báró akkori kultuszminiszter által egybehivott zsidó kongreszszus előkészitő bizottságában tevékeny részt vett és magán a kongresszuson a neológ párt egyik vezérférfia és

a kongresszus egyik jegyzője volt. A szervezeti szabályok, melyeket a kongresszus többsége elfogadott, az ő tollából eredtek. 1889-ben, midőn a zsidó vallás reczepcziója iránt megindult a mozgalom, Mezei e mozgalomnak élére állott és az annak előmozditására megalakult országos bizottságnak elnöke volt.

Mezei azonfelül minden humanitárius mozgalomban részt vesz, s bár ténykedésében óvatosan kerüli a feltünést, sok közhasznu intézmény az ő kezdeményezésére létesült. Wahrmann Mórnak 1892-ben bekövetkezett halálával Budapest székes főváros V. kerülete megválasztotta őt országgyülési képviselőjévé s a parlamentben nagynevü elődjéhez méltó tevékenységet fejt ki.

Chorin Ferencz,

1842-ben Aradon született. Jogi tanulmányait részint külföldön, részint Budapesten végezte; 1866-ban jogtudor lett. Az ügyvédi vizsga letétele után Aradon telepedett le, ahol tevékeny részt vett a politikai életben s az ellenzék megbizásából lapvezére lett az »Alföld« politikai napilapnak. Mint a balközépnek hive, Atzél Péternek főispánná történt kineveztetése után képviselővé választatott. Tevékeny részt vett a ház tárgyalásaiban, felszólalt az igazságügyi kérdésekben; tagja volt az ipartörvény és bünvádi eljárás ideiglenes szabályozása tárgyában kiküldött bizottságoknak. Az 1872-iki választásoknál Ráday Gedeon grófot léptették fel jelöltül, a kivel szemben Chorin kisebbségben maradt. Ekkor ismét a városi ügyeknek szentelte erejét. 1875-ben ujból Arad képviselőjévé választatott szabadelvű-párti programmal; 1876-ban a kiegyezési kérdések folytán több társával kilépett a pártból. 1878-ban egyhangúlag választotta meg Arad, de már 1881-ben a közjogi ellenzék jelöltjével, Náray Imrével szemben kisebbségben maradt s csak néhány hó mulva juthatott be a házba mint a baksai kerület képviselője. A mérsékelt ellenzék kebeléből kilépve, 1884 óta Szatmármegye aranyos-medgyesi kerületét képviseli mint a szabadelvű párt hive. Az igazságügyi bizottság tagja, elnöke a mentelmi bizottságnak.

Jellinek Arthur,

1852. márczius 16-án Budapesten született; legidősebb fia néhai Jellinek Mórnak, a budapesti közúti vasút létesitőjének. Középiskolai tanulmányait Budapesten végezvén, a bécsi, majd a budapesti egyetemen hallgatta a jogot. 1876-ban ügyvédi irodát nyitott. 1877-ben lépett nyilvánosságra első jogi művével, melynek czime: »Az apai hatalom a római jogban«. Ezt sürű egymásutánban követték élénk feltünést keltő tanulmányai, »A katonai büntető jogról és büntető esküről«; a magánjogi tervezet általános részéről (melyhez maga revideált tervezetet csatolt), a nyugdijtörvényről, a büntető biróságok tervezetéről, a feles földről, azonfelül számos czikket közölt a napilapokban. Nagyobb művének a »Magyar magánjog«-nak eddig első része jelent meg, ugyszintén »Tanulmányok a magyar közjogból« első kötete a mentelmi jogot tárgyalja. Irodalmi működésén kivül tevékeny részt vett a jogászkör tárgyalásaiban is; választmányi tagja a budapesti ügyvédi kamarának. Az 1887-iki választások alkalmával mint a szabadelvű párt hive tagja lett a képviselőháznak; tagja az igazságügyi és az összeférhetetlenségi bizottságnak. A naszódi kerületet képviseli.

Jellinek Arthur nemcsak mint ügyvéd és képviselő, de mint magánember is figyelemre méltó egyéniség. Őszintén sajnáljuk, hogy olvasóinknak képben be nem mutathatjuk őt, aki tagja egy oly családnak, melynek Budapest fejlődése jó részben köszönhető. Máshelyen közöljük testvérbátyjának Jellinek Henriknek életrajzát, aki atyjával úgyszólván megteremtette fővárosunk helyi közlekedését, ezzel az épitkezési kedvnek tápot adván.

A Jellinek család közkedveltségnek örvend Budapest társadalmi életében és e közkedveltségre Jellinek Arthur nem csekély mérvben rászolgált.

Mandel Pál,

1839. január 6-án Nyirbátorban született. Jogi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte s azok befejeztével ügyvédi irodát nyitott a fővárosban. 1875-ben választatott meg először a nyirbátori kerületben, melyet négy országgyülésen át képvisel szabadelvü programmal. Előbb a mentelmi, 1881-óta az igázságügyi bizottság tagja s mint ilyen élénk részt vett a gyámsági törvény, a szerzői jogról szóló törvény és a közjegyzői törvény javaslatainak tárgyalásáhan, 1878-ban szót emelt a halálbüntetés eltörlése érdekében. Az 1880. és 1881-iki budgetviták alkalmával a házasságjog- és vallásszabadság érdekében szólt, mig 1885. február 7-én az antiszemiták ellen mondott polemikus beszédet. 1887-ben Nyirbátorban Lipthay Károly ellen kisebbségben maradt. — A jelen országgyülésen az alsó-lendvai kerületet képviseli és az igazságügyi bizottság tagja.

Nagy Sándor,

1859. julius 14-én Dévaványán Jász-Nagykun-Szolnokmegyében született. Középiskoláit a kisújszállási ref. és a budapesti kath. állami főgymnáziumban végezte. 1877-től 1881-ig hallgatta a budapesti egyetemen a jogot. Ezután másfél évig Párisban a Court d'assises tárgyalásait, egyátalán a franczia bűnvádi eljárást és a börtönrendszereket tanulmányozta; az utóbbit azután Angliában és Belgiumban folytatta, hol minden nevezetesebb börtönhelyiséget meglátogatott, annak története és viszonyai iránt érdeklődve. 1883-ban Szolnokon a járásbiróságnál joggyakorlaton volt, majd azt Budapesten ügyvédi irodában befejezvén, 1887-ben az ügyvédi diplomát elnyerte, azóta az ügyvédi praxist folytatja. Az 1892-iki általános választások alkalmával a medgyaszói kerületben egyhangúlag képviselővé választatott, miután a kerületet addig 14 éven át képviselt Potoczky Dezső nemzetipárti jelölt a jelöltségtől visszalépett. A szabadelvű párt hive; tagja a zárszámvizsgáló bizottságnak.

Neményi Ambrus,

1852-ben Péczelen született. Középiskolai tanulmányai befejeztével hirlapiró lett. 1873-ban külföldre utazott. Két esztendőn át Párisban a »College de France« és a »Sorbonne« előadásait hallgatta, aztán hosszabb ideig Angliában és Németországban tartózkodott. Hazatérve a budapesti egyetemen elnyerte a bölcsészettudományi tudori oklevelet. A »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépve, mint tárczairó, majd mint publiczista müködött s a társadalom számos közhasznú intézményét kezdeményezte a sajtóban. Számos tanulmánya jelent meg a »Budapesti Szemlében« és a »Nemzetgazdasági Szemlében.« 1882-ben a főváros törvényhatósági bizottságnak lett tagja s mint ilyen főleg a lakásügy kérdésében fejtett ki élénk tevékenységet. 1884-ben a szilágycsehi kerületben szabadelvüpárti programmal képviselővé választatott s jelenleg is e kerületet képviseli. Tagja és előadója a közlekedési bizottságnak. 1887. elején kilépett a »Pester Lloyd« szerkesztőségéből. Több éven át budapesti és bécsi levelezője volt a Gambetta által alapitott »Républipue Française«-nak s a »Nouvelle Revue« tudományos folyóirat-

nak, melybe a magyar parlamentről hosszabb tanulmányt irt. Több önálló politikai, társadalmi és irodalmi tartalmú munkát is irt, egyebek közt egy nagyobb munkát a magyar vasut államositásáról, mely Lipcsében megjelent és melyről az európai sajtó nagy elismeréssel nyilatkozott.

Neumann Armin,

1845-ben Nagyváradon született, tanulmányait szülővárosában és Bécsben végezte; 1868-ban jogtudorrá avattatott Budapesten, 1869-ben ügyvéd lett és Székes-Féhérvárott telepedett meg. Itt irta meg a »Magyar kereskedelmi törvény magyarázata« czimű nagy munkáját, melynek második teljesen átdolgozott kiadásából az első kötet első fele ez év elején jelent meg; azon felül számos jogi czikket tett közzé s a jogászgyűléseken mint előadó szerepelt. Az utolsó jogászgyülésen a II. szakosztály alelnökévé lett megválasztva. 1882-ben a budapesti egyetemen kereskedelmi és váltójog magántanárává habilitáltatott; kevéssel azután ügyvédi irodáját is a fővárosba helyezte át, 1887-ben

szabadelvüpárti képviselővé választatott, 1889-ben rendkivüli tanári czimmel és jelleggel lett felruházva. Nagyszabásu beszéde a szeszadótörvény tárgyalása alkalmával közfigyelmet ébresztett; felszólalt különben több jogi, pénzügyi és gazdasági kérdésekben. Jelenleg jogtanácsosa és ügyésze az első budapesti takarékpénztár részvénytársaságnak. 1892-ben a bereczki kerület ujra megválasztotta őt. Tagja az igazságügyi bizottságnak.

Rosenberg Gyula,

1856. szeptember 12-én Kis-Czellben, Vasmegyében született. Középiskolai tanulmányait a szombathelyi főgymnasiumban kezdte és Győrött végezte. Innen Budapstre az egyetemre kerülvén, a jogi pályára lépett s jogi tanulmányait részint külföldön, részint itt végezte, különösen a tengeri jog tanulmányozására adván magát. Tudori oklevelet 1877-ben, ügyvédit 1880-ban nyert. Ezen idő alatt egy évig Vasmegye tiszteletbeli aljegyzője volt. 1881-ben Budapesten ügyvédi irodát nyitott s nemsokára az »Adria«

tengerhajózási részvénytársaság jogtanácsosa lőn. Ez időre esik gróf Batthyányi Istvánnal vivott, az utóbbira nézve halálos kimenetelű párbaja, melynek következtében 9 havi államfogságra itéltetett, mit a királyi kegyelem 3 hóra szállitott le. 1891-ben a most már »Adria« magyar királyi tengerhajózási részvénytársaság igazgatójává választatott, s ilyen minőségben működik jelenleg Budapesten, hol még néhány más intézet igazgatója s jogtanácsosa. Vasmegyében, hol mint odavaló földbirtokos a megyei törvényhatósági bizottság tagja, 1892-ben a német-ujvári kerület képviselőjévé választatván, mint ilyen a szabadelvüpárt hive. A közgazdasági bizottság tagja.

Visontai Soma,

1854. november 19-én Gyöngyösön született. A középiskolákat Gyöngyösön és Budapesten elvégezvén, a budapesti jogi fakultásra beiratkozott. Már mint egyetemi hallgató közgazdasági czikkeket irt, majd a »Vasút« czimű lapot alapitotta és szerkesztette több éven át. A joggyakorlatot szülővárosában a biró-

ságnál kezdte meg. Itt a közéletben is tevékeny részt vett. Az 1879-iki iparos kongresszuson az »önsegélyző szövetkezetekről« tartott előadása a kongresszus évkönyvében is megjelent. 1882-ben Budapesten ügyvédi oklevelet nyervén, itt telepedett le, de e mellett hirlapirással is foglalkozott. Ujvidéki mandátumának elnyerése védői hivatásának egyik folyománya, a mennyiben a »Zasztava« szerkesztőjét és a szerb radikálisok vezérét kiváló sikerrel védelmezvén a Dimitrievics Mihály megölése miatt folyamatba tett gyilkossági bünpörben, ezt az odaadását az ujvidéki szerb radikálisok azzal hálálták meg, hogy midőn őt az ujvidéki ellenzék függetlenségi programmal képviselőjelöltnek felléptette, a radikális szerbek is reá adták szavazatukat. Mint zsidó felekezete ügyei iránt élénken érdeklődik. Legutóbban a budapesti ügyvédi kamara az országos ügyvédvizsgáló bizottság tagjává választotta. A IX. biráló bizottság tagja.

A pesti izraelita nagyhitközségről.

Irta:

SZABOLCSI MIKSA.

Nem történetét akarom megirni ennek a maga nemében páratlan testületnek. Megiródik az nem sokára Tenczer Pál jóvoltából, ki a mult év egy szép estéjén — mert vacsora alkalmával történt — 50 barátját 20—20 frttal adóztatta meg s hogy az ezer frt együtt volt, azt másnap átadta az Izraelita magyar irodalmi társulatnak, hogy érte a budapesti zsidók történetét irassa meg. A társulat a föladattal egyik jeles, fiatal történészünket, dr. Büchler Sándor végzett rabbit bizta meg, ki már jóval elébb bujta a székes fővárosban fönálló hitközségek s különösen az ó-budai hitközség levéltárait. A fiatal tudós, ugy tudom, az anyag összegyüjtésével már el is készült.

A pesti hitközségről ennek a munkának csak abban a részében lehet majd szó, a mely vége felé közeledő, jelen századunkat tárgyalja. A hitközség, mely hasonló hozzá gyors haladás dolgában, korban is egyenlő véle. Működés, szám, közművelődési és jótékonysági intézetek dolgában már néhány évtizedes fenállása után is felülmulta az ország összes hitközségeit. A nagy multu budai hitközség például, melynek története 1686-ban hirtelen megszakadt; szintugy a pozsonyi, nagyszombati, ó-budai és több erdélyi hitközség, melyek több százados történetre pillanthatnak vissza, soh'sem érték el azt a nagyságot, melylyel a pesti izraelita hitközség már a harminczas években dicsekedhetett. Ma már, ha összehasonlitásról van szó, hazai hitközségek egyáltalában nem jöhetnek számba, (a pesti izr. nagyhitközség épp tizszer oly nagy,

mint utána az ország legnagyobb hitközsége) de mögötte maradnak, különösen szám dolgában a párisi, berlini, londoni, amsterdami, szentpétervári hitközségek is, mig a nálánál nagyobb bécsi, varsói és konstantinápolyi hitközségek intézmények dolgában nem mérkőzhetnek véle. Számban *és* intézményekben csak egy hitközség mulja felül: a new-yorki; csakhogy az Egyesült Államok legnagyobb városában szó sem lehet hitközségről; mert az ottani zsidóság száznál is több, egymástól független hitközségre és egyéb nevezetü testületre oszlik, mig a pesti izraelita nagyhitközség az ő 11.000 adófizetőjével és közel 800,000 frtos költségvetésével *egységes és egy*, sőt kissé nagyon is egy. Kis deczentrálizáczió, azt hiszem, csak előnyére válnék.

Hogy a pesti zsidók mikor alakultak hitközséggé, bajos volna pontosan megállapitani. Éppen 100 esztendővel ezelőtt, az 1796. évben a budai helytartóság arra utasitotta a pesti magistrátust, hogy a zsidóknak igen is engedje meg a kérelmezett uj imaház berendezését a báró Orczy-féle házban; azzal a kikötéssel azonban, hogy a zsidók községgé ne alakuljanak, imaházukat zsinagógának el ne nevezzék és rabbit ne alkalmazzanak. Uj imaház berendezését — igy szól a helytartósági leirat — meg kell nekik engedni azért (a város, ugy látszik, a zsidók ebbeli kérését előzőleg visszautasitotta, de az erre vonatkozó városi határozat nincsen meg a pesti hitközség archivumában), mert az 1794-iki törvény szerint a zsidók az 1790. évi állapotban hagyandók meg, már pedig a zsidók a magistrátushoz intézett kérvényükben minden kétséget kizáró módon bebizonyitották, hogy *12 év óta* imaházat tartanak fen a Häusler-féle házban, melyet most egy másikkal akarnak felcserélni.

A föltételek, melyeket az idézett helytartósági leirat az uj imaház kibérelhetéséhez füzött, ugy látszik, nem soká maradtak hatályban; mert a mult század végén már rabbijuk volt a pesti zsidóknak: Wahrmann Izrael, a négy év előtt elhunyt lipótvárosi orsz. képviselő és hatalmas hitközségi elnök nagyatyja. Az uj imaház is csakhamar megnagyobbodott, 1805-ben már 500 üléssel rendelkezett, a férficsarnokot nőcsarnok egészitette ki, szóval, zsinagóga volt minden tekintetben, minőt csak egy, a *hitközség* nevezetére jogosult testület tarthatott fen.

Fölötte érdekes, hogy a hitközség mint olyan még nem is létezett, midőn egyik intézménye már fennállt és müködött. A pesti chevra kadisa ugyanis, mely, mellesleg megjegyezve,

ma már a világ ilynemű legnagyobb institucziója, legalább is pár esztendővel régibb a hitközségnél. A dolog különben könnyen megmagyarázható. Hitközséggé alakultak a zsidók, ha bizonyos számu családfő egy helyben lakott, az engedélyt a megalakulásra megkapták és ha abba a helyzetbe jutottak, hogy ima- és tanházról és sok más egyébről (sechita, mikva stb.) gondoskodjanak; mig arra, hogy a szegényt gyámolitsák, a beteget gyógyittassák, a halottat, a legszegényebbet is, tisztességgel eltakaritsák, (mert tulajdonképen *ezeket* miveli a chevra kadisa) összeállottak és szövetkeztek akármilyen kevesen voltak együtt, akármilyen rosz helyzetben leledeztek is.

A pesti zsidóknak különben is a jótékonyság és emberbaráti cselekedetek — és ezt elösmerték mindig ellenségeik is*) legfőbb jellemvonása volt minden időben. És ezt a vonásukat megőrizték hüen, megőrizték különösen a törzsökös családok mind a mai napig. És ha jótékonyságról beszélek, nem csupán a nyilvánosat értem, mely szintén impozáns és nem egy alakúlásában szintén megható, hanem értem különösen a titkos jótékonyságot, melyről az érdekelten kivül soha senki sem vesz tudomást. Jobb módot látott, tisztességes, de szégyenlős szegény családok segélyezése, családapáknak a bukástól való mengmentése, hibájukon kivül elszegényedettek lábraállitása, vagyon nélkül visszamaradt özvegyeknek és árváknak oly módon való támogatása, hogy existencziát tudjanak teremteni maguknak, hogy a maguk emberségéből tisztességesen megélhessenek: mindezt ép oly nemes szivvel és ép oly nagy bőkezüséggel gyakorolják ma is, mint tették az ötvenes és hatvanas években, mikorról valóságos legendák maradtak ránk a pesti zsidók ilynemü, igazán nemes jótékonyságáról.

Feljegyzendő, hogy a zsidók soh'sem voltak szükkeblüek a jótékonyság mivelésében és ebbeli nemes munkájukban felekezeti elfogultság soh'sem vezérelte őket. A mint hogy megnyitották napjainkban kórházaikat, népkonyhájukat, árvaházaikat és egyéb jótékony intézeteiket a más felekezetüeknek is, ép ugy nem zárták ki sohasem a nemzsidót jótékony tény-

*) Ellenségek alatt e helyen azokat a nagyon is jámbor atyánkfiait értem, kiknek a szabadabb gondolkodásu pesti zsidó hitközség szálka volt szemökben alakulása első idejétől fogva. A régiebbek között az a szálló ige járja ma is, hogy egy pesti zsidóban 10 pogány lakozik ugyan, a szegényen azonban alaposabban és több szivvel segit mint száz hires szent.

kedésükből. Klassikus példa erre József főhg-nek, Magyarország áldott emlékü, nagy nádorispánjának már 65 esztendővel ezelőtt kelt nagybecsü elismerő levele, melyet a pesti magistrátushoz azzal a meghagyással intézett, hogy hivassa el a főváros legközelebbi gyülésére a pesti izraelita hitközség elől-járóit és ott, nyilt gyülésen, adják nekik tudtul a megérdemelt magas elismerést. A levél, melyre Goldheim Lipót ur, a pesti hitközség derék archiváriusa figyelmeztetett, eredeti szövegében igy hangzik:

Wohledle, fürsichtige und Wohlweise! Mein bedrängtes Gemüth über den traurigen Zustand der Stadt Pesth hat der Bericht des Vorgehens der Judengemeinde besonders dadurch vergnügend erheitert, dass diese Gemeinde vermöge einer in ihrer Mitte veranstalteten Collect unter ihren Glaubens-Genossen, nicht nur diese, sondern auch 82 christliche Familien-Väter an Verdiensterwerb mangelnden, täglich einen Laib Roggen-Brod im Gewicht pr. 3 Pf. und ein Pf. gutes Rindfleisch vom 3-ten August angefangen, durch 2 Monathe täglich gratis verabfolgen lässt. Dieses hochherzige und besonders nachahmungswürdige Beyspiel von wahrhaft menschenfreundlicher Unterstützung bedrängter Mitbürger habe ich dem Magistrate mit dem Beysatze zur Kentniss zu bringen, damit derselbe der vorbenannten israelitischen Gemeinde mein diesfälliges Wohlgefallen zu erkennen geben wolle. Ofen, den 4-ten Aug. 1831. Joseph Palatin mp.

Hogy e nemes tradicziók mennyire kifejlődtek, nemcsak a zsidók által föntartott intézetekben, hanem egyeseknél is, bizonyitja az a tény, hogy egész vagyonokat tesznek ki azok az összegek, miket zsidó emberbarátok adományoztak és hagyományoztak azzal a határozott kikötéssel, hogy jótéteményeiket felekezeti különbség nélkül élvezzék a rászorultak. Im' pár példa az utolsó évekből, amint a nemesek nevei éppen eszembe jutnak: Bródy Zsigmond összesen félmillió frtot forditott eddig közhasznú, kulturális és jótékony czélokra. De nincs ebben az összegben egy krajczár, mely felekezethez volna kötve. Freystädtler Antal 100.000 frtot hagyott jótékony czélokra és félmilliót középiskolára, ezt mint azt felekezetre való tekintet nélkül. Machlup Adolf 240.000 frtot hagyományozott jótékony és közczélokra szintén azzal a megjegyzéssel, hogy felekezeti kü-

lönbség nélkül. Wahrmann Mór 150.000 frtjából 50 ezerre, hatvani Deutsch Bernát 100.000 forintjából 40 ezerre, Kohner Károly 100.000 forintjából 30 ezerre, Sváb Jakab 60 ezer forintjából 30 ezerre nézve azt az óhajt fejezték ki a nemes hagyományozók, hogy azok hovaforditásánál a felekezetre tekintettel ne legyenek. Tették és teszik ezt mások is és cselekszenek, midőn ezt teszik a zsidó tradiczió szellemében, mely azt tanitja: adj; és mikor adsz, az legyen rád nézve a döntő, kinek van rá nagyobb szüksége.

Ez a szellem és ez a tradiczió vezette a haladó zsidóhitű magyarság vezetőit csak napjainkban is, midőn a millenniumi év és a zsidó vallás egyenjogositása méltó megörökitésére országos alapra inditván meg a gyüjtést (az egybegyült összeg eddig 420.000 frtot tesz ki) kimondotta, hogy az abból teremtendő ösztöndijak jeles előmenetelü, de szegény tanulók részére felekezeti különbség nélkül osztassanak szét a folyamodók között. Nem volt tekintettel felekezetre az első nagy alapitvány sem, mely ebből az alapból kikerült és melyet csak a napokban teremtettek meg; az a 150.000 koronát kitevő hat alapitványi hely a Ludovica-akadémia részére t. i., mely a legmagasabb engedély folytán Ő felsége nevét viseli és melyért a király boldogitó elösmerését és köszönetét fejezte ki a zsidóságnak. Szép és a felekezetünknek becsületére váló szavakkal ugyanezt tette a magyar kormány is.

Ez a képe a zsidóság mai jótékonyságának.

*

Az oly sokak által ócsárolt, de csak kevesek által ösmert talmudban (némely kritikus tisztán abból meriti jogát a kritikára, hogy a tárgyat, melyet megszidalmaz, alaposan *nem* ösmeri, no meg egy kicsit abból is, hogy mások is szidják) abban a sokat ócsárolt talmudban tehát arra tanit egy rabbi, hogy ha megösmerkedünk valakivel, igyekezzünk megtudni, szereti-e uj ösmerősünk hazáját. Aki hazáját nem szereti, mint ember sem lehet jó, őrizkedjünk hát barátságától.

A pesti zsidóság, ebből a szempontból megitélve, fényesen állotta meg a próbát: hazafisága és a magyar nemzethez való hű és igaz ragaszkodása próbáját olyan időben, midőn e haza gyermekeinek jogaiból nem vehette még ki részét; olyan időben, midőn ez a hűség és ragaszkodás ezer veszélylyel járt,

midőn az álbarátok félreállottak, vagy egyenesen a szorongatott nemzet ellen fordultak.

Nagy volt a száma a magyar szabadság zsidó áldozatainak, kik önkéntesen nyultak a fegyverhez, kiket senki föl nem jegyzett, nevöket sehol meg nem örökitettek; megbecsülhetetlenek, és épp oly önzetlenek mint megbecsülhetetlenek voltak a zsidóság egyéb szolgálatai is, miket a magyarság érdekének, a magyar nemzet szent ügyének tettek. A legfényesebb tanuságot teszik erről Kossuth Lajos és Klapka György. De hogy milyen próbán mentek keresztül a pesti zsidók, ahoz fogható példát alig találunk az áldozatkészségben és hőstettekben annyira gazdag 1848—49-iki szabadságharcz egész dicső szakában. Zsidó ifjak és férfiak, emberek tehát. kiknek sokkal kevesebb joguk volt e hazában mint pl. a czigányoknak, kik legalább a helységek végén mindenhol letelepedhettek és ha pénzük volt, vehettek érte birtokot akárhol az országban, — zsidó ifjak és férfiak tehát mindjárt a szabadságharcz kezdetén százával jelentkeztek katonai szolgálatra a fővárosnál, de ez — történeti tényről emlékszem meg — az ajánlkozókat *visszautasitotta.* És mit tettek erre a zsidók? A rajtuk elkövetett véres sértés nem üzte őket az ellenség táborába, tétlenségre sem adták magukat, hanem feloszolva, hogy tömegük által föl ne tünjenek *apró csapatokban léptek a különféle magyar hadtestekbe.* S akik otthon maradtak, beszéljünk-e azok magatartásáról? — Minek, mikor oly ékesszólóan beszél erről *Haynau sarcza.* A zsidók, mondja a szabadságharcz hóhérja egyik kiáltványában — a zsidók szenvedjenek mindenütt a többi rebellissel, de szenvedjenek külön is (a pesti és pestmegyei zsidókról van szó) mert *rebellis voltukkal külön is kiválták és mindenütt a magyarok ügyét szolgálták.* És kirótt rájuk roppant sarczot, melyet, igaz, a jóságos uralkodó később a zsidóknak visszaajándékozott (a mai zsidó iskolaalap, közel kétmillió frt) de a melyet akkor óh be keservesen hoztak össze, kétszeresen keservesen, mert az elnyomónak szólt. A pesti és pestmegyei zsidóság hazafiságát évek óta élvezik az ország szegényebb községei (a támogatásokban, miket az iskolaalapból huznak), a pesti zsidóság csak tanulságot, igaz, fölötte becses tanulságot vont le eljárása következményeiből. Azt a tanulságot, hogy a zsidó tartson mindig és minden körülmények között hüen és odaadóan, tartson tántorithatlanul a nemzethez, tartson oly esetben

is, midőn hazafisága és odaadása még maga a nemzet bizonyos rétegeiben sem valami nagyon tetszik; ne nézze egyáltalán soha, tetszik-e, vagy nem hazafisága, csak azt nézze, megfelel-e magatartása a nemzet érdekeinek, a magyar haza czéljainak. Ez az elv vezérli ma is a pesti hitközséget és vele az egész magyar zsidóságot.

A nemzedékre, mely oly dicső módon dokumentálta magyar hazafias érzelmét, egy másik következett, mely az elődök által megkezdett szent művet épp oly dicséretes odaadással és kitartással folytatta. Az elődök bebizonyitották, hogy a zsidók magyarul éreznek, az utódok föladatukká tették, hogy a zsidók magyarul *beszéljenek* is. Igaz — egészen adjuk meg az elődöknek, ami az övék — igaz, hogy a zsidók már 48 előtt is és különösen 48 alatt nagyban törekedtek a magyarosodás felé; teremtettek Magyaritó egyesületet, itt ott a zsinagógába is bevitték a magyar szót (Horn Ede, mint a pesti zsidók egyik töredékének a hitszónoka; Lőw Lipót, mint pápai főrabbi; ennek is, annak is, bőven kijutott később a szabadságharcz dicsőségéből és szenvedéseiből), — de mind e törekvéseket hirtetelen és hosszu időre ketté vágta a szabadságharcz szomoru vége. Az uralomra jutott elnyomók különösen szemmel tartották a pesti zsidókat és hazafias nagy rabbijukat, Sváb Jehudát, kit a Neugebäudeban átszenvedett fogság és lelki sanyargattatások valósággal megtörtek. Az ötvenes évek germanizáló és minden hazafias érzést elnyomó nyüge lehetetlenné tették a nemzeti irányban való fejlődést és a szörnyü vaskéz és erőszak mély nyomokat hagyott a zsidók összes intézményein. Annál merészebb és annál dicséretesebb volt egy nehány lelkes, nagytehetségü zsidó ifju vállalkozása, kik a hatalom és annak minden eszközei ellenére hozzáláttak bátran és elszántan a magyarositás munkájához. Az ötvenes évek végén már itt-ott találkozunk azzal a jeles gárdával, melynek működése oly mélyen belenyult a ujabbkori magyar zsidóság történetébe. Mezei Mór, Tencer Pál, Tatay Adolf, Décsei Zsigmond, Rósa Izsó, Wahrman Mór, Bródy Zsigmond, Rózsai József, Bakonyi Miksa, Ágai Adolf, Ormódy Bertalan, Kónyi Manó, Fenyvessy Adolf, Vidor Zsigmond, Gruber József és sok más lelkes és a magyarság ügyéért hevülő ifju, élükön két bölcs vezérrel: Hirschler Ignáczczal és Pollák Henrikkel, megalapitják a Magyar Izraelita egyletet, annak magyar organumát, lel-

kesitenek, tanitanak, ami egészen szószerint veendő. Csak Tencer magyar tanfolyamaira fölnőttek számára emlékeztetünk, melyek Woravka rendőrfőnöknek annyi fejfájást okoztak és melyeket, ha föloszlatott ma, más helyen támadtak föl holnap; Mezei Mórnak a magyar jogot bámulatos elmeéllel védelmező, vakmerő czikkeire, melyekért a Neugebäudéban is akadt dolga; Bródy Zsigmondnak magyar hazafiságtól lángoló dolgozataira; Rósa Izsó lelkesitő fölolvasásaira; Ágai Adolf és Ormódi Bertalan kitartásra bátoritó, szabadabb, boldogabb jövőt hirdető, gyönyörü verseire. És a »magyar fanatikusok« (ez volt hivatalos nevük) itt-ott bizony az erőszakhoz is nyultak, mi a »gutgesinnt«-eket, igaz, elégszer fölbőszitettte«, de minek a hazafiak mindig szivből tapsoltak.

Elmondok egyetlen esetet:

Az uj dohányutczai templomban nagy gyászistentiszteletre készültek Széchenyi István gróf emlékére. Tencer Pál bejárta az elöljárókat s szivökre beszélt, hogy midőn a pesti zsidók a legnagyobb magyart gyázolják, ne tegyék azt *német hitszónoklatban.* Kérjék föl Löw Lipótot, (akkor már szegedi főrabbit) hogy ő tartsa a gyászbeszédet, mert az időközben a Sváb helyére került, Csehországból hozott, igaz, hogy gyönyörü suadaju Meisel B. Farkas főrabbi magyarul egy kukkot sem tudott. A »fanatikusok« terve azonban hajótörést szenvedett, mire Tencer és elszántabb társai valóságos »pucs«-ra adták magukat, melyet titokban előkészitettek és remekül keresztül is vittek. Amint ugyanis a hivekkel megtelt, feketével bevont, kivilágitott templomban Meisel alakja a szószéken megjelent, egyszerre száz helyről fehér czédulák hullottak a hivek fejeire és ugyanabban a pillanatban a roppant templom minden zugából a »Hazádnak rendületlenül« hangzott föl hatalmas kórusban.

A fehér czédulák a szöveget tartalmazták és a közönség nagy része és a nők a karzaton együtt énekelték az ifjakkal a magyarok szent énekét, akkor legelőször a pesti zsidók templomában. A dolgot a »fanatikusok« (mennyire becsületükre válik ma ez az akkori gunynév!) ugy készitették elő, hogy a zsidó egyetemi hallgatóságot, melyet az elöljáróság a rend föntartására a templomban fölkért volt, tervébe beavatta, mire az természetesen kész örömmel nyujtott kezet. Hogyne, mikor arról volt szó, hogy a zsidó templomban a nagy Széchényi gyászünnepén a magyar hitvallás hangozzék el. Leirhatatlan volt

a rémület és a zavar, melyet a demonstráczió, mint hamar elnevezték, az elöljárókban és Pecsovicsekben keltett. A förabbi lerohant a szószékről és a jó Barnay Ignácztól, a hitközség mindenható titkárától, ki, becsületére legyen mondva, a tervbe be volt avatva és azt mindenkép előmozditotta, rémülten azt kérdezte, hogy »um Gottes willen, was ist geschehen, ist die Revolution wieder ausgebrochen!« és megállás nélkül lakására futott, hol sietve, ágyba feküdt betegen. A szerzők gonoszul lakoltak volna istentisztelet »profanizálása« és, a jó Isten tudja, még miféle czimeken, de szerencséjökre akkor már előrevetette volt sugarait az 1860. évi kiegyezési kisérlet és Bécsben és a budai helytartóságban jónak látták a vakmerő zsidó ifjakat, mint akkor mondották »futni hagyni.«

Ugyanabban az évben a »fanatikusok« pártja győzött a hitközségi választásokon; dr. Hirschler Ignácz lett a hitközség elnöke és megindult a magyarositás munkája magában a hitközségi életben.

Igaz, hogy a dicsőség nem soká tartott; hogy a 60—61-iki kedvező politikai kilátások eloszlása után ujabban beborult a magyarok fölött az ég; Hirschlert és pártját a helytartóság menten ki is kergette a hitközség termeiből, helyére a régi elöljáróságot ültette, mig a »fanatikusok«-at mindenféle vexaval és rendszabályokkal munkájukban gátolni igyekezett; — csakhogy mindez nem sokat használt, a mag el volt hintve, mélyen bevetette magát a szivekbe, és a magyarosodás munkája folyt szakadatlanul, titokban, nyiltan, iskolában, gyüléseken, ujságban, beszédben, viseletben egész az emanczipáczióig és az azt követő zsidó kongresszusig, melynek előkészitésében oly nagy része volt a »fanatikusok« pártjának. Oly nagy része, hogy az immár megmagyarosodott zsidóság mindjárt a szabadságharcz névtelen zsidó hősei után kell, hogy lapot szenteljen neki ujabb történetében.

Folytatnám. Elmondanám, mint támadtak az 1849-iki zsidó sarczból az orsz. zsidó tanitóképző és országos rabbiképző intézetek, a zsidók megmagyarosodásának e hatalmas két faktora; elmondanám, mint magyarosodtak meg iskoláink — magyarosodásunk e megbecsülhetetlen előbbrevivői — egytől-egyig és mint nyilnak meg egymásután a zsinagógák a magyar szónak; elmondanám, mint támadtak különösen a pesti zsidók soraiból gyarapitói a magyar dicsőségnek és nagyságnak; mint segi-

tették csodaszéppé, világbámulttá tenni a magyar fővárost, gazdaggá, nagygyá és miveltté a magyar hazát; mint válnak becsületére annyian a zsidó hitü magyarok közül irodalmunknak, müvészetünknek, nyelvészetünknek, tudományunknak, iparunknak, kereskedelmünknek és mindannak, a mi a magyar nevet hiressé, kedveltté, irigyeltté és félelmessé teszi: elmondanám küzdelmeinket, győzelmeinket, keserveinket, vágyainkat és mindezt, miknél lelkem oly szivesen időz; de — hisz azzal kezdtem czikkemet, hogy nem akarok történetet irni, e munka kiadói nem is ezt akarják tőlem, és — igazat szólva — nem is értek hozzá.

Áttérek czikkem tulajdonképeni tárgyára: *a pesti izraelita nagyhitközség és intézményeinek ösmertetésére.*

*

A pesti izraelita hitközség kongresszusi alapon áll. Azaz magáévá tette a szervezetet, melyet az 1868—69-iki, Budapesten tartott zsidó egyetemes gyülés (kongresszus) alkotott. Az egyetemes gyülés a halhatatlan báró Eötvös József műve volt, ki azt óhajtotta, hogy a zsidók az emanczipáczió után teremtsék meg önmaguk szervezetüket és legyen, mint a többi felekezetnek, önkormányzatuk. A szervezeti tervezet el is készült, a kongresszusi képviselők többsége el is fogadta és már-már törvényerőre emelkedett, midőn az orthodox kisebbségnek sikerült azt alaposan megnyomoritani. Kivitték, hogy a király Ő felsége fölmentette őket az alul, hogy a szervezetet magukra nézve kötelezőnek ösmerjék el és megengedte, hogy külön szervezkedjenek. Ezzel két pártra szakadt a magyar Izrael, támadt később egy harmadik is, egy negyedik is, nemcsak magának a zsidóságnak, de a köznek is kiszámithatlan kárára. Nincs szervezetünk, (mert szervezet, mely csak arra nézve kötelező, kinek éppen tetszik, tulajdonképen nem az) nincs autonomiánk még ma sem, épp azért, mert több van. Áhitozva várjuk a megváltást: az egységes, kötelező szervezetet, hogy legyen rend egyszer a községekben és felekezeti életben Izraelben is.

Ki tudja, tán közelebb állunk az óhaj megvalósulásához, mint azt sokan álmodják.

Budapest területén fönnálló hitközségek (Pest, Ó-buda, Buda, Kőbánya) mind kongresszusiak, kivéve egy 200 tagból álló töredéket, mely a kongresszus után orthodoxul szervezke-

dett. Kongresszusi alapon állanak az ország haladó és a teljes megmagyarosodás felé törekvő hitközségek. Hasonló törekvések még csak a status-quo-ante alapon álló több hitközséget buzditják és 3—4 orthodox hitközséget, mely orthodoxxá csak azért lett, mert nem akarta a hitközség kettéválását.

A kongresszusi szabályzaton kivül a pesti izraelita nagy hitközségnek, mint minden hasonló alapon álló ilyen testületnek, meg vannak a saját, lokális statutumai is. Ezek szerint a hitközséget az összes tagok képezik (ősgyülés), kik három évenként megválasztják a képviseletet. (Ez 200 tagból áll, fele állandó, mig a másik felét minden három évben ujból választják. Hogy kik maradjanak benn, afölött sorshuzással döntenek.) A képviselet megválasztja a maga kebeléből a 45 tagu választmányt, az 5 elöljárót (mindegyikök külön ügyosztály élén áll; a szertartási ügyosztály feje egyszersmind a hitközség alelnöke) és a hitközségi elnököt. Elnök, elöljáróság és választmány képezik a hitközségi vezetést. A képviselet rendesen csak egyszer egy esztendőben jut szóhoz, az évi közgyülésen, mikor a vezetés egész évi munkájáról számol be, a képviselettől fölmentvényt kér és jövő költségvetésének helybenhagyását. Rabbik választását csak a képviseleti gyülés ejtheti meg. A képviselet (legalább husz tag) ezenkivül bármikor kérheti a rendkivüli közgyülés egybehivását

A hitközség föladata hármas: *vallási, közmivelődési és emberbaráti.*

Az elsőnek szolgálatában állanak a *templomok*, (két nagy templom: a dohány-utczai és a rombach-utczai és több kisebb imaház; a Lipótvárosban épitendő templomra, melyre hatalmas telket ajándékozott a székes-főváros, csak akkor kezdik meg a gyüjtést, ha a hitközség uj iskolája [egy háromemeletes palota a Kertész- és Wesselényi-utcza sarkán] átadatott rendeltetésének, mi már a legközelebbi iskolaév kezdetén fog megtörténni; uj nagy templomára a hitközség a gyüjtendő összegen kivül, [számitanak félmillióra] félmilliónyi kölcsönt szándékszik fölvenni); — az *istentisztelet*, melynél szebbet sehol a világon nem tartanak, mint pl. ünnepnapokon a dohány-utczai templomban. Az istentiszteletre a hitközség 5 kántort egy főkántorral, egy 36 tagból álló kart, (a dohány-utczai templomban hatalmas orgonát is), több vezérimádkozót és tórafölolvasót tart. A hitszónoklatról 3 rabbi és egy segédrabbi gondoskodik; a rabbisági elnök hitszónoklatot

nem tart. Az öt tagból álló rabbiság dönt ezenkivül a rituális és vallássos életbe vágó minden kérdésben. A hitoktatást a rabbi urak — ami elég különös — teljesen kiengedték venni kezükből. Azaz, hogy igazságosak legyünk, maguk is rajta voltak, hogy kivegyék kezükből. Ezt megmagyarázzák különben a pesti viszonyok, a rabbik sokoldalu elfoglaltsága, de hogy a fölügyletekröl is lemondottak, hogy az iskoláknak feléje sem néznek, arra nincs magyarázat. A rabbiság tagjai közül hirnévnek örvend a 83 éves rabbielnök, Brill Sámuel Lőw mint tekintély a talmudtudomány terén; dr. Kohn Sámuel, különösen mint kitünő alkalmi szónok és mint a magyar zsidók történetének (a mohácsi vészig), a szombatosok történetének és egyéb tudományos dolgozatoknak megirója válik ki. Dr. Kayserling M.-et a jelenkor egyik legkiválóbb zsidó történészének ösmeri a tudományos világ. Műveinek száma meghaladja az ötvenet.

A *közmüvelődést* a pesti izraelita hitközség két nagy elemi iskolával szolgálja 23 tanitóval és tanitónővel; két polgári iskolával, tizenként tanárral. A vallásoktatást az összes iskolákban, hova zsidó tanulók járnak, 52 tanitó és tanár végzi; föntart ezen kivül a hitközség egy talmud-tóra-iskolát és négy héber tanfolyamot.

Az iskolák és a hitoktatás felügyelésére a hitközség egy tanfelügyelői hivatalt kreált, melynek feje dr. Munkácsi Bernát, akadémiai tag.

A humanitást szolgálja a pesti izr. nagyhitközség egy 4 pavillonból álló, a legujabb kor tudományos vivmányaival dicsekedő mintakórházzal. E kórházban a mult évben 1518 fekvő és 14.349 (köztük 7608 keresztény) bejáró beteget gyógyitottak. A szegények orvosai 6188 beteget ápoltak. A kórházban állandóan 14 orvos müködik, köztük a főorvosok (dr. Stiller Bertalan igazgató, dr. Báron Jónás és dr. Szili Adolf egyetemi tanárok) országos hirnévnek örvendenek. A nagyszabású intézetet a hitközség által választott bizottság vezeti; ennek elnöke: Keppich Lipót. A kórház föntartásához a pesti chevra kadisa évi 18.000 frttal járul.

Még ezen év október havában egy uj kórházat vesz gondozása alá a hitközség, mely a nagy kórház szomszédságában nagyrészt már készen áll. Értem a gyermekkórházat, melyet Bródy Zsigmond, az ösmert philantrop és lapszerkesztő elhunyt neje emlékére alapitott és mely az alapitónak áldott lelkű, el-

hunyt neje után: Bródy Adel izraelita gyermekkórház nevét viseli és melyre a nemes emberbarát 320.000 frtot adományozott. E kórház, mely a nagy alapitvány daczára a hitközségre uj nagy terheket ró, szintén nem fog különbséget tenni jótevésben zsidó és nemzsidó között. Ezt az alapitó emberbarát külön is kikötötte.

A pesti izr. hitközség fiuárvaháza egy nemes jóltevőnk, Fochs Antalnak, köszöni létrejöttét, csakhogy az az eredeti keretet rég túlhaladta és ma az ország legelső ilynemü intézete, amint hogy ház (inkább palota) és berendezés dolgában szintén alig van hozzá fogható az országban. Ez az intézet, melynek VI osztályu iskolája is van és mely a rábizott árvát addig támogatja, tartja, mig teljesen a maga lábán meg nem állhat, a mult évben 150 gyermeket nevelt. A millennium örömére a vezetés az intézetet keresztény gyermekeknek is megnyitotta. Elnöke, Deutsch Jakab, nagy érdemeket szerzett az intézet körül; csak a mult évben, hogy az árvaház negyedszázados jubileumát ünnepelte, 150,000 frtos alapot gyüjtött a javára. Az árvaház igazgatója: Csajági Béla.

A süket-néma intézet alapját szintén Fochs Antal tette le. A hitközség az intézetet (az egyetlen Budapesten) országossá deklarálta; neve: Az izraeliták országos süket-néma intézete. A lefolyt iskolaévben 89 növendéke (60 fiu és 29 leány) volt a hatalmas, két emeletes palotában ethelyezett intézetnek. A tanitás nehéz munkáját Grünberger Lipót igazgató vezeti. Elnöke Deutsch Sámuel, a hitközség alelnöke és kultusz elöljárója.

Intézeteitől eltekintve, állandóan több száz szegény családot segélyez a hitközség. A mult évben ilyen czélokra 30.000 frtot költött. Leánykiházasitási alapjából ezen kivül a hitközség évi 15—20 szegény, de tisztességes leányt lát el kelengyével és hozománynyal.

Siputczai kétemeletes palotájában központi hivatalt tart fönn a hitközség. Ennek feje dr. Goldziher Ignácz, az európai hirnevü tudós és egyetemi tanár, mint titkár; rajta kivül a központban 16 tisztviselő és három szolga van alkalmazva. A központi iroda főnöke: Glück Tivadar.

Meg kellene még emlékeznem a mi gyönyörü chevra kadisánkról (elnök a 84 éves, páratlan Reusz Károly, titkár dr. Mezei Ferencz, iró, ki igaz érdemeket szerzett magának a ch. k. megmagyarositása körül), mely a mult évben közel 200.000 frtot köl-

tött nemes czélokra és mely intézetet tart fön (intézeteink egyik legszebbikét) szegény elaggottak részére (elnök: Schosberger Zsigmond báró); — meg kellene emlékeznem már azért is, mert hisz a hitközség tagjai tartják fön (a chevra kadisa tagjai csak azok lehetnek, kik a hitközségnek is tagjai, mig a hitközségi tagság a chevra tagsághoz kötve nincsen; a hitközségnek továbbá lehetnek bekebelezett és csak adófizető tagjai, mig a chevra kadisának csak bekebelezett tagjai lehetnek; innen van, hogy a hitközségnek van 7000 bekebelezett és 11.000 adófizető tagja, mig a chevra-kadisának, mely csak minden három évben vesz fel uj tagokat, csak 6400 a tagja, oly szám különben, melyet a világ semmiféle chevra kadisája nem ért még el) — de nem tárgyalom mégsem a chevra kadisát és működését, mert itt csak a hitközségről van szó és a mi chevra kadisánk annyira féltékeny autonomiájára (s van oka rá!) hogy — könnyen indexére kerülnék, ha a hitközség keretében tárgyalnám, mint egyike azoknak, kik a chevra-kadisát be akarják olvasztani a hitközségbe, pedig én ilyet igazán nem akarok.

Ugyanazon a czimen, hogy ugyancsak a hitközség tagjainak pénzéből tartják fenn, meg kellene tulajdonképpen emlékeznem az izraelita nőegylet (elnök: a jótékony műveiről világhirű hevesi Bischitz Dávidné; titkár: Forrai Gábor) három párját ritkitó intézetéről: a népkonyháról, (elöljárónők: Keppich Lipótné és Fleischl Sámuelné) melyben a lefolyt évben 150.000 szegény ember, többnyire nem zsidó, lakott jól és két leányárvaházáról, (elöljárónők: Popper Lajosné és gárdonyi Neumann Frigyesné az egyikben és Pfeiffer Ignáczné és Schreiber Mórné a másikban) hol 160 árvát nevelnek, tanitanak és tartanak addig, mig önállókká nem lesznek, — de itt meg asszonyokkal, igaz, nemes, jótékony asszonyokkal, gyülnék meg a bajom, ha világra szóló szép egyletöket valahogy a hitközséggel gabalyitanám öszsze, akármenynyire is igaz, hogy tagjai kivétel nélkül hitközségi tagok feleségei. Ezt ne is feszegessük tehát tovább, mert a nőegylet a chevra kadisánál is féltékenyebb autonomiájára és különállására.

És ha nem félnék egy harmadik összekoczczanástól, megemliteném itt az izr. kézmű és földmivelési egyletet is (elnök: dr. Neumann Ármin, orsz. képviselő, ki három év alatt duplájára emelte a tagok számát titkár: Kemény Dávid) mert hisz ezt megint csak a hitközség tagjai tartják fönn. Elmondanám,

hogy sok ezer zsidó iparost nevelt, hogy most is 400 zsidó fiut képeztet ki a különféle ipar-, különösen nehéz iparágakra; elmondanám, hogy tanonczotthont tart fön, hogy számtalan iparost segitett már önállóságra, — igen, igen, csakhogy hallom már a protestácziót, hogy csak nem akarom ennek az érdemét is a hitközségnek tulajdonitani! Ments Isten, eszem ágában sincsen, ilyet cselekedni, inkább azonnal végzek, mindössze azt hozva föl még, hogy az itt fölsorolt jótékony és emberbaráti intézetek évi 1,200.000 koronát meghaladó öszszeget költenek emberbaráti czélokra s hogy ezeknek az intézeteknek, szintugy mint a hitközségnek *vezetése, adminisztrácziója, tárgyalása kivétel nélkül magyarul történik.*

Végezetül ide iktatom a pesti izr. hitközség jelen vezetésének és képviseletének névsorát:

Hitközségi elnök: *Kohner* Zsigmond. Elnök-helyettes: *Deutsch* Sámuel. — Szertartási ügyosztály. Osztályelnök: *Deutsch* Sámuel, elöljáró. Az osztály alelnöke: dr. *Neumann* Ármin. Osztálytagok: *Bloch* Artur V., *Brüll* Ármin, *Deutsch* Jakab, dr. *Farkas* Emil, *Fleischl* Sámuel, *Herzmann* Bertalan, *Münz* Sámuel, dr. *Simon* József. — Oktatási ügyosztály. Osztályelnök: *Schweiger* Márton, elöljáró. Az osztály alelnöke: *Tencer* Pál. Osztálytagok: dr. *Brüll* Ignácz, dr. *Friedmann* Bernát, *Gomperz* Károly, dr. *Mezei* Mór, dr. *Neumann* Antal, dr. *Stiller* Mór, erényi *Ullmann* Imre, dr. *Weinmann* Fülöp. — Jótékonysági ügyosztály. Osztályelnök: *Adler* Lajos, elöljáró. Az osztály alelnöke: *Adler* Gyula. Osztálytagok: *Ehrlich* Mózes, *Fleischmann* Ede, dr. *Hüvös* József, *Kornfeld* Zsigmond, *Reusz* Károly, dr. *Schermann* Adolf, *Schlesinger* Ignácz, *Wolfner* Lajos. — Pénztári és számviteli ügyosztály. Osztályelnök: *Baumgarten* Lajos, elöljáró. Az osztály alelnöke: *Weisz* Berthold. Osztálytagok: *Adler* Mór, *Bródy* Zsigmond. — hatvani *Deutsch* Sándor, *Deutsch* Sándor, *Keppich* Lipót, megyeri *Krausz* Lajos, *Mandl* Ignácz J., báró *Schosberger* Zsigmond Gazdasági ügyosztály, Osztályelnök: *Grünbaum* Miska, elöljáró. Az osztály alelnöke: *Sternthal* Adolf. Osztálytagok: csángóhétfalusi *Baronyi* Benedek, *Breitner* Zsigmond L., *Freund* Vilmos, *Löwy* Mór, *Popper* István, *Pfeiffer* Ignácz, dr. *Schreyer* Jakab, zimonyi *Schwarcz* Ármin,

Képviselők: *Abeles* Jakab, magánzó, *Adler* Henrik, fakereskedő, dr. *Adler* Zsigmond, orvos, dr. *Ágai* Adolf, szerkesztő,

Auer Róbert, kereskedő, *Back* Fülöp, háztulajdonos, dr. *Báron* Jónás, főorvos, dr. *Baumgarten* Izidor, törv. biró, *Baumgarten* Leó, háztulajdonos, *Beck* Miksa, bankigazgató, *Beck* Nándor, bankigazgató, *Beer* Salamon, kererkedő, *Beimel* Jakab, kereskedő, *Bettelheim* Miksa, kereskedő, hevesi *Bischitz* Dávid, földbirtokos, *Blau* Adolf, pénzváltó, *Bródy* József, háztulajdonos, *Brüll* Zsigmond, kereskedő, dr. *Chorin* Ferencz, orsz. képviselő, dr. *Dalnoky* Béla, ügyvéd, dr, *Darvai* Fülöp, ügyvéd, dr, *Décsey* Zsigmond, kir. curiai biró, *Deutsch* Antal, hirlapiró, *Deutsch* Simon, magánzó, dr. *Ehrenhaft* Rezső, orvos, *Ehrlich* G. Gusztáv, kályhagyáros, *Faludi* Gábor, keresk. dr. *Feleki* Béla, ügyv., *Fenyvesy* Adolf, országgyülési gyorsirodai főnök, dr. *Feuer* Dávid, orvos, *Forrai* Gábor, vasuti felügyelő, dr. *Fränkel* Sándor, ügyvéd, dr. *Frischmann* Gyula, orvos, *Fröhlich* Miksa, kereskedő, *Fuchs* Vilmos, bankár, *Fürst* Jakab, kereskedő, id. dr. *Glass* Izidor, orvos, budai *Goldberger* Bertalan, gyáros, *Goldstein* Ignácz, háztulajdonos, dr. *Gonda* Ignácz, orvos, dr. *Grauer* Vilmos, gyáros, dr. *Grosz* Sándos, fogorvos, *Grosz* Zsigmond, földbirtokos, *Grünwald* Bernát, miniszt. oszt. tanácsos, *Guttmann* Ádám, kereskedő, dr. *Halász* Frigyes, ügyvéd, *Hartenstein* Zsigmond, igazgató, ifj. *Heidlberg* Mór, kereskedő, *Heller* Gábor, kereskedő, *Herzl* Tivadar, kereskedő, *Herzfeld* Zsigmond, butorkereskedő, *Herzfelder* Manó, földbirtokos, *Holitscher* Lipót B., kereskedő, dr. *Jellinek* Árthur, orsz. képv., haraszti *Jellinek* Henrik, igazgató *Kallman* Dávid, kereskedő, *Kann* Manó, magánzó, *Kármán* Mór, egyet. tanár, *Karsai* Ignácz, földbirtokos, dr. *Kelemen* Miksa, orvos, dr. *Keleti* Gyula, ügyvéd, dr. *Kern* Tivadar, ügyvéd, dr. *Klein* Fülöp, orvos, *Kohn* Arnold, igazgató, *Kohner* Ágost, keresk., *Konody* Bertalan, magánzó, *Körösi* József, a főv. statiszt. hivatal igazgatója, *Kramer* Miksa, keresk., *Kramer* Samu, gyáros, *Kunstädter* Mór, iparos, *Latzkó* Náthán, magánzó, *Leipziger* Vilmos, gyáros, *Leitersdorfer* Lipót, háztulajdonos, *Leitner* M. L., kereskedő, *Lemberger* Mór, órás, *Lindenbaum* Mór, kereskedő, dr. *Links* Ármin, ügyvéd, *Linzer* Károly, gyáros, dr. *Löw* Samu, orvos, dr. *Löw* Tivadar, ügyvéd, dr. *Mandl* Pál, orsz. képviselő, *Mandl* Mór, hivatalnok, dr. *Mandl* Samu, ügyvéd, *Markbreit* Adolf földbirtokos, *Messinger* Jakab, magánzó. *Mezei* Ernő, iró, dr. *Mezey* Ferencz, titkár, dr. *Misner* Ignácz, ügyvéd, dr. *Murányi* Ármin, ügyvéd, *Müller* Vilmos, bankigazgató, dr. *Neményi* Ambrus, orsz. képv., dr. hliniki *Neuberger* Ignácz, kir. curiai biró,

gárdonyi *Neumann* Frigyes, kereskedő, *Neuschlosz* Emil, gyáros, dr. *Pap* Dávid, titkár, *Pinkás* Zsigmond, kereskedő, dr. *Pollák* Rezső, ügyvéd, *Porges* B. kereskedő, dr. *Purjesz* Zsigmond, egy. m. tan., dr. *Réthy* Mór, műegy. tanár, *Riesz* Sándor, kereskedő, *Rosenberg* Mór, kereskedő, *Rosenfeld* Manó, kereskedő, dr. *Rott* Jakab, ügyvéd, dr. *Rózsavölgyi* Manó, ügyvéd, ruszti *Ruszt* Bernát, keresk., dr. *Samuel* Lázár, ügyvéd, dr. *Schächter* Miksa, orvos, *Schlesinger* Ignácz, gubacskereskedő, *Schmidl* Ignácz, ügyvéd, br. *Schosberger* Nándor, földbirt., dr. dombovári *Schulhof* Géza, ügyvéd, *Schwarz* Ármin, bankigazgató, dr. *Schwarz* Gyula, ügyvéd, *Schwarz* Ignácz, földbirtokos, *Seemann* Ignácz, gyáros, *Silberkraus* Ignácz, kereskedő, *Simon* Jakab, keresk., *Sinayberger* Ármin, kereskedő, *Singer* Bernát, kereskedő, dr. *Singer* Jakab, orvos, dr. *Singer* Zsigmond, hirlapiró, *Spiegel* Frigyes, műépitész, *Spitzer* D. H., kereskedő, *Stern* Bernát, háztulajdonos, *Stern* Miksa, háztulajdonos, dr. *Stiller* Bertalan, egyet. tanár, *Strasser* Sándor, kereskedő, dr. *Szili* Adolf, egyet. tanár, *Sváb* Károly, főrendiházi tag, *Tiller* Sámuel, kereskedő, *Tsuk* Sándor, kereskedő, dr. erényi *Ullmann* Sándor, ügyvéd, dr, *Vaisz* Sándor, ügyvéd, dr. *Vidor* Zsigmond, orvos, dr. *Visontai* Soma, orsz. képviselő, *Wahrmann* Sándor, magánzó, *Weil* Simon, háztulajdonos, *Weiner* Adolf, nagyiparos, *Weiner* Károly, kereskedő, *Weiner* Miksa, háztulajdonos, dr. *Weisz* Jakab, orvos, *Weisz* Manó J., ékszerész, *Weiszkopf* Jakab, háztulajdonos, *Weiszmayer* Ferencz, kereskedő, *Wellisch* Alfréd, műépitész, *Wieländer* Ármin, háztulajdonos, *Wottitz* Ignácz B., kereskedő, *Zwack* József, gyáros.

Nyitra és vidéke.

Irta: GRÜNFELD NÁTHÁN, ügyvéd.

Nyitramegye zsidósága vagy akár csak a nyitrai zsidó hitközség monographiája, bár az arra való adatok úgy az egyes városok és községek, mint a megye és egyház levéltáraiban bőségesen megtalálhatók, igen nagy tért vennének igénybe e műben, mely már tendencziájánál fogva is inkább a kortársakkal kiván foglalkozni és kimutatni, hogy a jelenkor magyar zsidósága mennyiben vesz részt a modern Magyarország kiépitésében és oly kulturállammá való átalakitásában, mely méltán követeli helyét az európai Nyugatnak már régebben kifejlődött kulturállamainak oldalán.

Dr. Kohn Sámuel főrabbi, a tudós zsidó-magyar történész ismeretes és a zsidó-magyar históriai irodalom számára uttörő munkájában kimutatta, hogy úgy Magyarországon, mint Nyitramegyében ősidők óta éltek zsidók. Mindazonáltal kétséget nem szenved, hogy Nyitramegyének mai városaiban még csak a XVII. század végével vette kezdetét a zsidó hitközségek alapitása s határozottsággal állitható, hogy Nyitramegye zsidóságának legnagyobb része azon morvaországi zsidókból származott, akik megyénk határán élve, Magyarországon is üztek kereskedelmet és utóbb a morvaországi zsidóellenes intézkedésekbe, melyek még a családalapitást is korlátozták, beleunván, a politikai szabadság és vallásos türelmesség szent földjén alapitottak maguknak uj otthont.

A modern Magyarország már magában véve fiatal keletü, de a zsidók számára mégis csak legujabban, 1867-ben, az emanczipáczióval, mely polgárjogot biztositott a mózesvallásuaknak, nyilott meg a lehetőség a nyilvános ténykedésre. S ha

az igazság előtt szemet hunyni nem akarunk, be kell vallanunk, hogy Magyarország ujjászületése egyáltalán csak az emlitettük idővel veszi kezdetét.

Mielőtt Nyitramegyének azon zsidóvallásu egyéniségeivel foglalkoznám, akik az utolsó 30 esztendőben, — mert azelőtt lehetetlen volt, — a közügyek terén kiváltak, czélszerünek és nem egészen érdektelennek tartom, a nyitrai izr. hitközség fejlődési történetéből egyet-mást felemliteni. Meglehet, hogy az ily odavetett adatok közlésével megadom a nyitrai izr. hitközség monographiájának megirására az első impulzust. Az ily monographia kétségtelenül értékes volna a hazai történelmi kutatás szempontjából is.

A mostani Nyitraváros a vele 12 évvel azelőtt összekötött Paruczával együtt egykor öt önálló politikai községből állott, amelyekben és különösen a városi községekben zsidóknak állandóan tartózkodni nem volt szabad. Csak egyetlen zsidó, Saul fia Benjamin, képezett kivételt, ki a káptalan védelme alatt állott és a káptalannak mostani hidutczai házában serfőzéssel és korcsmaüzlettel foglalkozott. E Benjaminnak ivadékai ugyancsak abban a házban laktak, melyet egy unoka néhány esztendő előtt örökáron megvett és ujonnan felépitett. A ház jelenlegi tulajdonosa, *Ehrenfeld Adolf* tehát kétségtelenül a nyitrai zsidó családok legöregebbikjéből származik.

A kurucz és labancz háboruskodás idejében Paruczán s lakott néhány zsidócsalád, amelyek innen eltávoztak, hogy később visszakerüljenek. Majd mikor egy járvány tizedelte a lakósságot, a zsidók is elmenekültek, de 1741—42 körül ismét visszatértek és ujból letelepedtek. A helyi viszonyok ismerőjét érdekelni fogja az adat felemlitése, hogy a járvány megszünésének emlékére emelték a Szt-Nepomuk szobrát, mely a Nyitra tulsó partján a hid-utcza végén még mai nap is fennáll.

Az 1756-iki év körül az itteni zsidók már községgé egyesültek, mely község 1758-ban 21 családra szaporodott fel. Rabbijukat Deutsch Mandelnak hivták, aki atyja volt a későbbi vágujhelyi rabbinak. Jellemzésül felemlitem, hogy Deutsch Mandel évi fizetése 27 frt és $7^1/_2$ krajczárra rugott. A fenti évszám után a nyitrai zsidó hitközség 140 év óta áll fenn.

Arra nézve, hogy az itteni zsidók mikor épitették első templomukat, hiányoznak az adatok. Annyi azonban bizonyos, hogy a község egyre gyarapodott, mert 1820 körül már a

templom megnagyobbitásának szüksége állott be. Meg is történt s a jelenlegi imaház keleti oldala még maradványát képezi a nyitrai első imaháznak. Harmincz év óta ez uj imaház is szüknek bizonyult, de egy legujabb imaház létesitéséről Nyitra zsidóközségének egy későbbi megirója fog csak beszámolhatni, mert az épitkezési kérdés manapság csak olyannyira haladt, mint harmincz esztendővel ennek előtte.

A régi időkből még csak két adatot emlitek fel, melyeknek ma is bizonyos aktuális jelentőségük van.

Ismeretes, hogy a zsidók az adófizetés tekintetében soha el nem kényeztettek s igy azt találjuk, hogy a türelmességi adó, mely 1772—73-ban 80 frtot tett ki, a következő esztendőben már 136 frtra emeltetett és 1774—75-ben már 155 frtot tett, ami az itteni zsidók népesedésével és vagyoni gyarapodásával sehogy sem állott összhangban.

Csak még egyet, ami kulturhistóriai szempontból felemlitésre méltó. 1799-ben Chorin Áron, Chorin Ferencz dr, országgyülési képviselőnek édes atyja, Aradon rabbi volt. Chorin Áron tudvalevőleg az első volt, aki Magyarországon a zsidó vallás terén mély reformokat kezdeményezett. Ugyane rabbi 1799-ben a nyitrai rabbiságra aspirált, de a sors máskép döntött, Flesch Salamon akkori nikolsburgi segédlelkész lőn megválasztva. Csak Isten a megmondhatója, hogy a nyitrai hitközségi élet mily fejlődésnek indult volna, ha Chorin Áron lesz községünk rabbija.

Zsidó hitközségünk munkájának e rövid körülvonalozása után, hadd térek át e munkám tulajdonképeni czéljára, hadd vázolom Nyitra jelen zsidóságának működését, azokét, akik a közjó érdekében fáradoztak s akik ennél fogva előkelő társadalmi állásban élnek és általános tiszteletnek örvendenek.

Senki sem fogja rosz néven venni, ha megyénkben élő kiváló hitsorsosaink közül első sorban a Nyitra városiakat emlitem föl. Az első hely a tudomány embereit illetvén meg min denütt, én is elsőnek

dr. Lőwinger Mórt,

az itteni orvosok nesztorát emlitem fel. Nélkülözésteli és küzdelmes évek után telepedett le a fiatal Lőwinger dr. 1853-ban szülővárosában, Nyitrán. A fiatal orvos mint legionárus vett részt a szabadságharczban, és forró érzelmei a börtönbe vetették őt. De azért lelkesedését a börtön levegője le nem hűtötte. Mint kezdő orvos azonnal terjedő gyakorlata daczára kiterjesztette figyelmét a közügyekre s igy csakhamar belátta, hogy a nyitrai zsidó hitközségnek nagy szüksége van elemi iskolára. A fiatalság energiájával kezébe vette az ügyet s 1856-ban az iskola létesült és 1858-ban megkapta az intézet a nyilvánossági jogot. Azon idő óta dr. Lőwinger érdeklődése hitközségének ügyei iránt csak növekedett s majd mint előljáró, majd mint elnök vagy mint iskolaszéki tag működött ernyedetlenül, áldásos sikerrel. Hat évvel ezelőtt megrongált egészsége nyugalomra késztette Lőwinger drt, miért is tisztségéről le kellett mondania. De azért mint orvos a köszhasznu intézményeket figyelemmel kisérte. Igy az ő sürgetésére reorganizálta a szent egylet betegszobáját és alakitotta át valóságos kórházzá. A kolera-

járvány alkalmával el nem lankadó buzgalommal járt betegei közt, nappallá téve az éjt is. De Lőwinger áldásosan működött más téren is. Midőn a kedvezőtlen gazdasági viszonyok hitelintézetek létesitését tették szükségessé, Lőwinger felkarolta az ügyet. Ő résztvett a takarékpénztár, a hitelbank, a népbank alapitásában. Dr. Lőwinger tagja a megyei törvényhatósági bizottságnak és a városi képviselőtestületnek.

Midőn a felsőmagyarországi közművelődési egyesület tiz év előtt megalakult, Lőwinger sietett az alapitó tagok sorába lépni s midőn néhány évvel ezelőtt Nyitrán népkonyhát létesitettek, Lőwinger dr. az alapitók közt első helyen szerepelt.

Dr. Lőwinger felette szerény és vajmi kevesen tudják, hogy hány diákember köszöni neki kiképeztetését, hány nyomorgó talált ő benne támaszt a végszükségben. De polgártársai becsülik és szeretik őt és a legtöbb jótékonysági egylet, igy többek közt az országos tanitóegyesület, a »Poel Zedek«, az izr. nőegylet disztagjukat tisztelik benne.

—

Hazánkban régi időktől fogva nagy szerepet játszottak a jogászok. Amióta a zsidók az ügyvédséget gyakorolhatják, sokan léptek e terhes pályára és ismeretes, hogy sok zsidó vallásu ügyvéd a magyar jogászvilág diszét képezi. A mi városunk is magáénak nevez egy ily egyéniséget, aki szivóssága, áttekintése és akaratereje által nagy hasznára volt nemcsak a nyitrai zsidóhitközségnek, hanem, mint alább kimutatnom alkalmam lesz, üdvösen befolyt Nyitraváros, sőt Nyitramegyének életére, fejlődésére.

1868-ik évben telepedett le Nyitrán dr. *Kaufmann Ármin*, mint ügyvéd, aki tanulmányait Budapesten végezte. A fiatal ügyvéd csakhamar előkelő helyet foglalt el a megyei, városi és később a hitközségi életben is. Agilis természete és ritka munkaképességénél fogva hamar lett keresett ügyvéddé és különösen a büntető praxisban kiváló hirnévre tett szert. Hirnevével a polgárság becsülése is nőtt, beválasztották a megyei törvényhatósági bizottságba, a városi képviselőtestületbe, ahol rendkivüli tevékenységet fejtett ki. Ő nem ijedt vissza semmitől, midőn bajokat kellett orvosolni s emiatt persze támadtak ellenségei is, de barátainak száma is gyarapodott. Midőn a megyei pénzek kezelése körül visszaélések merültek fel és Majtényi báró neveztetett ki főispánná, hogy a beteges állapotokat orvosolja,

az uj főispán mindig és mindenben dr. Kaufmann tanácsát kérte és legtöbb esetben követte. Dr. Kaufmann a liberalizmusnak feltétlen hive s midőn ellenáramlatok akartak Nyitrán érvényesülni, ő a legnagyobb mértékben exponálta magát és nem egy ellenfelét a karddal győzte meg elveinek szilárdságáról.

dr. Kaufmann Armin.

A zsidó hitközségi életben is tevékeny részt vett. Ő reorganizálta a zsidó hitközséget, amennyiben egy ujat alakitott, melyet azután a régivel egyesitett. Ő alapitotta 1881-ben az első magyar lapot Nyitrán, amelyet néhány éven át kitűnően szerkesztett, de hivatása arra kényszeritette őt, hogy a szerkesztést másra bizza.

Dr. Kaufmann, kit jelenleg **dr. Kállainak** hivnak, emberbaráti czélokra is sokat áldozott. Nincsen az a humanitarius mozgalom, amelynek lelke nem ő volna, ahol nem ő tanácsolna, dolgoznék, segitene.

Dr. Munels Lajos,

Nyitra rendezett tanácsu városának tiszti főorvosa egyike, azon izraelita hitü polgártársainknak, a kiben az egyéni kiválóságok oly mértékben megvannak, hogy egy nemzetiségi és felekezeti szempontból erősen exponált városban akkor választatott meg tiszti főorvosnak, mikor mindkét tekintetben nagy erővel folyt a nemzeti erőt lenyügöző testvérharcz. Hogy ekkor *dr. Munels Lajost* megválasztotta a városi képviselőtestület, ez hangosan szóló bizonyitéka annak, hogy a polgárság minden rétegében nagyrabecsülték mint polgárt és tisztelték mint szakavatott, lelkiismeretes és szorgalmas orvost.

Néhány rövid vonásban akarjuk körvonalazni ezen érdemes férfiu életrajzát, hogy kitünjék az, hogy mi által aratott *dr. Munels Lajos* diadalt megrögzött előitéleteken.

Dr. Munels Lajos 1850-ben született Nyitrán; atyja, néhai Munels Ignácz széles körü müveltséggel biró nyelvtanár volt Nyitrán, ki nemcsak az itteni főgymnáziumban tanitott idegen nyelveket, hanem a legelőkelőbb családok is megtisztelték bizalmukkal. Ez a tiszteletre méltó férfiu nagy gondot forditott

fia nevelésére, annál is inkább, minthogy ez már kora ifjuságában fényes jeleit adta nem mindennapi tehetségének. Elemi iskolákat és gymnáziumot egy-két osztály kivételével Nyitrán végezett és az érettségi vizsgálatot is itt tette le *kitüntetéssel.* Az orvosegyetemi tanulmányokat Bécsben végezte, hol 1875-ben doktorrá avattatott. Még egy évet töltött egy ottani katonakórházban és 1876-ban telepedett le orvosi gyakorlatra.

Nagy müveltsége, finom modora és mindenki iránt tanusitott lekötelező előzékenysége által csakhamar annyira megnyerte itt polgártársai szeretetét és tiszteletét, hogy tiszteletbeli állásokkal egyre-másra siettek őt kitüntetni.

Már müködésének harmadik évében, 1879-ben a nyitrai izr. elemi népiskola iskolaszéki elnökévé választották, hol örökbecsü ujitások által kötelezte le maga iránt hálára a tantestületet és hitsorsosait és ma is mint ezen iskolai hatóság elnöke olyan müvön fáradozik, mely ha sikerül, ércznél maradandóbb emlékként fogja nevét megörökiteni; *dr. Munels Lajos* ezen iskolának, melyben évente mintegy hatszáz idegen ajku gyermeket nevelnek derék magyarokká, a korszerü igényeknek megfelelő épületet akar és legközelebb fog is emeltetni. A terv keresztülvitele már csak napok kérdése és az érdem oroszlánrésze teljesen *dr. Munels Lajost* illeti meg.

Mint a városi képviselőtestületnek tagja tevékeny közremüködése által vivta ki magának a közbecsülést.

Városi orvossá 1880-ban választották. E téren hatalmas sikerek hirdetik rátermettségét, szakismereteinek alaposságát és bőkezüségét. A város tisztasága daczára számos heveny-ragályos betegség lép fel időről időre Nyitrán járványszerüen, de ezeknek lefolyása alig követel némi emberáldozatokat, mert rendkivül körültekintő óvintézkedései által, melyeknek szigoru betartásáról mindenkor személyesen győződik meg, elejét veszi a ragály elharapódzásának.

E téren szerzett nagy érdemeinek elismeréséül 1895. évi juliusban a belügyminiszter által kineveztetett az országos közegészségügyi tanács tagjává, mely alkalommal az egész város sietett a kitüntetés feletti őszinte örömének kifejezést adni.

De érte *dr. Munels Lajost* ugy a politikai-, valamint a vallásközségben még számos kitüntetés és a vármegye több bizottságának is már évek óta tagja és mindenütt nagy hasznát veszik polgártársai az ő önzetlen fáradozásának, lelkiisme-

retes buzgalmának, melylyel a közjót mindenkor magáért a jóért előmozditani törekszik. Ma, férfi-korának javában még nagy reménykedéssel néznek polgártársai közhasznu működése elé.

Azon elvtől vezéreltetve, hogy e könyvben csakis oly egyéniségek foglaljanak helyet, akik el nem lankadó iparkodásukkal a társadalomban helyet biztositottak maguknak és amellett meg nem szünnek a haza és a közjó érdekében buzgólkodni, természetes, hogy az olvasót,

Árpássy Imre urral

kell megismertetnem, aki 1856-ban született Nyitrán, hol felette gondos nevelésben részesült. Miután főgymnáziumi tanulmányait elvégezte volt, a bécsi egyetemet és kereskedelmi iskolát látogatta. Onnan hazakerülve, atyjának nagy kiterjedésü gazdaságában gyakorlati tanulmányokat folytatott. De e szük körből nemsokára a nagy világba kivánkozott. Hosszabb ideig élt Angliában, majd Ausztráliába ment és a melbournei kiállitásról irt. A budapesti lapokban megjelent czikkei ugy szakbeli tartalmuknál fogva, de már azért is nagy figyelmet keltettek, mivel ő kiméletlenül reámutatott hiányos kereskedelmi és konzuláris képviseletünkre a tengerentúli országokban. Árpássy 1882-ben visszatért Magyarországba, hogy ismét atyja birtokának kezelését átvegye. Ekkor beválasztották őt a városi képviselőtestületbe és rövidre tiszteletbeli városi tanácsnokká választották őt meg. Ő volt az első zsidó, ki a város adminisztrácziójában ily előkelő szereppel tiszteltetett meg. A megyei törvényhatósági bizottságba is bejutott, ahol többféle bizottságban nagy tevékenységet fejt ki.

A hitelbank 1887-ben megválasztotta Árpássyt vezérigazgatóul s e minőségben a bankot virágzó állapotba hozta. A felsőmagyarországi közművelődési egyletnek alapitó és választmányi tagja. A városi képviselőtestület két év előtt a legfontosabb, a pénzügyi bizottság élére állitotta és bátran állithatom, hogy annyi tisztséggel mint Árpássy ur, alig volt még városunkban *egy* ember felruházva.

Természetes, hogy a zsidóközség e kiváló ember képességeit maga számára is igénybe vette és legott alelnökül és iskola-

széki elnökül választotta meg Árpássyt. Az ő működésének köszönhető, hogy a zsidóiskolában még a vallástant is magyar nyelven oktatják s igy az iskolának teljes magyarosodását ő vitte keresztül. 1895-ben a hitközség az elnöki székbe ültette Árpássyt. Első dolga most az volt, hogy a hitközség pénzügyi viszonyait rendezze és egy uj templom és iskolaépület megalkotására a kezdeményező lépéseket megtegye.

Árpássy ur mindenki iránt szivélyes és bármi ügyben megközelithető. Szóval és tettel rendelkezésére áll mindenkinek, aki őt megkeresi és róla igazán állitható, hogy ellensége nincsen, még nyilvános szereplésében sem. Önzetlenségéhez kétség nem fér és több mint valószinü, hogy Árpássy urra megyei életünk fejlesztésében még nagy hivatás vár.

—

A nyitramegyei előkelő egyéniségek közt, akik nyilvános szereplésükkel is kitünnek, *Engel József* ur, a Ferencz József-rend lovagja az, akire rámondhatni, hogy »selfmade-man.« Igazán bámulatos utat tett meg e férfiu, aki a legszerényebb kezdetből megfeszitett munka és ritka becsületességgel annyira vitte, hogy két év előtt királyi kitüntetésben részesült. Polgártársainak tiszteletét már ezelőtt is birta legnagyobb mértékben és tegyük hozzá, tetteivel kiérdemelte azt.

Engel József 1836-ban született Nyitrán mint földhöz tapadt szegény szülőknek gyermeke. 14 éves korában, midőn más fiuk a gyermekkor örömeit élvezik, Engel Józsefnek már dolgozni, szüleit támogatnia kellett. Később egy nagy gazdaságban bizalmi állást foglalt el, mely bizalmat szorgalmával és becsületességével hálált meg. E két tulajdonság maradt Engelnek kisérője az egész életen át és azoknak köszönheti ritka sikereit.

Éles szemével csakhamar átlátta, hogy Nyitra van hivatva arra, hogy a felsőmagyarországi gabonakereskedelem benne központosuljon. Sietett is időközben elhalt fivérével gabonaüzletét megalapitani. Ez üzletet Engel József mindinkább ki terjesztette, ugy hogy az Engel József czég nemcsak Magyarországon, hanem a világpiaczon a legismertebbek egyike.

Az ily nagy üzlettel járó gondok daczára Engel József mindig talált időt arra, hogy a város és megye ügyeivel is foglalkozzék, hogy hitközségének életére befolyjon s hogy a hitközség kebelében létező jótékonysági egyleteket humanus működésükben elősegitse.

A megyei törvényhatósági bizottságban és a városi képviselőtestületben az ő szava döntő fontossággal bir. Jótékonysági működésében hiven támogatja őt neje, az izr. nőegylet és a népkonyha buzgó elnökasszonya.

Engel Józsefet minden nagyszabásu jotékonysági mozgalom, mely nem a felekezetiség szük keretében mozog, élén látja és úgy háziszegényeinek, mint azoknak száma, kiket ő segitett életpályához, légióra megy. Midőn néhány évvel ezelőtt

Engel József.

Árvában az éhinség pusztitott, Engel József azonnal küldött több vaggon gabnát és mindenhol, ahol elemi csapások nehezülnek hazánk lakóira, ő a gyors segélyt nyujtók egyike.

Eme bokros érdemeit ismerte el a király, midőn 1894-ben Engel József mellét a Ferencz-József rend lovagkeresztjével diszitette és Engel e kitüntetést azzal hálálta meg, hogy azonnal nagyobbszabásu jótékonysági alapitványokat létesitett.

—

Megyénk orvosai, de mindazon egyének közt, akik nyilvános müködésükért elismerésekkel halmoztattak el, senkinek az élete sem oly eseménydús mint

dr. Góth Józsefé,

aki körülbelül négy év előtt vonult vissza a magánéletbe. Dr. Góth Budapesten született és ugy a gymnáziumot, mint az egyetemet ott látogatta. 1847-ik évben avatták őt orvostudorrá. Fölavatása után Szeniczen kezdte meg a gyakorlatot, ahol csakhamar jó hirnévre tett szert. Háziorvosa volt az Apponyi grófok és Windischgrätz herczegnek, akiknek ott vannak birtokaik. 1848-ban a főispán kinevezte Góth drt tiszti megyei főorvossá s midőn dr. Góth a kongregáczióból hazajött a hurbanisták mozgalma oly arányokat öltött, hogy a szenicziek azok támadásaitól féltek és elhatározták, hogy egy küldöttséget menesztenek segitségért a bécsi diáksághoz. A küldöttségbe beválasztották Góth Józsefet és Bécsben dr. Fischhoffal és Goldmark drral, — a hirneves zeneszerzőnek testvérbátyjával — tárgyalásokba bocsájtkoztak. A bécsi diákság akkor nem lehetett a magyarok segitségére, mert Windischgrätz egyre közeledett az osztrák fővároshoz. De Fischhoff Góth által adatott magának egy tervrajzot a legközelebbi utról, melyen a morva határról Magyarországba lehet jönni. E rajzot Bem tábornok

később felhasználta. E rajz miatt itélték dr. Góthot halálra, melytől csak különös szerencse folytán menekült meg, de több havi börtönbüntetést mégis végig kellett szenvednie.

1848. évi november hó egyik éjjelén egy honvéd azzal állitott be Góthoz, hogy vegye azonnal orvosi eszközeit és kövesse őt »Ő nagyméltóságához.« Ő nagyméltósága Bem tábornok volt, aki mosolyogva megköszönte Góth fáradozását. Ekkor megmondta Bem neki, hogy Fischhoff adta neki a Góth által készitett rajzot s csak ennek segélyével jutott ő, Bem, most ide. Ez később kitudódott és Góthot mint már emlitettem, elfogták és elitélték. A halál elől csak azáltal menekült meg, hogy kimutatta, mikép Szeniczen két katona-»lazarét«-et létetesitett, amelyekben osztrák katonákat ápolt és gyógykezelt.

A szabadságharcz lezajlása után nagy odaadással gyakorolta orvosi hivatását. Megválasztották őt a szeniczi járás orvosává, mely tisztséget 30 éven át viselte. S midőn 1877-ben a tisztséget többé elfogadni nem akarta, a községek együttes kérvényt nyujtottak be hozzá az állás további viselése iránt. 1872-ben Bittó miniszter kinevezte őt fogházorvossá.

Dr. Góth a szeniczi izr. hitközség fejlesztésében is tevékenyen részt vett. Az ő buzgolkodásának köszönhető egy modern iskola létrejötte. Szóval dr. Góth minden téren oly férfiunak bizonyult, akire az egész megye büszkeséggel tekint.

—

Ethnographusok és történészek különös előszeretettel hangoztatják ellenünk a szemrehányást, hogy a magyarnak nincsen aszszimiláló képessége s hogy egy idegen nemzetiség fia nemzedéken át megtartja fajának sajátosságait. Általánosságban ez állitásnak van ugyan némi jogosultsága, de a zsidóval szemben máskép áll a dolog.

Kitünő módon bizonyitja a zsidó magyarosodását *Felber Vilmos* nagybirtokos, aki a szeniczi járásban Sasván a királyi magán- és családi-birtokokat bérben birja.

Felber Vilmos a morvaországi Szassnitzban szül. 1856-ban. Szülei serfőzdét, szeszgyárat és nagy kiterjedésü gazdaságot birtak, a kikkel Felber 1866-ban jött Magyarországba. Felber eleinte mérnöki pályára készült, de atyjának szétágazó üzletei csakhamar kereskedői pályára kényszeritették. Már 17 éves

korában nagykorusitva lett és ugyanekkor atyja magyarországi üzleteinek élére állott. Buzgalmát siker koronázta és e siker csak annál inkább ösztönözte őt uj hazájának szeretésére s már 1876-ban a magyar állam kötelékébe kért felvétetni, a mi természetesen meg is történt. S Felber most époly ritka buzgósággal, mint bámulatos odaadással teljesitette polgári kötelességeit uj hazája iránt. Megyéjének és járásának életére előnyösen befolyt, a közügyekre készséggel és nagymérvben ál-

Felber Vilmos.

dozott és különösen jótékony alkotásai keltettek mindenütt kellemes feltünést. Őt soha nem kellet adakozásra felhivni. Ha az összességet vagy egy családot a nyomor bántotta, Felber teli marokkal adott, még mielőtt segélyért hozzá fordulhattak volna. És tette ezt csendesen és igaz szeretettel szenvedő embertársai iránt. A király elismerte Felbernek ebbeli kiváló müködését, amennyiben 1888-ban a koronás érdemkeresztet adományozta neki.

Ugyanez évben kiszélesbitette üzletét, amennyiben saját birtoka mellé a királyi magánbirtokokat is kezelésbe vette. Felber ekkor nagy gondot forditott a marhatenyésztésre és hizlalásra s e téren bámulatos sikereket aratott.

Szeplőtelen jelleme és szeretetreméltósága közszeretetet biztositottak neki s maga a megye nem egy polítikai kérdésben bizalmi tisztséggel ruházta fel őt. Ő rendes tagja az adókivető bizottságnak, tagja a választói jegyzék-igazoló bizottságnak és tagja a megyei törvényhatósági bizottságnak.

A közéletben tanusitott kiváló szolgálatokat is elismerte a király, aki 1894-ben a Ferencz József-rend lovagkeresztjének adományozásával tüntette ki Felbert, aki, midőn a szolgabiró mellére függesztette a királyi kegynek e külső jelét, a polgárság részéről is nagy ovácziókban részesült.

Háza a magyar vendégszeretet valóságos mintaképe és e morva eredetü zsidóember gyermekeit oly magyar szellemben neveli, hogy a haza, a magyar közügy sokat, nagyon sokat várhat tőlük.

—

Köztudomásu dolog, hogy hazánk gyógyvizekben és gyógyfürdőkben mily gazdag. Ha a magyar gyógyfürdők mindazonáltal idegenek részéről kevés látogatottságnak örvendenek s ha maguk a magyarok is milliókat költenek idegen fürdőhelyeken, ugy ennek oka főleg abban keresendő, hogy az emberek a természet csodás adományait elhanyagolják.

Gyógyhatásaiban kétségtelenül a legkiválóbb a megyénkbeli Pöstyénfürdő. E fürdő rendkivüli gyógyhatása már évszázadok óta ismeretes s mégis mi kevesen keresték fel, mert a beteg és kisérője itt hosszu időn át nem talált semmi kényelmet, szórakozásról pedig egyáltalán szó sem lehetett. Csak az utolsó 15—20 évben állott be kedvezőbb fordulat s a balneologiai kongresszus közleményei megérlelték

Winter Sándor

ipolysági kereskedőben a gondolatot, hogy Pöstyént hosszabb időre kibérelje és az elhanyagolt fészekből modern, a hygiena minden vivmányával ellátott fürdőhelyet teremtsen.

Winter Sándor, aki a honti közéletben előkelő állást biztositott magának, Erdődy Ferencz grófnak mint Pöstyén fürdő tulajdonosának megtette előterjesztését, kötelezte magát nagyobb befektetésekre és nagyszabásu alkotásokra, ha a gróf hoszszabb időre bérbe adja neki a fürdőt. A szerződés létrejött és Winter Sándor átvette a fürdőhely kezelését. Ez időtől datálódik Pöstyénnek ujjászületése. Az uj bérlő azzal kezdte meg müködését, hogy modern épületeket emelt, sétányokat létesitett, szóval oly ujitásokat eszközölt, melyek nehány év folyamán 300.000 forintot nyeltek el. De a siker sem maradt el, ami leginkább abból látható, hogy 1889-ben a fürdővendégek száma csak 2957-re rugott, de 1895-ben már 4376-an keresték fel a most már nem csak gyógyhatásairól, de kényelméről és modern berendezéséről is hires fürdőhelyet. Hozzájárul ehhez még az az igazán bámulatos figyelem, melyben Winter Sándor és fiai minden egyes fürdővendéget részesitenek s a készség, melylyel minden jogos kivánságot teljesitenek. Winter Sándor gondoskodik arról is, hogy a vendégek ki ne zsákmányoltassanak s szorgosan ellenőriz mindent. Azonfelül és daczára annak, hogy az épitkezések fentartása és az ujabb beruházások nagy áldozatokat igényelnek, Winter minden évben 400—500 embert különös kedvezményben részesit és 1500 ingyenjegyet oszt szét nemcsak a fürdő használására, hanem lakásra és élelmezésre is.

Winter Sándor azonban nemcsak a fürdő reorganizálásában szerzett magának érdemet, hanem ezzel karöltve a szomszédos helyek anyagi helyzetén is javitott. Szeretik is őt ezért nemcsak a fürdő vendégek, akik hálás szivvel bucsuznak el tőle, de szereti őt a népség is, mely a fürdőhely nagyobb látogatottságával jobblétnek örvend.

—

Nyitramegyének egyik legrégibb községe Vágujhely, melyet 1689-ben néhány Morvaországból bevándorolt család alapitott, s mely a Trencsénmegyében levő Beczkó uradalomból kapott védlevelet. A vágujhelyi zsidóhitközség a legintelligensebbek egyike, ami már azzal nyer beigazolást, hogy Vágujhely az egyedüli hitközség Magyarországon, mely sajátjából létesitett és fentart egy reáliskolát és ezzel az ottani panszláv vidéken valóban hazafias hivatást teljesit.

A reáliskola és a később létrejött polgári leányiskola a tiszteletben megőszült *Weisze József* főrabbit dicsérik. De

emez intézetek, melyekben a tananyagot *német* nyelven ismertették, nem igen járultak a nemzeti kultura fejlesztéséhez. Azonnal megváltozott azonban mindez, mihelyt

dr. Sonnenfeld Bernát

ügyvéd ur kezdett a hitközség dolgaival és különösen ennek tanintézeteivel foglalkozni. Az ő kezdeményezésének köszönhető, hogy a tanintézetekből a német nyelv mindinkább kiszorult s ő gondoskodott arról, hogy különösen a reáliskola fennállása biztosittassék. Az ő fellépteig ugyanis nagyon ingadozó volt amaz iskola existencziája már csak azért is, mert a tanerőket nem lehetett kellőkép honorálni s igy gyakori változás állott be. Az állam 1200 forinttal segélyezte ugyan az iskolát, de e segély vajmi elenyésző volt az iskola költségeihez képest. Dr. Sonnenfeldnek sikerült a kormányt rábirni, hogy a segélyezési összeget magasabbra emelte, s ezzel lehetővé tette a tanerőknek megfelelő jutalmazását. Dr. Sonnenfeld kezdeményezésére létesült a »középiskola-alap«, melyre ő 6000 forintot gyüjtött.

Az elaggott Weisze József rabbi képtelen lévén továbbra is a vallásoktatásra, dr. Sonnenfeld e téren is hazafias ujitást

létesitett, amennyiben most a vallástant is magyar nyelven oktatják.

De Sonnenfeld nemcsak a zsidóhitközségben, hanem a városi és megyei életben is üdvösen érvényesiti képességét. Ő a haladás eszméjének rendületlen hive és elszántan küzd mellette.

A szegényügy terén is üdvös reformokat létesitett s városának szegényei áldva emlitik nevét.

ARCZKÉPCSARNOK.

Néhány szó képeinkhez.

Az e sorokat követő lapokon olvasóink azon kiváló zsidóvallású egyéniségek képével találkoznak, akik akár a tudomány, akár az irodalom, pénzügy, ipar vagy kereskedelem terén, akár a jótékonyság gyakorlása körül előkelő állást biztositottak maguknak a társadalomban.

Az arczképsorozat bemutatásában bennünket korántsem vezérelt az a hajlam, hogy egyesek hiúságának tápot adjunk, mert hisz legtöbbjei azoknak, akiket mi bemutatunk, tudomással sem birnak arról, mig mások egyenesen tiltakoztak a bemutatás ellen azzal a megjegyzéssel, hogy azt, amit tenni alkalmuk volt, kötelességtudásból tették és a teljesitett kötelesség elismerést nem kiván. De mi könyvünk megirásánál és összeállitásánál nem lehettünk tekintettel sem egyesek hiúságára, sem mások szerénységére és tiltakozására, hanem meg kellett tennünk mindazt, amit az összesség érdekében szükségesnek, az igazság megállapitására, hamis vádaknak eloszlatására és félreértéseknek kiigazitására megteendőnek véltünk.

Jól tudjuk, hogy mindazt, amit e könyv keretébe szoritottunk, hiányos, s jól tudjuk azt is, hogy *„arczképcsarnokunk“* nem meriti ki ama zsidóvallású polgártársaink sorozatát, akik működésükkel jogot biztositottak maguknak arra, hogy a gáncs velük szemben elnémuljon és hitelt ne találjon a zsidóság ellenei által oly szivóssággal hangoztatott az a vád, mintha a zsidóvallású magyarok első sorban zsidók volnának s csak azután törődnének némileg magyar voltukkal.

E helyett ama vádra, melyet Magyarország zsidósága az ő működésével fényesen megczáfol. visszatérni nem akarunk. De lesz alkalmunk, egy másik, e könyvnek folytatását képező

műben megirni mindazt, ami a jelen könyvből kiszorult és egy másik arczképcsarnokban bemutatni azon zsidópolgártársainkat, akik működésükkel a magyar közgazdasági és kulturális élet fellenditése körül époly elévülhetetlen érdemeket szereztek maguknak, mint azok, akiket bemutatni már jelenleg van alkalmunk.

Arra kérjük tehát szives olvasóinkat, ne tekintsék e könyvet befejezett munkának, hanem vegyék mint kezdetét azon nagy munkának, melyet nem annyira a zsidóság érdekében, mint inkább hazafias szempontból s az összes polgárság békés együttélésének létesithetése czéljából megalkotni tervbe vettünk.

A szerkesztőség.

Hevesi BISCHITZ DÁVIDNÉ

nőegyleti elnök, *Budapesten,*

született Tatatóvároson, ahol atyjának, Fischer kőedénygyáros házában már korán alkalma nyilott a humanizmus szellemével megismerkedni. Atyjához, ki az ottani zsidóhitközség elöljárója volt, sűrüen ellátogattak a város és a vidék szegényei, a kik, ha lehetett, segélyben, ha nem lehetett, legalább tanácsban és barátságos szavakban részesültek. Bischitz Dávid, ki később terménykereskedésével és földbirtokával nagy vagyonra tett szert, nyerte meg a szép és szelid lelkületü Fischer Janka kezét, akinek már házasságában gyakorolnia kellett, a humanizmust amennyiben nehány mostohagyermeket kellett védőszárnyai alá vennie. Amint férjének, Bischitz Dávidnak vagyona gyarapodott, támadt Bischitz Dávidnéban mindinkább a vágy, felszáritani a könyüket azoknak arczán, akiknek a sors nem kedvezett. Ő már akkor néhány elvrokon barátnőjével ellátogatott a szegények hajlékába és vigasztalt és segitett. Csakhamar belátta azonban, hogy az egyed a nyomor ellen hasztalanul veszi fel

a harczot, hogy a jótékonyságnak is szervezkednie kell, hogy működése áldásos legyen. Igy született meg nemes szivében a *pesti izraelita nöegylet* megteremtésének eszméje. Sok utánjárás, sok tanácskozás, sok fáradozás után az eszme végre testet öltött s 27 évvel ezelőtt a pesti zsidó asszonyok Bischitz Dávidné vezérlete alatt megalkották nőegyletüket, melynél szebbet, virágzóbbat, kihatásaiban áldásosabbat nem ismer az ország. Az egylet szerény kezdetekből indult ki: özvegyeket, gyermekágyasokat segélyezett szerény módon. Lassan-lassan nagyobb lendületet vett azonban a jótékonyság e tényezője, megalapitották a népkonyhát, melyben ezrivel nyernek a szegények egészséges táplálékot és megalkotta Bischitz Dávidné a leányárvaházat és később a leányárvamenhelyet. Az elsőben egészen elárvult, az utóbbiban félárva leánygyermekek nyernek ellátást, oktatást és pályára való kiképzést.

Ha Bischitz Dávidné e munkálkodásáért örök helyet biztositott magának Magyarország szegényügyének történetében, ugy legnagyobb hálával kell hogy legyen iránta minden magyar ember azért, amiért a világ legnagyobb jóltevőjének, a nemrég elhunyt Hirsch bárónak figyelmét Magyarországra irányitotta. Bischitz Dávidnénak köszönhető, hogy a nagy emberbarát Budapesten jótékonysági irodát létesitett, amelynek utján évenkint 120000 forint jutott hazánk nyomorultjainak. Bischitz Dávidnénak köszönhető, hogy a báró, valahányszor tűz vagy viz pusztitotta hazánkat, mindig nagyobb összegeket bocsájtott a nemes urnő rendelkezésére, hogy a károsultakat legjobb belátása szerint felsegélyezze. És Bischitz Dávidné el nem lankadó buzgalommal teljesitette terhes hivatását. Kora reggeltől késő estig ő foglalkozik a szegények kérő leveleivel, hallgatja esdő szavukat és százezrekre megy azoknak száma, kiket ő a végelpusztulás örvényéből kimentett. Nevét ismerik és hálásan emlitik kunyhóban és palotában és neve élni fog mindaddig, mig az emberek valódi emberszeretetet méltányolni birnak.

Maga a király készséggel elismerte Bischitz Dávidné érdemeit, amennyiben előbb az arany érdemkeresztet, utóbb pedig neki és családjának a magyar nemességet adományozta.

KOHN SÁMUEL dr.

főrabbi, *Budapesten,*

született 1841-ben Baján, ahol gymnáziumi tanulmányait végezte. Theologiát a boroszlói szemináriumban hallgatott s ugyanez időben hallgatta az ottani egyetemen a bölcsészetet is, amelynek tudorává avattatott. A budapesti zsidó hitközség 1866-ban hivta meg a fiatalsága daczára is kitünő hirnévnek örvendett rabbit. Azóta Kohn dr. előkelő módon müködött közre a pesti zsidó hitközség és a hazai zsidóság kulturmozgalmaiban, Kohn dr. még mint serdülő ifju vette föl irodalmi tevékenységét. Tizenkilencz éves korában már előkelő munkatársa volt a Lőw Lipót által szerkesztett Ben-Chananja és a Meisels által szerkesztett Carmel czimü folyóiratoknak, 1863-ban az Illés próféta legendáiról irt tudományos értekezést, melyet ugyanabban az évben »De Pentateucho Samaritano ejusque cum versionibus antiquis nexu« követett. Egy időn át különösen a pentateuchusnak samaritán forditása, ennek kritikai és fiziologiai viszonyai körül mozogtak tanulmányai, melyeknek eredményeit a »Samaritanische Studien, Beiträge zur samari-

tanischen Pentateuch-Übersetzung« és »Zur Sprache, Literatur und der Dogmatik der Samaritaner» czimű önálló munkáiban adta elő, majd később a »Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft« czimű folyóiratban is közölte.

De történészi munkái Magyarországra nézve is nagybecsűek s nagy feltűnést keltettek »Héber kutforrások és adatok Magyarország történetéhez«, »A zsidók története Magyarországon« és »A szombatosok, történetük, dogmatikájuk és irodalmuk« czimű munkái. »A zsidók története Magyarországon« czimű nagyszabású és igazán értékes munkának, melyet mi e könyvünkben is gyakran használunk mint kútforrást, eddig, sajnos, csak első kötete jelent meg. A tudós főrabbi azonkivül munkatársa számos tudományos és felekezeti lapnak. Ő legjelesebb egyházi szónokaink egyike. Alelnöke a VI. községkerületnek, tagja a rabbiképző intézet vezérlő bizottságának és elnöke a nemrég alakult zsidó irodalmi társaságnak.

KOHNER ZSIGMOND

nagykereskedő, *Budapesten,*

született Budapesten 1840-ben. Mint fiatal gyermek már külföldre, Lipcsébe ment, ahol a kereskedelmi akadémiát látogatta és ebbeli tanulmányainak elvégeztével 1858-ban visszatért Budapestre. Itt a Kohner Henrik és testvérei czégnél mint gyakornok müködött. Atyjának 1861-ben történt elhalálozásával mint czégtárs lépett a czégbe, mire nőül vette tornyai Schosberger Lujzát. E czég, mely a magyar kereskedelemnek úttörője volt, 1873-ban szétvált, mire Kohner Zsigmond megalapitotta testvéreivel együtt a Kohner Adolf és fiai czéget. Kohner ekkor a kereskedelem terén már első helyen állt, 1874-ben az akkori nemzeti (mostani osztrák-magyar) bankba beválasztották czenzornak, 1876-ban beválasztották a tőzsde-tanácsba, mely állásról azonban 1894-ben visszalépett: 1879-ben a kereskedelmi bank igazgató tanácsának lett tagja, amely kiváló intézetnél jelenleg is mint alelnök müködik.

Kohner Zsigmond nemcsak a magyar kereskedelemnek, hanem a budapesti társadalmi életnek is egyik kimagasló

alakja. A zsidóság körében már évek óta vezérszerepet visz és Wahrmann Mór halálakor átvette ennek örökét: a pesti zsidó hitközség és a Lloyd társaság elnökségét.

Sok jótékony intézmény Kohner Zsigmondban dicséri megalapitóját és fentartóját. A király még csak nem régiben tüntette ki Kohner Zsigmondot úgy a kereskedelem, mint a közügyek és a jótékonyság terén szerzett érdemeiért, odaadományozván neki a Ferencz Józsefrend középkeresztjét.

TENCER PÁL

iró, *Budapesten.*

Talán kevés ember létezik Budapesten, aki annyira ismert alakja volna városunknak, mint éppen Tencer Pál, aki 1836-ban született Keszthelyen. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, de az orvosi pályára mégsem lépett, hanem inkább más bajok orvoslásának szentelte életét. A hatvanas évek elejétől kezdve szünet nélkül a zsidók magyarositása érdekében fáradozott. Ennek a czélnak állitotta szolgálatába az akkor alakult »Magyar izr. egylet«-et, melynek lelke Tencer volt s mely egyletnek szelleme üdvösen kihatott az ország minden vidékére.

Az alkotmány visszaállitása után Tencer különösen városi és hitközségi ügyekkel foglalkozott és ugy a kerületi mint az országos képviselő választásoknál Tencer nem ritkán *vezette* a nagy terézvárosi kerületet.

A fővárosi képviselőtestületben, melynek Tencer Pál egyik legelőkelőbb tagja, különösen iskola ügyekkel foglalkozik és buzó tagja az iskolai bizottságnak.

Tencer mint ujságiró is müködött hosszu éveken át. Ő adta ki a »Neues Politisches Volksblatt« czimü liberális és valódi demokratikus szellemben tartott néplapot. Azonfelül mint szónok is kitünik s különösen a népre bir nagyon hatni. Müvelt és szellemes, de túlszerény ember. Modorával és önzetlen működésével a legszélesebb körökben biztositott magának meleg rokonszenvet, mely rokonszenv éppen a közelmultban, midőn Tencer hatvanadik születésnapját ünnepelte, jutott fényes kifejezésre. Közelről és távolról siettek hozzá és a küldöttségek hosszu sora tisztelgett nála. Mindeme nyilvánulásaira a rokonszenvnek Tencer Pál derekasan rászolgált; ő a polgári erények élő mintaképe; kitünő hazafi, kitünő zsidó és áldozatra kész ember.

KORNFELD ZSIGMOND

vezérigazgató, *Budapesten.*

született Csehországban 1852-ben. Kornfeld azon egyéniségek közé tartozik, akik fényesen igazolják, hogy mennyire birnak hálásak lenni azon föld iránt, mely nekik hajlékot ad s hogy mily áldozatokat képesek hozni azon ország javára, melyben hazára leltek.

Kornfeld Zsigmond, alig hogy az iskolából kilépett, Prágának legelőkelőbb czégeinél kezdette meg kereskedői pályafutását, majd Bécsben és Párisban bővitette látkörét. Még alig volt husz éves, midőn a Bőhmischer Bankverein megtette őt igazgatójává és kevéssel erre a szab. osztr. kereskedelmi és ipar hitelintézet prágai fiókjának lett igazgatója. Kornfeld 1878-ban jött Magyarországba, amikor is hazánk legelőkelőbb pénzintézete: a »Magyar általános hitelbank« megtette őt igazgatójává.

S ez időtől datálódik Kornfeldnek époly sokoldalu mint üdvös tevékenysége hazánk közgazdasági fejlődése érdekében. Joggal tulajdonitanak Kornfeldnek jelentékeny részt a hazánk által az utolsó két évtizedben elért állami pénzügyi sikerek

kivivásában és főleg a valutaszabályozás előmozditásában. Szóval alig történt hazánkban valami nagyobbszabásu pénzművelet, amelynek keresztülvitelében Kornfeld Zsigmondnak kisebbnagyobb szerepe ne jutott volna. Igy fejlődött Kornfeld hazánknak elsőrangu közgazdasági tekintélyévé. Az ő kezdeményezésére létesültek nagyfontosságu közgazdasági vállalatok, igy a magyar folyamhajózási részvénytársaság, a Budapest-Pécsi vasut, a fiumei kőolaj-finomitógyár részvénytársaság és sok más. Jobbára Kornfeldnek tulajdonitandó, hogy a budapesti piacz a külföld nyomasztó hatása alól kiszabadult s hogy a mi piaczunk is elfoglalta az őt megillető, és épenséggel nem az utolsó helyet.

Kornfeld áldásos müködését elismerte a társadalom, melynek ép oly előkelő, mint kedvelt tagja, és elismerte maga a király, aki ismételt kitüntetésekben részesitette Kornfeldben a magyar közgazdasági élet egyik legbuzgóbb sikeres harczosát.

Tornyai SCHOSBERGER HENRIK

nagykereskedő és nagybirtokos *Budapesten.*

Schosberger perzsa császári főkonzul, a perzsa császár nap- és oroszlán-rend nagytisztje, pestmegyei bizottsági tag, több részvénytársasági vállalat elnöke illetve alelnöke. Úgy a közügyeknek, mint az iparnak, kereskedelemnek és mezőgazdaságnak szentelt tevékenységében már közel negyven évi működésre tekint vissza, mely időben áldozatkészsége folytán majdnem az összes fővárosi és számos vidéki jótékony, valamint kulturális egyesület tiszteletbeli tagjává választotta, alapitványokkal támogatván számos felekezeti iskolát és kórházat vallásküIönbség nélkül. Nemzetgazdaságilag hivatalosan működött szakbéli enquéte-tárgyalásokban; az utolsó évtizedek országos- és világ-kiállitásain pedig gazdasági termékei által mindenütt elismeréseket és kitüntetéseket szerzett a magyar mezőgazdaságnak. Tevékenysége már három-izben nyert legmagasabb elismerést.

NEUSCHLOSS EMIL

nagyiparos, *Budapesten,*

született az Esztergom melletti Párkányban 1840-ben. Tanulmányait Budapesten végezte. Neuschloss Emil egyedüli tulajdonosa a Neuschloss Károly E. fiai czégnek, mely czég alapitotta az első magyar vaggongyárat, mely később a Ganz-féle részvénytársaság tulajdonába ment át. Alapitója továbbá a naschitzi tannin- és gőzfűrészgyárnak. Ő az ország egyik legelső fakereskedője és épitési vállalkozója. Az 1885-iki országos kiállitás épületeinek javarészét ő épitette, igy a millenniumi kiállitásra is több mint 30 épületet, köztük a gépcsarnokot és a hangversenyek csarnokát. Épitett továbbá vasutakat és az épülőfélben levő királyi palota ácsmunkáját ő végzi. Hasonló munkát végzett az opera és a vámháznál. Királyunk a magyar ipar terén szerzett érdemei fejében a Ferencz József renddel, a belga király a Lipótrend lovagkeresztjével tüntette őt ki. Kétségtelen, hogy Neuschloss Emil iparszakmájának nagy lendületet adott és a 2500 munkás, kiket állandóan foglalkoztat, nagyban dicsérik humánus voltát.

Kisteleki LÉVAY HENRIK,

vezérigazgató, *Budapesten*,

született 1826-ban Jankováczon. A szabadságharczban ő is részt vett és hősies elszántsága miatt csakhamar hadnagygyá léptették őt elő. A szabadságharcz lezajlása után a Riunione Adriatica di Sicurtá szolgálatába állott s itt a biztositási ügyet annyira magáévá tette, hogy hazafias sugallatának engedett, egy *magyar* biztositó-társaság létesitésén fáradozott. El nem lankadó buzgalmának sikerült a szép eszmét megvalósitani és 1857-ben az első magyar általános biztositó-társaság magtartotta alapitó közgyülését. Lévay az intézménynek lelke és megalapitója lévén, természetes, hogy vezérigazgatóul őt választották meg s e minőségben ő oly lendületet adott a társaságnak, hogy ma bátran megállja a versenyt a külföld bármely hasonintézetével. Bokros érdemeit a király kegyesen elismerte, amennyiben »kisteleki« előnévvel 1868-ban a magyar nemességet adományozta neki, majd 1886-ban a főrendiház tagjává nevezte őt ki, ugyancsak az időtől kezdve birja a vaskoronarendet s az olasz koronarend középkeresztjét.

Lévai társadalmi és kulturális téren is nagy buzgalmat fejtett ki és fejt ki folytonosan. A magyar tudományos akadémiának 10,000 forintot bocsájtott rendelkezésére, mely összeg kamataiból főleg nemzetgazdasági kérdésekre tüzetnek ki jutalmak. Nagyobb összeggel alapitó tagja lett a magyar irók segélyegyletének s a magyar hirlapirók nyugdijintézetének. Ő volt a Petőfi szobor-bizottság pénztárnoka, mely szobor létesülése főleg az ő tevékenységének köszönhető. Alelnöke volt a nemzeti szinház nyugdijintézetének és jelenleg buzgó választmányi tagja az országos honvédbizottságnak. Szóval nem létezik az a hazafias kulturális vagy társadalmi mozgalom, mely Lévaiban buzgó pártolóra ne akadt volna.

Tóvárosi FISCHER IGNÁCZ

nagyiparos, *Budapesten,*

született 1840-ben Tatatóvároson, hol atyja kőedénygyárában foglalatoskodott. Később Budapestre jött, hol szerény kezdettel porczellánfestő intézetet létesitett, amelyet el nem lankadó szorgalmával első rangu majolikagyárrá fejlesztett, ezzel megteremtvén a *magyar* majolika ipart, mely a külföldöt rohamosan meghóditotta. Akárhány kiállitása volt kontinensünknek, Fischer gyártmányai mindenütt feltünést keltettek és emelték a magyar ipar hirét. Fischert nemcsak királyunk, de más uralkodók is kitüntették. Néhány évvel ezelőtt királyunk, hogy elismerje Fischernek rendkivüli érdemeit a magyar ipar e szakmájának megteremtése és fejlesztése körül, a magyar nemességet adományozta neki. Tóvárosi Fischer Ignácz, ki önerejéből dolgozta fel magát, munkásaiban munkatársait becsülte és szerette s velük valóban atyailag bánt el mindenkor. Ő a közügyekben is élénk részt vesz. Mint fővárosi bizottsági tag Budapestnek felvirágoztatását melegen szivén hordta. Tevékeny tagja továbbá az iparegyesületnek s a kereskedelmi és iparkamarának.

WODIANER FÜLÖP

nyomdatulajdonos *Budapesten,*

született 1842-ben Hódmezővásárhelyen. Tanulmányait születési helyén kezdte meg, majd Budapesten folytatta. Negyven év előtt nyomdát nyitott, mely ma egyike a főváros legnagyobb magánnyomdáinak, 16 géppel és 140 munkással dolgozik. Kiadásaiban megjelenik a jó hirnévnek örvendő »Kis Ujság«, »Budapest« és a »Mátyás Diák« czimű élczlap. Wodianer Fülöp könyvkereskedést is nyitott, mely főleg tankönyveknek kiadásával foglalkozik. Wodianer fővárosi bizottsági tag, iskolaszéki, az iskola egyesület és számos jótékonysági egylet tagja.

Madarasi BECK NÁNDOR

vezérigazgató, *Budapesten,*

született 1840-ben Bács-Madarason mint szegény szülőknek gyermeke. Iskolai tanulmányainak elvégzése után a Credit-Anstalt für Gewerbe und Handel budapesti fiókjánál nyert alkalmazást, hol mint szorgalmas hivatalnok 5 évig működött. Ezen intézetnél tanusitott kiváló szorgalma és szakképzettsége folytán az angol-magyar bankba hivták meg főhivatalnoknak, hol ily minőségben 3 évig működött. Amidőn pedig 1869-ben megalakult a magyar jelzálog hitelbank, ezen intézet részvényesei két évvel később, 1871-ben a vezérigazgatói állással kinálták meg az alig 31 éves fiatal embert, ki ezen fontos és nehéz feladatokkal járó állását mai napig is betölti. Hogy ezen intézet ily rövid idő alatt hazánk egyik legelső és legvirágzóbb kereskedelmi intézményévé lett leginkább Beck Nándor éleslátásának, szakszerüségének, tág ismereteinek, sokoldalu képzettségének és páratlan szorgalmának és munkásságának köszönhető.

Egy a munkásságban és becsületben eltöltött nemes élet mintaképét láthatjuk Beck Nándorban, ugy testvéreiben is,

Beck Miksában, a magyar leszámitoló és pénzváltóbank vezérigazgatójában és Beck Hugó kuriai biróban.

Szegény falusi szatócsnak gyermekei ők, kik már kora ifjuságuk óta önönmagukra voltak utalva.

De ezen emberekben meg volt a szilárd akarat, a tanulás utáni vágy, a szivósság és lankadatlan törekvés a czél felé.

A megérdemelt jutalom nem maradt el. Ő felsége a magyar kereskedelem és pénzügy terén szerzett érdemeinek elismeréseül 1893-ban a vaskorona rend III. osztályu lovagságával tüntette ki, három év mulva, 1896-ban a magyar nemességet, madarasi előnévvel adományozta a magyar pénzügy ezen nemes előharczosának.

Beck Nándor a folyó évben üli meg 25 éves jubileumát annak, hogy a magyar jelzálog hitelbank vezérigazgatója. Az intézet hivalalnoki kara már most nagyban készül erre a magasztos ünnepre.

FÜRST JAKAB

nagykereskedő, *Budapesten,*

1862-ben megalapitotta a Fürst Jakab és fiai országos nevü czéget s törekvése nemcsak odairányult, hogy saját házát emelje virágzásra, hanem hogy a magyar ipart és kereskedelmet fejleszsze. E czélból már a hetvenes évek elején értekezletre hivta egybe a magyar kereskedőket, mely értekezleten kifejtette, hogy a váltókat ezentul ne Bécsben, hanem Budapesten telepitsék, mert azáltal egyrészt több milliót takaritanak, másrészt pedig megismertetik lassankint a magyar piaczot a külfölddel. A nyolczvanas években megalapitotta a hitelezői védegyletet s midőn Csehországban a magyar liszt ellen agitáltak, Fürst Jakab kezdeményezésére létrejött egy értekezleten kimondták, hogy amig a magyarellenes tüntetések meg nem szünnek, magyar kereskedők cseh gyárosoknál nem rendelnek. E határozatot tudtára adták a cseh gyárosoknak és a hatás el nem maradt. Fürst Jakab volt a magyar tudakozódó és inkaszszó egylet egyik főkezdeményezője, ő hozta be a nyilt

könyvtételek leszámitolását s a késmárki fehéritő gyárat néhai Baross Gábor fölszólitására Fürst Jakab hozta rendbe és inditotta virágzásnak. Ő szerzett a magyar kereskedelemnek piaczot Szerbiában és Romániában. Szakismeretei miatt ki is lett nevezve a magyar kereskedelmi muzeum igazgatójává. Tagja továbbá a budapesti kereskedelmi és iparkamarának, váltó biráló tagja az osztrák-magyar banknak, alelnöke a magyar kereskedelmi csarnoknak és a budapesti hitelezői védegyletnek. Fővárosi bizottsági tag.

BECK MIKSA

vezérigazgató, *Budapesten*,

született 1837-ben Bács-Madarason. Tanulmányait Budapesten végezte. Eleinte az I. I. Kohen-féle bankczéget vezette, majd 1869-ben a leszámitoló és pénzváltó bankba lépett s mint ennek vezérigazgatója kapta 1894-ben a III. osztályú vaskoronarend lovagkeresztjét. Beck a közgazdasági és pénzügyi téren s különösen a konverzió keresztülvitele alkalmával szerzett magának nagy érdemeket, amelyeket a király ujólag azzal ismert el, hogy a madarasi előnévvel a magyar nemességet adományozta neki.

A budapesti pénzügyi világ sem fukarkodott az elismeréssel Beck Miksa iránt: alelnöke a giró és pénztár egyletnek alelnöke a polgári serfőző részvénytársaságnak, igazgatósági tagja a magyar folyam és tengerhajózási részvénytársaságnak, a magyar agrár- és járadékbanknak, a magyar általános takarékpénztár részvénytársaságnak, a magyar jég- és viszontbiztositó társaságnak és a Horvát-szlavon jelzálogbanknak.

Beck Miksa a társadalmi életnek is egyik kitűnősége és nemes szivét nagyon sok szegény áldja.

Megyeri KRAUSZ LAJOS
nagyiparos, *Budapesten*,

született Budapesten 1843-ban. Tanulmányainak bevégzése után atyjának üzletébe lépett. A czég eleinte egy nagy szeszgyárat vett üzembe, melyben ő mint üzletvezető működött, később felépitették a nagy Gizella malmot, melynek Krausz Lajos utóbb tulajdonosa lett.

Krausz Lajos már serdülő ifjukorában foglalkozott a közügyekkel. Beválasztották őt a kereskedelmi és iparkamarába, a tőzsdetanácsba, a Lloyd társulatba, melynek később igazgatósági tagja is lett. Tagja a fővárosi bizottságnak, ahol különösen a pénzügyi bizottságban fejt ki nagy tevékenységet.

Megyeri Krausz Lajos politikai téren is szerepelt. A nyolczvanas évek kezdetén a szent-endrei választó kerületnek lett országgyűlési képviselője. A dunaszerdahelyi kerület kétizben küldte el Krauszt a törvényhozásba, a legutóbbi választásoknál azonban a főváros V. kerületében Mezei Mórral szemben kisebbségben maradt.

Krausz Lajos érdemeit nemcsak idehaza, de a külföldön is méltányolják. Igy a franczia kormány a becsületrend keresztjével tüntette őt ki.

Cserkuti ENGEL MIKSA

földbirtokos, *Budapesten,*

született 1857-ben Pécsett, ahol tanulmányait kezdte és végezte. Több éven át faüzletekben müködött, mig 1880-ban Fiuméban megalapitotta fakiviteli üzletét. Ő egyik uttörője a magyar fakivitelnek. Szakértelmével, vállalkozó szellemével és ernyedetlen szorgalmával Angliában, Olasz- és Francziaországban, Algier és Tuniszban, továbbá Görögországban piaczot teremtett a magyar fának. Az általa létesitett üzleti összeköttetések még ma is fontos tényezői a fiumei kikötőnek. Az ő czége volt az első, amely Fiuméban és a Littoráléban a magyar czimer használatára nyert engedélyt. A jótékonyság terén is ismételten találkoztunk Engel Miksa nevével. 1891-ben visszavonult a faüzlettől, Budapestre tette át lakását, ahol az üzleti körök bizalma a *Foncier Biztositó-Társulat* és más előkelő iparvállalatok igazgatóságába emelte. 1895-ben a király neki és törvényes utódainak a közügyek és különösen a kereskedelem terén szerzett érdemei elismeréseül a magyar nemességet a cserkuti előnévvel adományozla.

BIRNBAUM KORNÉL IMRE

gyáros, *Budapesten,*

született 1852-ben Budapesten. Kendertermeléssel és gyártással, valamint rizstermeléssel foglalkozik. A rizstermelést ő honositotta meg Magyarországon. A Bácskában nagy telepei vannak és czikkei az egész világon nagy kelendőségnek örvendenek, emelve Magyarország termelési és gyártási képességének hirét. Birnbaum ur Portugáliának budapesti konzula, s mint ilyen több portugáli rendjellel és a belga Lipótrend lovagkeresztjével lett kitüntetve. Birnbaum igazgatósági tagja a felső magyarországi kőszénbánya részvénytársaságnak és a magyar kölcsönös biztositó társaságnak. Ő a budapesti társadalomnak egyik előkelősége és ugy a közügyek, mint a jótékonyság terén dicsérve emlitik nevét.

HERZ ZSIGMOND

vezérigazgató, *Budapesten,*

született 1854-ben Mezőcsáthon. Tanulmányait részben külföldön végezte. Mint fiatalember lett ő megalapitója és vezérigazgatója a Magyar általános kőszénbánya részvénytársaságnak. Ez intézettel kapcsolatosan alapitotta meg a hazai üvegipar részvénytársaságot, melynek szintén igazgatósági tagja. Igazgatósági tagja továbbá a Borsod-miskolczi gőzmalomnak és levelező tagja a pesti kereskedelmi kamarának. Herz Zsigmond a magyar ipar fellenditése körül nagy érdemeket szerzett, a melyeket a király is elismert azzal, hogy 1892-ben a magyar nemességet *adományozta* Herznek.

GOMBÓ ARNOLD

nagyiparos *Budapesten,*

született 1852-ben Gombón. Tanulmányait Budapesten, majd Bécsben végezte s ezután gazdálkodással foglalkozott. 1888-ban vette át a gróf Keglevich István által alapitott kognacgyárat, mely akkor még nagyon is kezdetleges állapotban volt. Gombó ujjászervezte a gyárat, felszerelte a modern technika minden vivmányával és ezáltal Magyarországon ezen eddig ismeretlen iparágnak magas lendületet adott. Gombó gyártmányaival a külföldön is fényes sikereket aratott, igy Berlinben is egy virágzó fióktelepet létesitett.

GRÜNBAUM MIKSA

iparos *Budapesten*,

született 1828-ban Budapesten. Fiatalkorának nagy idejét külföldön töltötte tanulmányozás czéljából. 1862-ben Weiner Adolffal megalapitotta a Weiner és Grünbaum-féle hirneves szabóczéget. Mint iparos az udvari szállitói névre tett szert, mint ember általános tiszteletet és elismerést vivott ki magának. A budapesti zsidóhitközség elöljárója, elnöke a belvárosi takarékpénztárnak, alelnöke a belvárosi polgáregyletnek és tagja Budapest majdnem valamennyi jótékonysági egyletének. Grünbaum Miksa résztvesz minden mozgalomban, melynek iránya hazafias avagy jótékony s a budapesti társadalmi életnek egyik előkelő tagja.

HÜVÖS JÓZSEF

ügyvéd, *Budapesten,*

született Nagykanizsán 1848-ban. Tanulmányait Pécsett és Budapesten végezte. 23 év óta ügyvédeskedik és különösen a Józsefvárosban rövid idő alatt nagy klientélára tett szert. Kerületében régi barátjával Rémi Róberttel a nyolczvanas években a liberális pártot nemcsak szervezte, hanem a különféle választásoknál győzelemről győzelemre vitte. A bizalom minden ujabb siker után csak annál nagyobb mértékben fordult a vezérek: Hüvös és Rémi felé és e szövetség ma a Józsefvárosban nagy hatalmat jelent.

Hüvös József tagja a fővárosi képviselőtestületnek, hol ő különösen a közlekedési eszközök kibővitése mellett harczol és talán neki köszönhető, de mindenesetre nagy érdeme van abban, hogy Budapestnek nagy és a külföldiek előtt bámulat tárgyát képező villamos vasúti hálózata van, mert éppen a Józsefvárosiak voltak azok, akik a városi képviselőtestületben a Baross utczai villamos vasuti vonalat kieszközölték és ezáltal a jelenlegi nagy hálózatnak alapját megvetették.

A király Hüvös Józsefnek a közügyek terén szerzett érdemeit azzal ismerte el, hogy a királyi tanácsos czimet adományozta neki.

FRIEDMANM BERNÁT dr.

ügyvéd, *Budapesten,*

született Nagyváradon 1843-ban. Jogi tanulmányait részint Nagyváradon, részint a budapesti egyetemen végezte, Friedmann ugyis mint ember, ugyis mint jogász csakhamar magára irányitotta a figyelmet s mig a budapesti társadalmi életben előkelő és fontos szerepet játszik, addig jogászkörök is rövidre méltányolták Friedmannak kiváló tudását. Igy 1869 óta tagja az ügyvédvizsgáló bizottságnak és 1875 óta állandóan a budapesti ügyvédi kamara választmányához tartozik. Mint ügyvéd Friedmann dr. legnagyobb sikereit a hirhedt tisza-eszlári bünperben aratta, ahol Eötvös Károly, Funták és a nemrégiben elhunyt Heumann dr. ügyvédek társaságában a tudásnak és az erkölcsi meggyőződésnek nagy erejével szállott sikra elavult hiedelmek és középkori előitéletek ellen.

Friedmann, aki ez idő szerint Magyarország egyik legelőkelőbb kriminálistája. az irodalom terén is szerzett magának babérokat. A jogi közlönyökben és politikai napilapokban megjelent számos czikkein kivül Friedmann dr. irt önálló munká-

kat is, amelyeknek legtöbbje pályadijjal lett megjutalmazva s amelyek közül csak a következők felemlitésére szoritkozunk: »Hazai bányászatunk nemzetgazdasági és statisztikai szempontból«, továbbá »A népbirák és esküdtszékek intézménye«, »A felebbvitel bünügyekben tekintettel a közvetlen szóbeliségre« és végül »Észrevételek a magyar bünvádi eljárási javaslat irányeszméi felett.«

NEY DÁVID

müvész, *Budapesten,*

született Várpalotán 1842-ben. Nagyon szegény szülőktől származik, akiket a gondviselés inkább gyermekekkel áldott meg, mint vagyonnal. Igy Neynek kiképeztetésére alig fordithattak valamit és mesterségre tanittatták őt. Életének azon része, mely müvészi pályájával némileg összefügg, katonáskodásával veszi kezdetét. Mint 20 éves ifju csengő, de vékony hangon kezdett énekelni. Hangja a tisztikar előtt is feltünést keltett és megszerették őt. A tisztikar biztatta őt, hogy képeztesse magát ki és lépjen a szini pályára. A königgrätzi csata után — melylyel Ney Dávid katonai pályafutása befejezést nyert, — néhány hónapig Bécsben tartózkodott. Ott a Carl-szinházban szerencsét próbált, miután azonban előmenetelre alig számithatott, Győrré ment s elfoglalta az ottani templomban neki odakinált állást. Győrött meg is nősült.

Ney Dávid, aki eleinte azzal ment Győrbe, hogy ott állandóan letelepedjék, néhány év mulva elállott ebbeli szándékától, midőn Bőhm Gusztáv, a nemzeti szinháznak akkori operai

rendezője arra bátoritotta őt, hogy a nemzeti szinházhoz szerződjék. Egy évig mint karénekes működött s csak néha-néha énekelt kisebb szerepeket. Első nagy szerepe Sarastro volt a »Varázs fuvolában.« Ney érezte, ő maga mondja, hogy e szerep sikerétől függött egész jövője. Erős szivdobogással lépett a szinpadra, mely szivdobogás csak fokozódott, midőn az első ária eléneklése után felhangzott a taps.

Ez időtől kezdve Ney kedvencze a közönségnek. Ő ritka szorgalommal tanulmányozza szerepeit és művészetének él a szó szoros értelmében. A kontinensen alig van művész, kit Neyel összehasonlitani lehetne. Ney tudja ezt és mégis szerény maradt. Amellett készséggel állitja művészetét a jótékonyság szolgálatába és alig van Budapestnek közhasznu intézménye, melynek létesüléséhez Ney hangjával hozzá nem járult volna.

A »társaságban« Ney keveset fordul meg. Ő művészetének és családjának él.

Zsidóvallású akadémikusok.

Más helyütt hozzuk a zsidóvallású akadémikusoknak életrajzait. E helyen azon akadémikusokat mutatjuk be olvasóinknak képben, akiknek képeit beszerezni képesek voltunk.

Itt látjuk mindenekelőtt

Acsády Ignácz drt.,

a kiváló nemzetgazdát, akinek a tudomány terén szerzett érdemeit ujból felsorolni feleslegesnek hisszük. Csak azt kivánjuk még megjegyezni, a mit különben más helyen már kiemeltünk, hogy Acsády készitette az országos kiállitás megbizásából Magyarország térképeit a török uralom alatti és a pragmatica sanctio előtti időkből.

Bemutatunk továbbá képben oly tudóst, akinek hire bejárja az egész világot s akinek tudományosságánál csak a szerénysége nagyobb. Oly tudóst, aki még felekezete életében is előkelő szerepet visz, amennyiben ő a pesti zsidó hitközség főtitkára.

Goldziehor Ignácz drról

van szó, aki a nyelvtudományok terén első helyen áll nemcsak hazánkban, de elismert tekintély a külföldön is. Különösen az arab nyelvészet terén tett kutatásaival keltett Goldzieher dr. nagy feltünést és jobbára az ebbeli nyelvtudományt felölelő munkái szerezték meg számára a világhirt. E művek közül leginkább kettő tünik ki: *„Arab műemlékek"* és *„Az arab nyelvjárások"* legujabb irodalma.

Úgy hisszük, hogy az akadémiának legfiatalabb tagja *Kunos Ignácz* dr. aki fiatalsága daczára, körülbelül 34 éves, előkelő helyet biztositott magának a tudományos világban. Kunos Ignácz világlátott ember, aki nemcsak a tudományt szivta magába, hanem

Kunos Ignácz dr.

oly élettapasztalásokat, a minőkre szobatudósok alig tesznek szert. Kunos Ignácz dr. még alig volt 29 éves, midőn az akadémia levelező tagjává választotta őt. Azóta a nyelvtudományi osztályban kitünő munkásságot fejt ki. A fiatal tudós igénytelen külsejü ember, de modoránál fogva rokonszenvét birja mindazoknak, akik vele érintkezésbe lépnek.

A hazai történészek büszkén vallják magukénak *Marczali Henrik* drt, aki tud. munkáiban nem éri be azzal, hogy igazságokat ir. Ő oknyomozó történész és fejtegetéseit a szépiró behizelgő nyelvén tárgyalja. Ő a budapesti egyetemen nyilvános rend-

Marczali Henrik

kivüli tanár és legutóbb megjelent munkái, melyek a magyar történelemmel és ennek különösen legujabb korával foglalkoznak, csak megerősitik azt a kitünő hirnevet, melynek Marczali dr. már azelőtt örvendett a tudományos világban. A tudományos akadémiának 1893. óta tagja.

A budapesti zsidóhitközség derék tanfelügyelőjét *Munkácsi Bernát* drt mutatjuk be ezen képben. Munkácsi eleinte tisztán nyelvtudományokkal foglalkozott, utóbb azonban a magyarok őstörténetének kutatására adta magát nagy sikerrel. Sokat járt e végből Oroszországban. Husz éves korában el-

Munkácsi Bernát dr.

ment a csángók közé, majd Észak-Oroszországot kereste fel s 1883-ban hosszabb ideig tartózkodott Szibériában. Mindegyik utazását egy tudományos becsü munkával örökitette meg.

Dr. Munkácsi 1890. óta tanfelügyelője a pesti zsidó hitközség iskoláinak, amelyeknek szellemére üdvös befolyással van.

Réthy Mór dr.

A tudomány legszárazabb ágát a zsidóvallású akadémikusok közt *Réthy Mór* dr. miveli. Kőnig Gyula tanárral együtt már tiz év óta dolgozik az akadémia megbizásából Bolgár nagy mathematikusnak latin nyelven megjelent »Tentamen« czimű munkájának kiadásán. Néhai Tréfort Ágoston mint kultuszminiszter annak idején hosszabb tanulmányutra küldte Réthy drt, a melyből hazakerülve, a mathematika és fizika tanárává neveztetett ki a kolozsvári egyetemen. 1886. óta a budapesti müegyetem nyilvános rendes tanára.

STURM ALBERT

iró, *Budapesten.*

született Liptó-Szent. Miklóson 1850-ben. Az elemi iskolákat szülőhelyén, az algymnáziumot Kézsmárkon, a főgymnáziumot Lőcsén végezte. Már gymnázista korában foglalkozott a franczia és angol nyelvvel és irodalommal. Érettségi után Budapestre jött, hol jogi és bölcsészeti tanulmányokat folytatott. Középiskolai tanári oklevelének elnyerése után egy felsőbb tanintézetnél mint német nyelv és irodalom tanár működött. De nemsokára lemondott e pályáról, hogy nagy tehetségét a zsurnalisztikának és a szépirodalomnak állitsa szolgálatába. A legtekintélyesebb fővárosi lapokba kezdett irogatni és »Culturbilder aus Budapest« czímü munkája, melylyel Magyarországnak a külföld képtelen állitásaival szemben nagy szolgálatára volt, nem csekély feltünést keltett. Sturm forditotta németre Tóth Edének »Falu rosszá«-t és Arany Jánosnak »Buda halála« czimü époszát is. Ezen munkáival és kulturhistóriai tanulmányainak közlésével ő sokban hozzájárult ahhoz, hogy a külföld megismerkedett Magyarország fejlődésével, kulturális haladásával. A

Kisfaludy társaság Sturm ebbeli érdemeit elismerte azzal, hogy megválasztotta őt tagjává.

Később Sturm a »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépett, amely lapnál zamatos tollával szállott sikra magyar érdekekért. Jelenleg a »Budapester Correspondenz« szerkesztője.

Sturm Albert Budapestet humanitárius intézményekkel is gazdagitotta. Ő vetette meg alapját a »Szünidei gyermektelepnek«, mely sok szegény gyermeknek biztosit a szünidő alatt jó levegőt és jó táplálékot. Ő hozta be a halottak számára adományozni szokott koszoruknak jótékony czélok számára való megváltását, mely eszme mindinkább tért hódit.

Sturm Albert kedvencze a budapesti társaságnak és nem létezik társadalmi mozgalom, melynek kivitelében Sturm szavának döntő befolyása nem volna.

SILBERSTEIN (ÖTVÖS) ADOLF dr.,

iró, *Budapesten,*

született 1845-ben Budapesten, ahol atyja, ki terménykereskedő és bőrgyáros volt, közbecsülésben állott. Atyja rabbivá akarta őt kiképezni, de csakhamar elállott e szándékától. Silberstein a piáristák gymnaziumába iratkozott be, amelyben 16 éves korában tette le az érettségi vizsgát. Innen a lipcsei egyetemre ment, ahol bölcsészetet hallgatott. Nyugtalan szelleme a bölcsészettől elszólitotta az orvosi pályára. Másfél éven át bonczolgatta a hullákat, amikor arra a meggyőződésre jutott, hogy mégsem született orvosnak s igy visszatért ismét a bölcsészethez. Majd a berlini főiskolát látogatta s a német főváros műintézetei felébresztették benne a festészet és szobrászat iránt való meleg érdeklődést. 1863-ban a heidelbergi egyetemen volt, hol történelmi és nemzetgazdasági tanulmányokkal foglalkozott. 1866-ban avatták föl Silbersteint Lipcsében a bölcsészet tudorává. Silberstein 19 éves korában ültette át Plautust a magyar nyelvbe. Nemsokára Silberstein lemondott a tudományos pálváról és a hirlapirodalom terére lépett. Atyja halálával

1870-ben visszatért Budapestre. Itt azonban mindenki elfelejtette őt s igy nagy küzdelmek között folytak le az első évek. A magyar lapok nem alkalmazták őt és Eötvös báró kultuszminiszternél is hiába fordult meg. A német lapok sem látták őt szivesen, mert szobatudós hirében állott. Ily körülmények között nagy szerencsének tartotta, hogy a »Temesvárer Zeitung« szerkesztésére meghivták. Szive azonban csakhamar visszavonzotta őt a fővárosba s 1872-ben a »Pester Lloyd» tárczairója lett, majd vezérczikkirója a »Pester Journal«-nak, később bucsut mondott a »Pester Lloyd»-nak és az »Ungarischer Lloyd«-nak társszerkesztője lett. E lap számára irta meg később a könyvalakban is megjelent, feltűnést keltett művét: »Philosophische Briefe an eine Frau.« E munkát Simonyi Zsigmond tanár magyarra forditotta. 1888-ban ismét a »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépett s ez időtől is kezdődik tulajdonképen üdvös működése a hazára nézve. A magyar irodalmat, a magyar művészetet Silberstein jeles ismertetései alapján ismerte meg a külföld, egyes kiváló irók műveit ő forditotta le. A Petőfi társaság sietett Silberstein érdemeit elismerni és megválasztotta őt tagjává. Székfoglaló beszédében egy magyar nemzeti aeszthetika töredékeit mutatta be. Silberstein aeszthetikus és kritikus, regényiró és műforditó egy személyben. De mindegyik sora visszatükrözi mély hazafiságát és a vágyat, a magyar kulturát a külföld népeivel megismertetni és elismerést, méltánylást biztositani a magyar kulturtörekvéseknek.

GELLÉRI MÓR,

iró, *Budapesten,*

született 1854-ben Apátfalván. A gymnáziumot Szarvason látogatta, majd Szegeden kereskedelmi tanulmányokat végzett. Már kora ifjuságában hajlama az irodalmi pályára vitte. Első dolgozatai a szegedi ujságokban láttak napvilágot. Később Szegeden megalapitotta az alföldi iparlapot. Tevékenységét és szakképzettségét elismerték s kinevezték őt a szegedi kiállitás titkárául. Nemsokára állandóan Budapestre jött, ahol előbb a Magyar ipar és kereskedelmi lapot, utóbb a magyar iparosok lapját szerkesztette és kinevezték őt az országos iparegyesület titkárául. Az országos nőiparkiállitás és a kereskedelmi muzeum megvalósitását az ő el nem lankadó buzgalma segitette elő. Nagy szakképzettsége és vasszorgalma reáirányitották a hivatalos személyiségek figyelmét s mindenki természetesnek találta, midőn a kereskedelmi miniszter őt nevezte ki az ezredéves kiállitás titkárává. Ebben a minőségben Gelléri oly érdemeket szerzett magának, melyeket eléggé méltányolni nem lehet.

Gelléri tagja az országos ipartanácsnak, az országos háziiparbizottságnak, az iparoktatási bizottságnak és aligazgatója az ipartestületnek.

DEUTSCH ANTAL

hirlapiró, *Budapesten,*

született 1848. október 21-én Budapesten, ahol tanulmányait megkezdte. Magasabb kiképeztetését külföldön nyerte s hosszabb időt töltött Párisban is. Tanulmányainak befejezése után hazajött Budapestre s itt a »Pester Lloyd« szerkesztőségébe lépett, mely előkelő lapnak közgazdasági rovatát vezette. Deutsch Antal kitűnően ismeri a magyar közgazdasági életet és ennek fontos kérdéseihez rendkivüli szakértelemmel hozzászólott, cikkeivel gyakran megmutatva az irányt, mely közgazdasági életünk felvirágoztatásához vezet. Ma Deutsch Antal közgazdasági téren tekintély számba megy és minden egyes megnyilatkozása irányt szab. Irt maradandó becsü önálló müveket is, igy: »A magyar vásárok története«, és »25 Jahre ung. Volswirthschaft und Finanzen.«

Deutsch Antal a társadalomnak is számottevő tagja, amenynyiben minden közhasznu intézmény benne lelkes szószólót, áldozatkész támogatót bir.

VÉSZI JÓZSEF

hirlapiró, *Budapesten.*

A kiváló publicista és iró Aradon született 1858-ban. Szülővávárosában kezdte iskoláit, az odavaló főgimnáziumban tett érettségi vizsgálatot. A budapesti egyetemen filozófiát hallgatott. Egész fiatalon foglalkozott már irodalommal, és pedig eleinte szépirodalommal. Két verskötete méltó feltünést keltett és akkortájban az irodalmi körök igen nagy várakozásokat kapcsoltak a hirtelen feltünt fiatal poéta tehetségéhez. Költeményeiben akkor egészen uj, eredeti hang szólalt meg: a reálizmus erős, egészséges hangja, a mely addig ismeretlen volt a magyar poézisben. Azóta, hogy Vészi József eltért megkezdett ösvényéről és más uton jutott fényes sikerekhez, talán már el is felejtették, hogy ő volt a reálizmus első magyar dalosa. Igen fiatal korában, mint tizennyolcz éves gyermekifju lépett a hirlapirodalom szolgálatába, a melynek munkásai között azóta a legelsők sorába küzdötte fel magát. Eleinte magyar, azután német lapoknak volt munkatársa, jelszava lévén — a mint meg is irta egy alkalommal — »Inkább német nyelven, magyar szivvel,

mint magyar nyelven, de német szivvel szolgáljuk a sajtót.« Szerkesztője volt többek közt a »*Budapester Tagblatt*"-nak. Leghosszabb ideig a »*Pester-Lloyd*«-nak volt belső munkatársa, vezérczikkirója és tárczairója, dőlt kereszttel (×) jelölt czikkei, a melyekben a legkülönbözőbb politikai és egyéb kérdésekhez szólt hozzá hatalmas erővel, éles logikával, duzzadó temperamentummal, rengeteg tudással és égető szatirával: nem efemer sikereket szereztek Vészi Józsefnek a napról-napra dolgozó zsurnalisztikában. Három év óta a »*Pesti Napló*« főszerkesztője és azóta egészen ennek a nagy lapnak, a magyar hirlapirodalom legrégibb orgánumának szenteli munkásságát. A lap politikai vezetése mellett bámulatos munkaerejéből jut arra is, hogy publicisztikai munkásságát folytassa. A »*Pesti Napló*« vezérczikkeinek nagy részét ő maga irja, s ezenkivül csaknem mindennap jelenik meg tőle egy-két politikai apróság. Egyszóval, az ujságnak minden száma magán hordozza a bélyegét Vészi József erős egyéniségének, a ki a magyar hirlapirodalom vezérlő embereinek egyike.

SZABOLCSI MIKSA

szerkesztő, *Budapesten,*

szerkeszti az »Egyenlőség« czimü zsidó felekezetü lapot. Olvasóink hosszabb, felette érdekes dolgozatával találkoznak könyvünkben. Szabolcsi nagy készséggel irta meg dolgozatát, de életrajzot tőle nem kaphattunk, arra kell tehát szoritkoznunk, amit magunk tudunk s amit az Athenaeum lexikonjában olvasunk felőle.

A lexikon szerint Szabolcsi Turán született 1857-ben. A héber nyelvnek és a rabbinikus irodalomnak alapos ismerője. Az évek hosszu sora óta szerkeszti az »Egyenlőség«-et, zsidó felekezetü, de igaz magyar szellemtől áthatott lapját. Szabolcsi sok szép eszmét penditett meg lapjában és szivóssággal fáradozott az eszmék megtestesitésén. A reczepcziót czélzó mozgalmat az »Egyenlőség« inditotta meg és éveken át bátor és ügyes harczosa volt a mozgalomnak. Szabolcsi lapja utján nagy érdemeket szerzett magának a zsidók magyarositása körül s az »Egyenlőség« ime zászlóvivője a zsidó magyarságnak. Legjobban bizonyitja ezt az a tény, hogy az »Egyenlőség«-et nem-

csak a legkitünőbb zsidó hitü, de keresztény irók is szivesen keresik fel czikkeikkel.

A tisza-eszlári gyászos emlékü pörben Szabolcsi sokban járult az igazság kiderítéséhez s nem egy rejtélynek a megoldása egyenesen az ő fáradozásának köszönhető.

GLÜCK IGNACZ dr.,

törvényszéki orvos, *Budapesten,*

született 1840-ben Aszódon. Gymnáziumi tanulmányait Aszódon, Nagykőrösön és Budapesten végezte, mely utóbbi helyen az egyetemre eljárt, ahol 1863-ban orvostudorrá avatták. Több éven át a Rókuskórházban működött mint orvos, majd Lumniczer tanár oldalán. Az 1866-iki háboruban résztvett, majd 1872-ben a törvényszékek szervezése alkalmából kinevezték őt törvényszéki orvossá s azóta mint ilyen működik. Amellett vizgyógyintézetet nyitott, amelynek jelenleg is élén ál. Dr. Glück mint orvos és mint emberbarát is nagy tiszteletben áll és a szegények benne nagy támaszt birnak.

TILLER SAMU

iparos, *Budapesten.*

Tiller 1848-ban született Kaposvárott, Somogy megyében, első tanulmányait itt végezte, azután Bécsbe ment, majd Budapestre jött tanulmányainak folytatására és magasabb kiképeztetésére.

1868-ban vette át Tiller az ő testvérétől, Mórtól, a czég vezetését, ki akkor uj czéget alapitott. Budapesten a Tiller czég volt az első és akkor még sokáig egyetlen egyenruha készitő intézet. A szorgalmas és kiváló munka azután meghozta a fáradozás megérdemlett gyümölcsét, a jóhirü czég hire és a czég iránti elismerés egyre nagyobb és általánosabb lett. Évről-évre szaporodott Tiller kitüntetéseinek száma is, melyeket az új iparág kiváló meghonositásáért kapott. Csak most a hódoló felvonuláskor és évek előtt a koronázásási jubileumkor láttuk, mily remek magyar diszruhákat és szemkápráztató öltözeteket állitott elő a czég.

Tiller az az egyetlen magyar gyáros, ki egész csomó fejedelem udvari szállitója és megjegyezzük, nemcsak czimle-

ges, hanem az udvarok tényleg sürün veszik igénybe Tiller elsőrangu gyártmányait.

Tiller osztrák császári és királyi, magyar királyi, szerb királyi, görög királyi, perzsa császári udvari szállitó; végül ő fensége József főherczeg udvari szállitója is.

Tiller a következő érdemjelek birtokosa: a perzsa nap és oroszlánrend lovagja, ugyszintén a török medzsidjerend lovagja is, valamint birtokosa a szerb Takova rend tisztikeresztjének, tulajdonosa a belga nagy koronás érdemjelnek, melyet »a tudomány és müvészetért« kapott.

A millennium alkalmával megkapta ő Felsége kiváló kitüntetését és elismerését, a mennyiben a Ferencz József rend lovagja lett.

Tiller Samu különben nemcsak az ipar, hanem a jótékonyság terén is szerzett magának érdemeket. Pártolója ő minden humanitárius intézménynek, felekezeti különbséget el nem ismerve.

TATAY ADOLF dr.

orvos, *Budapesten,*

született Tatán 1840-ben. Gymnaziumi tanulmányait Tatán és Budapesten végezte, majd ugyancsak Budapesten látogatta az egyetemet, hol 1865-ben nyerte el orvostudori oklevelét.

Dr. Tatay Ó-Budán telepedett le, hol 31 év óta állandóan működik s hol ugyis mint orvos, ugyis mint ember nagy elismerést, általános szeretetet vivott ki magának. A főváros társadalmi életében nagy szerepet visz és a közügyekre már azon időkben is hatott, amikor Ó-buda még nem tartozott a fővároshoz. Már akkor tagja volt a megyei bizottságnak és amióta Ó-buda a főváros III. kerületét képezi, tagja a főváros törvényhatósági bizottságának, melynek különösen közegészségi bizottságában fontos szerepe van. Tatay készitette a főváros egészségügyi szervezetét.

Kerületének érdekében Tatay nagyon sokat tett s különösen az iskolák magyarosodására — ő most is iskolaszéki-

elnök — nagy befolyással volt. Az ő fáradozásának köszönhető a polgári iskola létesülése.

Polgártársai megválasztották őt a népkaszinó örökös diszelnökévé, melyet ő alapitott a munkások számára, ezzel művelődésükre akarván előnyösen hatni. Szóval Tatay minden téren hatni, embertársainak erkölcsi és anyagi jólétét előmozditani iparkodott. S ott, hol a polgárság az áldásos működést elismerte, ott maga a király is sietett elismerésének kifejezést adni: királyi tanácsossá nevezte ki a III. kerület vezérférfiát, a fővárosi élet e kimagasló alakját, Tatay Adolfot.

FRIM JAKAB dr.

intézeti igazgató, *Budapesten*,

született Körmenden 1851-ben. Szülei iparosok voltak, akik nem sokat fordithattak gyermekük nevelésére, aki már legifjabb korában életének nagy hivatása: a hülyéknek, a világ legszánalmasabb teremtményeinek nevelése iránt érzett hajlamot. Mint serdülő ifju tanitóskodott. Több évig működött egyes vidéki városokban s midőn később a fővárosba jött, szivében már mély gyökeret vert az elhatározás: életét a hülyék kiképzésének szentelni.

Frim, aki kedvenczeszméje érdekében több érdekes czikket tett közzé a fővárosi lapokban, államsegélylyel ellátva, beutazta a kontinenst, hogy a hülyeintézetek szervezetét, berendezését tanulmányozza. Alig hogy e tanulmányutról visszatért és a legnagyobb küzdelmek között intézetet nyitott. Gyakran nehezültek anyagi gondokFrimnek kedélyére, de e gondok nem birták megakasztani emberbaráti működésében.

Aki látta, mint alkot Frim a barmokhoz hasonló hülyékből emberi teremtményeket, az kell hogy a legnagyobb elis-

meréssel legyen ő iránta, aki oly munkát végez szeretettel és küzdelmek között, amelytől az emberiség legtöbbje visszaborzadna.

Ugy hirlik, hogy a kormány megjutalmazni készül Frim működését, amennyiben az intézet anyagi terhét magára vállalni kész. De azt a mély, szinte csodás odaadást, melylyel Frim hivatásának él, sem pénzzel, sem szavakkal megjutalmazni nem lehet.

ADLER GYULA,

bankár, *Budapesten*,

született Bazinban Pozsonymegyében 1849-ben. Serdülő korában Budapestre került, hol a kereskedelmi akadémiát látogatta és 17 éves korában az »Assicurazioni Generali«-ba lépett mint gyakornok. 1871-ben már meghivták őt a magyar leszámitoló és pénzváltóbankba, mely meghivást természetesen el is fogadott. 1874-ben önállósitotta magát; bank és váltóüzletet nyitott, melynek jó hirneve csakhamar bejárta az egész országot. Adler Gyula nem tartozik azon filantrópok közé, akiknek nevével a lapok hasábjain találkozunk. Ő csendesen és észrevétlenül gyakorolja nagymérvü jótékonyságát. Ő a pesti izraelita hitközség elöljárósági tagja és pártolója a főváros ugyszólván valamennyi jótékonysági egyletének.

WOLF VILMOS dr.

ügyvéd, *Budapesten,*

született Török-Kanizsán 1853-ban. Gymnáziumi tanulmányait részint Szabadkán, részint Szegeden, a jogot a budapesti egyetemen végezte. Hirlapirással már mint gymnáziumi tanuló foglalkozott, a »Szegedi Hiradó«-ba irván kisebb-nagyobb czikkeket. Mint jogász a »Pesti Hirlap«-nak lett belmunkatársa: Don Diego név alatt irt humoros czikkeket. Később a »Budapesti Hirlap« megalapitása után e lap szerkesztőségébe ment át, ahol ugyancsak Don Diego álnév alatt a törvényszéki tárgyalások humoros leirásával foglalkozott.

Wolf dr. 1880-ban nyitott ügyvédi irodát Budapesten és csakhamar az »Ügyvédi Kőzlöny«-nek főmunkatársa lett. Később megalapitotta az »Ügyvédek Lapjá«-t, melyet most is szerkeszt.

Dr. Wolf Vilmos nemcsak mint jogi iró szerepel, hanem mint bünügyi védő ügyvéd is jó névre tett szert. Rendesen nagyobb bünügyeknél szokott szerepelni, igy nehány évvel ezelőtt ő képviselte a vádlottat a nagy feltünést keltett »Kreutzer-Szonáta« perben.

Dr. SCHIFF KÁLMÁN

orvos *Budapesten,*

született 1865. okt. 17-én Hunfalván, Szepesm. — Gymnaziumi tanulmányait B.-Szarvason végezte 1881-ben. 16 éves korában a bécsi tudományegyetemen mint orvosnövendék beiratkozott s orvostudori oklevelét is ott nyerte el. — Hosszabb ideig működött Billroth, Nothnagel és Stellwag orvostanárok klinikáján, miközben a bécsi orvosi szaklapokban szakférfiak által megdicsért és méltányolt tudományos czikkeket közölt. — 1887-ben a hadügyminiszterium Klosterneuburgba rendelte ki, hogy az ott állomásozó utászezrednél kiütött typhus-epidemiánál mint orvos működjék; ez alkalommal hadügyminiszteri elismerő oklevelet kapott, mely elismerés és köszönet az egész monarkia katonasága előtt napiparancsban lett kihirdetve. — Ezután külföldön tett hosszabb tanulmányutat s közben mint Dr. Schindler-Barnay császári tanácsos első assistense vezette annak Marienbadi szanatoriumát. – 1893-ban Budapesten külföldi minták szerint s a modern orvostudomány kellékeivel teljesen felszerelt *»massage és testegyenészeti«* intézetet nyitott, hol még ma is mint annak igazgató orvosa működik szigoruan tudományos alapon, humánusan.

FEIWEL LIPÓT

gyáros, Budapesten,

született 1822-ben Morvaországban, ahol a lakatos mesterséget tanulta meg, amelyben nagy tökélyre vitte. Katonai szolgálata után Pestre jött, hol 1846-ban a czéhnél a mesteri jogot kérelmezte. Előbb persze mestermüvet kellett késziteni. Ennek elkészülte után mühelyet nyitott és vasbutorgyártásra adta magát, mely gyártmányai csakhamar kitünő hirnévre tettek szert. Feiwel lassan-lassan felküzdötte magát első rangu gyárossá és gyártmányaival a magyar ipar e szakának nagy elismerést szerzett a bécsi, londoni, párisi kiállitásokon. Érdemeit a király az érdemkereszt adományozásával elismerte.

Feiwel Lipót nagy szorgalommal és munkássággal szerzett vagyonából bőségesen juttat jótékony czéloknak is. Igy a Rókus- és zsidó kórháznak és sok más intézetnek vaságyakat ajándékozott. A sinylők házának létesitéséhez 1000 frttal járult, az árvaházat 1000 frttal, a nőegyletet 500 frttal és a kézmüegyletet is 500 frttal segélyezte. De Feiwel nemcsak felekezeti czélokra áldoz, ő megnyitja szivét minden jótékonysági intézmény számára.

Várhelyi RÓSA IZSÓ dr.,

ügyvéd, *Szegeden*,

Az ügyvéd, kinek neve jelen sorok felett diszeleg, egyike közéletünk azon ritka érdekes, nemes munkásainak, akik a a közjóért való munkálkodást nem a felfelé való haladás eszközének tekintik, hanem akik egyszer bevallott hivatásukat semmi másért fel nem áldozzák, ahhoz hűek maradnak s megelégszenek azzal, hogy hivatásuknak élve, ennek szükebb korlátai között müködési terük arányában szolgálhatják hiven és becsületesen a rájuk bizott köz- és magánérdekeket.

Dr. Rósa Izsó az önerejéből teremtett kedvező helyzet minden csábjának ellent állva, soha sem gondolt arra, hogy ügyvédi hivatásához hütlen legyen s talán nyugalmasabb, biztosab, feltünőbb s közfelfogás szerint diszesebb állást keressen magának. Megmaradt kezdettől fogva máig annak, a minek indult: egyszerü vidéki ügyvédnek. És *ezen minöségében* teremtett magának olyan társadalmi állást, tekintélyt és hirnevet, a minővel rajta kivül kevés ügyvéd dicsekedhetik.

És bármily értékesek legyenek azok a közszolgálatok me-

lyeket 30 éves nyilvános müködése alatt kifejtett, legfőbb érdeme mindig az marad, hogy soha egy pillanatra sem szünt meg par excellence ügyvéd lenni.

A szegedi országos ügyvédgyülés nem is a házigazda iránt való udvariassági tényt gyakorolt akkor, midőn őt közfelkiáltással az elnöki székbe ültette, hanem kifejezést akart adni annak az őszinte tiszteletnek melyet bámulatos szorgalmával és munkaszeretetével kiérdemelt magának.

Dr. *Rósa* Izsó közpályája 30 éves szakadatlan munka és köztevékenység lánczolata. Szegeden 1842. junius hó 6-án született, ugyanitt fejezte be gymnáziumi tanulmányait is az 1859. évben letett érettségi vizsgálattal.

A jogot Bécsben, és Pesten hallgatta s midőn 1863-ban 21 éves korában a joghallgatást bevégezte, még ugyanazon évben letette a birói államtudományi vizsgálatot.

Ezen időre esnek az emanczipáczióra való előkészités heves mozgalmai, a melyekben a fiatal ügyvédjelölt jelentékeny részt vesz.

Az ország zsidósága lázas türelmetlenséggel várta sorsának eldöntését, miközben a fővárosi zsidóság ifju nemzedékének egy lelkes csoportja, tagjai sorában Mezei Mór, Tencer Pál, Ágai Adolf, Décsey Zsigmond, Fenyvessy Adolf, Ormódy Bertalan s még több jeles ifjuval izraelita magyar egyletté alakult s »Magyar izraelita« czimü lapot alapitott.

Az egylet elnöke dr. Rózsay József, titkára Rósa Izsó volt; a lapot Mezei Mór, majd Tencer Pál szerkesztette, Rósa Izsó pedig mint élénk tollu munkatárs vett részt a közös munkában s különös feltünést keltett a nagy oroszországi zsidók történetéről szóló hosszabb czikksorozatával.

A közéletben való tevékeny részvétel azonban nem gátolta őt abban, hogy már 1866-ban jogtudori oklevelet, 1867. január 18-án közügyvédi s még ugyanezen hó 29-én váltóügyvédi oklevelet — valamennyit kitünő sikerrel szerezzen magának. Az egyenjogositási törvény még nem lévén meghozva, kir. kegyelem utján a m. kir. udvari kanczellária által Budapest sz. kir. város törvényszékéhez intézett leirattal a vallási akadály elháritása mellett bocsáttatott a kir. itélőtábla által ügyvédi vizsgálatra. Alig nyitotta meg Szegeden ügyvédi irodáját, a közbizalom mindjárt feléje fordult s azóta sohasem hagyta el, mert mindig méltó maradt rá.

Szeged törvényhatósági életének intézésében 1876. óta visz vezérszerepet, a mikor a közigazgatási bizottság tagjává lett és azóta alig merült fel Szegeden közérdekü kérdés, a mi nem az ő tanácsa szerint nyerne tapintatos és praktikus megoldást, ugy hogy valaki egyszer nem minden alap nélkül mondta rá, hogy ő Szegednek az esze.

Közéleti müködése 3 főirányban oszlik meg: mint ügyvédi kamarai elnök, hitközségi elnök és törvényhatósági bizottsági tag szolgálja a közérdekeket s hogy milyen arányu ez a szolgálat, elég legyen megemliteni, hogy az ügyvédi kamarának 10 éve, a hitközségnek 13 éve elnöke, valamennyi városi bizottságnak és választmánynak kivétel nélkül tagja. A szegedi jogász egylet elnöke s valamennyi társadalmi egyesület tagja. Az 1879. márczius 12-iki szörnyü árviz Szeged rekonstrukczióját tette szükségessé s e czélból szerveztetett a kir. biztosi tanács, élén Tisza Lajosszal.

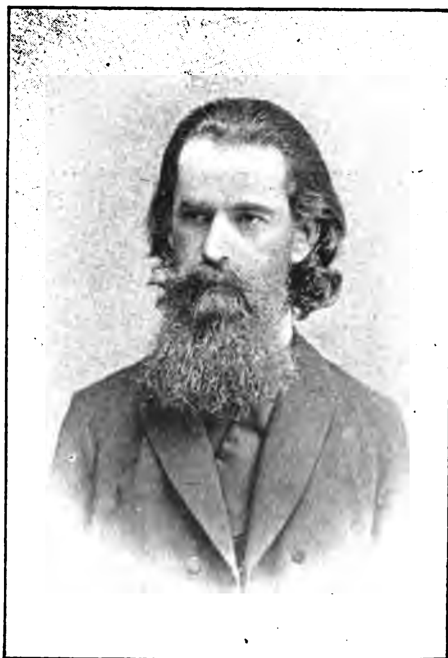
Ebben a tanácsban negyedmagával képviselte Rósa Szeged város közönségét s midőn a tanács óriási munkáját az egész világ bámulatára 4 rövid esztendő alatt 1883-ban befejezte, Ő Felsége a király oly módon jutalmazta meg őt, hogy 1883. junius 24-én czimeres nemesi kiváltságlevelet küldött, melylyel őt és törvényes örököseit az ország valódi, hü nemesei közé »a várhelyi« előnév adományozása mellett felvette. Igazi nagy érdemek jutalma volt e kitüntetés, melyet nemcsak Szeged közönsége, hanem a haza összes zsidósága meleg lelkesedéssel üdvözölt.

Dr. PERLS ÁRMIN

főrabbi *Pécsett,*

született Nagy-Károlyban, ahol tanulmányait megkezdte, majd Nagyváradon és Berlinben folytatta és befejezte. Tanulmányainak befejezése után azonnal meghivták őt Kassára, ahol mint hitszónok csakhamar országos névre tett szert. Kassáról Kecskemétre ment s innen hivták meg őt Pécsre, a hol két év óta működik. Ő azon zsidóvallásu hitszónokok egyike, a kiknek minden egyes, beszédét hazafias szellem lengi át s akik nem érik be azzal, hogy vallásosságra buzditsák hiveiket, hanem egyuttal a magyarság és szivnemesség fejlesztését tűzték ki czélokul. Ezt a czélt Perls dr. soha szem elől nem tévesztette. Szónoklatai a rhetorikának mindmegannyi remekei és emlékbeszéde Kossuth Lajos felett, mely nyomtatásban is megjelent, méltó feltünést keltett.

Jánosi ENGEL JÓZSEF.

fanagykereskedő *Pécsett.*

A baranyamegyei zsidóság legtekintélyesebb alakja. Szakképzettsége, nagy müveltsége, tiszta jelleme, buzgó tevékenysége, jótékonysága ismertté és becsültté teszik a társadalomban. Engel József 1851. november 16-án született Pécsett. A kereskedelmi iskola után magasabb zenetanfolyamot is végzett Előbb atyja mellett, most önállóan vezeti a széles kiterjedésü. ipartelepet és fanagykereskedést. A délmagyaroszági erdők kihasználása, a faanyag gyári feldolgozása, parquettek, butorok és mindenféle m ütárgyak előállitása főképen az ő érdeme. Ez üzletághoz a legujabb időben kőszénbánya nyitása, nagy gazdaság és helyiérdekü vasut létesitése — Baranyában a második — is járult. Az ipar, kereskedelem és közügyek terén kifejtett müködéseért 1886-ban a nemességet nyerte. A társadalomban vezérszerepet játszik. Tagja a törvényhatósági bizottságnak, a kereskedelmi kamarának, a vöröskereszt egyletnek választmányi tagla és t. alelnöke a filharmoniai társulatnak. Egyik birtokán

katholikus iskolát alapitott és számtalan jelét adja türelmességének, emberszeretetének és hazafiságának. Ha a jótékonyság oltárán kell áldozni, az elsők között áll, minden hazafias nemes czél lelkes, tevékeny támogatót talál benne. A zsidóság pedig mindenkor számithat rá, mint oly hivére, ki felekezete érdekeit és becsületét odaadással munkálja. Mikor Wagner Richard — azt hiszem 1876-ban — röpiratát »Das Judenthum in der Musik« kiadta és a zsidóságot oly kiméletlenül megtámadta, Engel József sorompóba lépett és válaszában »Richard Wagners Judenthum in der Musik. Eine Abwehr.« Wagner összes állitásait halomra döntötte. Alapos készültséggel és lelkes hangon irt müvét a szakirodalom méltányolta és elismerte. Megjegyzendő, hogy Engel maga is rajongó követője Wagnernek. De mindennek fölötte áll felekezetének becsülete. Jánosi Engel Józsefhez intézte a megboldogult Galimberti pápai nunczius a következő emlékezetes szavakat: »Egyházunk semmikép sem viseltetik ellenséges indulattal az ön hitével szemben, hisz abból származott és számos közös vonásuk van, minők a szentirás, a próféták, zsoltárok s egyebek. — Minden pozitiv vallás több a sajnosan mindinkább elterjedő atheizmusnál, mely feldúlja a társadalmi rendet, s azért kell hogy az összes felekezetek összetartva, békésen együtt müködjenek. A Szent Atya szándékaival megegyezeőleg saját törekvésem is erre irányul. Biztositsa hitsorsosait őszinte rokonszenvemről.«

Jánosi ENGEL ADOLF

nagykereskedő *Pécsett,*

Jánosi Engel Adolf egyik uttörője a magyar faiparnak. Ezen érdemei fejében tüntette ki a király őt a magyar nemesség adományozásával. Született 1820-ban Pécsett, atyját korán elvesztvén, már gyermekkorában kénytelen volt felvenni az élet harczát, melyet sikeresen folytatott. Nagy vagyonra tett szert, de saját személyére nézve igénytelen maradt. Nagy áldozatokat hozott azonban a haza és a közjó érdekében. Sokban hozzájárult szülővárosának szépitéséhez és pusztáin nagy gondot forditott a cselédség gyermekeinek iskoláztatására.

1860-ban ő alapitotta az első délmagyarországi gőzfűrészt és az 1878-iki párisi világkiállitáson ő szerzett elismerést a magyar iparnak. Fiai követték az apa nyomdokát és egyre azon vannak, hogy dicsőséget szerezzenek a magyar névnek és a magyar iparnak.

TAUSSIG ZSIGMOND

nagykereskedő, *Pécsett*,

szül. Villányon 1854-ben, tanulmányait Pécsett és Budán végezte, előbb Budapesten és Bécsben előkelő tanintézetekben volt alkalmazva, de a 73-as börzeválság után Würzburgi borkereskedésbe lépett, hol mint utazó a középeurópai államokat hosszu évek során beutazta és a külföldi borkereskedő piaczokat alaposan ismerni tanulta. 1878-ban a boszniai hadjáratban részt vett és ennek folytán a hadiéremnek tulajdonosa. 1888-ban alapitotta pécsi bornagykereskedését, és a Svájczba, Franczia Olasz- és Németországba nagymérvű borkivitelt eszközölt; 1894-ben a császári és kir. udvari szállitó czimmel kitüntetve lett és mint olyan hazánkban az első izraelita borkereskedő, kit ezzel a czimmel kitüntettek. 28 országos és világkiállitáson részt vett és mindenütt első rendü kitüntetéseket aratott. 1892-ben elpusztult szőlőit amerikai ojtványokkal kiültetni kezdette, ugy, hogy ma már 30 regenerált szőlőket, 16 hold amerikai anyaszőlővessző telepet és ojtványiskolát és 10

hold szénkéneggel gyéritett szőlőkkel bir — hazánknak egyik legnagyobb szőlőtermelője és szőlői mintatelepnek mondhatók. Szakirodalommal szorgalmasan foglalkozott és előbbeni években idegen nyelvekből, legkivált az angol nyelvből érdekes tárczákat forditott. A szakirodalomban buzdit és oktat szőlőink ujjáalkotására, hazánk borainak jó hirnevének megalapitásához hozzá járul; ismeri Középeurópának és a Keletnek bortermelő és borkereskedő piaczait alaposan. A villányi hitközségnek és a villányi olvasókörnek tiszteletbeli tagja, ugy az országos pinczealkalmazottak és a baranyai hadastyán egyesület tiszteletbeli tagja; minden hazafias és jótékony egylet tagja és az izraelita népiskolánál 1000 koronás alapitványt tett szegény leánytanulók részére.

KOHN S. N.

terménykereskedő, *Aradon*,

született Nyitrán 1842. évi január 6-án, kereskedelmi tanulmányait ott, majd folytatólag Pozsonyban végezte. Már 1862-ben egy bécsi nagy szesz- és czukorkiviteli czégnél mint könyvvivő működött és hogy főnökei bizalmát mily mértékben tudta kivivni, az kiderül abból, hogy 1864-ken az emlitett nagy kiviteli czég Budapesten fiók-telepet nyitván, annak teljhatalmu vezetésével az alig huszonkét éves fiatal Kohnt bizta meg, aki az üzletet 1878-ig oly fényes eredménnyel vezette és a körül oly szakavatottságot és körültekintést tanusitott, hogy a budapesti piacz legelső szesz és terménykereskedő czégei azon ajánlattal lepték meg, hogy nyisson Aradon a magyar szeszipar és terménykereskedelem akkori központjában önálló termény és szeszkiviteli kereskedést, a magok részéről a legmesszebb menő támogatást biztositva neki. Kohn engedett a hizelgő felhivásnak és 1868. évben tényleg Aradra ment, a hol kitünő hirnévnek örvendő kereskedelmi czége vezető szerepre tett

szert az aradi szeszpiacz termékeinek és az egész vidék terményeinek Ausztria, Galiczia és a külföldre való kivitelében, miglen az italmérési jog állami megváltása és az uj szeszadótörvény a kereskedelem ezen ágát teljesen megbénitották. Most ujabban a sörgyártási ipar terére lépett, átvevén a lippai jónevü sörfözdét.

Szeretetteljes szivét a humanizmus szolgálatába is állitotta. Nem létezik a jótékonyságnak oly neme, vagy alakja, melyben Kohn ne működnék szakadatlanul önzetlen odaadással és lankadatlan buzgósággal. Csaknem valamennyi aradi jótékonysági egyletnek vezérférfia, az aradi izraelita hitközségnek hosszu évek óta képviseleti tagja. Legodaadóbb működését azonban az aradi első betegsegélyző- és temetkezési egyletnek szenteli, melynek 1885. év óta elnöke. Ezen egyletet egyenesen és kizárólag ő tette azzá, a mi ma, oly intézménynyé, mely valláskülönbség nélkül sok száz polgárcsaládnak gyámolitója és támasza az élet legválságosabb óráiban és mely egyletet legjobban jellemzi azon tény, hogy az állami betegsegélyző pénztárak felállitásakor, a midőn az ezek működését esetleg akadályozó magánegyletek sorra megszüntettek, a kereskedelmi és iparkamara a kormánynak felirt, hogy ezen egylet fennmaradását továbbra is engedélyezze.

De polgártársai kellő méltánylásban és elösmeréshen is részesitik Kohn S. N. közhasznu működését. A városi törvényhatósági bizottságnak, az ipar és kereskedelmi kamara választmányának sok év óta tagja, az izr. leánykiházasitó-egylet elnöke, a betegsegélyző és temetkezési-egylet pedig, melyet ő emelt mai virágzó polczára, kimagasló érdemei elösmeréseül megfestette elnökének életnagyságu képét és azt nagy ünnepélyességgel 1893. évi junius 10. napján diszülésben leleplezte, mely alkalommal a város polgármestere Salacz Gyula kir. tanácsos és az aradi szabadelvü párt elnöke Varjassy József méltatták az ünnepeltnek tiszta hazafiságát és nagy érdemeit. Az egylet és a város polgársága pedig 220 teritékü diszvacsorát rendezett tiszteletére.

ERDENSON MÁRTON

födbirtokos *Szolnokon,*

született Csépán, 1831-ben; elemi iskoláit Csépán, az alsó gymnáziumot Szarvason végezte. Kora ifjuságában Szolnokon kereskedő volt — majd gazdálkodó és földbirtokos. 1867-ben a szolnoki izraelita hitközség megválasztotta őt elnökének; a hitközség hivatalos nyelvét már akkor magyarrá akarta tenni, — de ezt az akkor még német ajku tagok nem akarták és azért rövid müködés után leköszönt. 1871-ben másodizben lett megválasztva városi képviselőnek, hosszu időn át a pénz és jogügyi szakosztály tagja volt. 1872-ben a szolnoki törvényszék kereskedelmi ülnökének lett kinevezve. Az 1869-ben alakult Külső-szolnokmegyei takarékpénztárnak alakulásától kezdve igazgatósági tagja. 1872-ben a Tiszavidéki-hitelintézet és takarékpénztár választmányi tagjául választotta. 1873-ban a lipótvárosi takarékpénztár (Budapesten) választmányi tagjául választotta. 1879-ben a szolnoki ipartestület tanügyi bizottsága és kereskedelmi szakosztálya elnökévé választatott. 1880-ban a szolnoki izr. hitközség iskolaszékének elnökévé választatatott; meg-

alakitotta a hitközség megerőltetése nélkül a még maig is fennálló ifjusági könyvtárt. 1883-ban Szolnokon megalakult megyei unió párt a megye előkelőségei közé választmányi tagnak választotta. 1889-ben egyhangulag hitközségi elnökké választatott s mint ilyen nagyon sokat tett; megalapitotta, a hitközségi ingyen könyvtárt; beiratta a hitközséget a természettudományi társulat tagjai közé, az iskolaudvart befásittatta, a tanitóknak 20%-nyi lakbér megszavazása az ő szavazatával volt keresztülvihető és eltiltotta a templomban a német szót.

KARCZAG SALAMON SÁNDOR dr.
ügyvéd *Szolnokon,*

született 1851-ben Irsán (Pest m.) a gymnáziumot Karczagon és Budapesten, jogi tanulmányait pedig Budapesten végezte, hol a jogi s államtudományi tudori oklevelet nyerte.

Mint ügyvéd Karczagon telepedett le, hol a hitközségi életben élénk részt vett, ugy hogy már 1882-ben hitközségi elnöknek választották. 1885-ben a törvényszék Szolnokra áthelyeztetvén, lakását áttette Szolnokra, hol puritán jelleme, szolidsága, emberbaráti szeretete, a legszegényebb iránt is tanusitott előzékenysége és áldozatkészsége, hirnevet és társadalmi poziciót igértek neki, ugy hogy kineveztetett J.-N.-K. Szolnok vármegye tb. főügyészévé. Egyike volt azoknak, akik a megyei rabsegélyző egyesület alakitása érdekében a legnagyobb munkásságot fejtették ki s megalakuláskor titkárrá választatott, ma is az. A szolnoki jogászegylet ügyésze. A kaszinónak volt ügyésze.

Az 1892-iki országgyülési képviselő választáskor helyettes választási elnök volt. Városi képviselő.

A szolnoki izraelita iskolaszéknek hosszu évek során át volt elnöke; az iskola dédelgetett gyermeke volt, fáradozik és tesz ma is a jövő nemzedék érdekében.

LENDVAI MIKLÓS

szerkesztő *Temesvártt,*

Temesvármegye első aljegyzője és tiszteletbeli főjegyzője, a »Délmagyarországi Közlöny« czimü politikai napilap felelős szerkesztője, született 1862. évi február hó 5-én Szegeden. Egyike azon hazafias érzelmü zsidóknak, kik tehetségükkel és szorgalmukkal előkelő tisztségre küzdötték fel magukat, a minek becsét főként az adja meg, hogy a vármegyei tisztviselői állások ez idő szerint még *választás* utján töltetnek be. Hogy Lendvai aránylag fiatal korában juthatott ily előkelő tisztségre, az kétségtelen jele egyrészt kiváló szakképzettségének és népszerűségének, másrészt annak, hogy Temesvármegye törvényhatósága a szó legnemesebb értelmében liberális érzelmü és vallásra való tekintet nélkül jutalmazza meg az igazi érdemet. Lendvai 1880-ban lépett Temesvármegye szolgálatába. 1881-ben tiszteletbeli aljegyző, 1883-ban negyedik aljegyző lett és azután fokról-fokra lépett elő. mig végre 1892-ben első aljegyző és 1894-ben tiszteletbeli főjegyző lett. Irodalmilag is müködött. 1880-tól 1890-ig főmunkatársa volt a délvidék egyetlen magyar

napilapjának, a »Délmagyarországi Közlöny«-nek, melynek 1890 óta felelős szerkesztője. A lap iránya szabadelvü; főczélja azonban a magyar nemzeti jogosult törekvések erősitése a sok nemzetiséglakta délvidéken. Lendvai Miklós társadalmi szereplésének jelentősége kitünik abból, hogy ez idő szerint a következő tisztségeket tölti be: választott tagja a vármegye törvényhatósági bizottságának, könyvtárnoka a temesvár-belvárosi »Társaskör«-nek, titkára a temesvári torna-egyletnek és a Délmagyarországi tisztviselők »Önsegélyző egyesületé«-nek, választmányi tagja a temesvári magyar nyelvterjesztő egyesületnek, a »Délmagyarországi történelmi és régészeti muzeum-társulat«-nak és a Délvidéki Kárpát-Egyesület«-nek, igazgatósági tagja a »Délmagyaroszági tisztviselők betegsegélyző- és temetkezési egyleté«-nek. Önállóan megjelent müvei a következők: 1. »Szerelmes levél«, vigjáték (forditás szerbből) előadatott a budapesti nemzeti szinházban 1881-ben. — 2. »Szerb és román vigjátékok«; Temesvár, 1883. — 3. »Ágról-ágra«, elbeszélések és rajzok, Szeged, 1889. — 4. Temesvármegye szabályrendeleti és elvi jelentőségü határozatai. Temesvár, 1890. — 5. »Temesvármegyei Közigazgatási Napló« 1891-óta minden évben. (A belügyminiszter 1896. évi 14614. sz. körrendeletével mintaszerü összeállitásáért valamennyi vármegyének ajánlotta.) 6. »Temesvármegye nemesi családjai», két kötetes heraldikai és genealogiai diszmü, Budapest, 1895. Lendvai 1886-ban megnősült; neje: Magyar Luna és e boldog házasságból egy leánygyermek, Lili származott.

DERERA I.

nagykereskedő, *Temesvár.*

született Temesvárott 1827-ben. Már 16 éves korában önállósitotta magát és terményüzlete különösen a Krim-háboru következtében nagyon föllendült. A hazai kereskedelem és különösen a temesvári piacz sokat köszönhet az ő fáradozásának, aki állandó összeköttetést tartott fen Bulgáriával, Törökországgal, Németországgal, Romániával és a Svájczczal, Temesvárott azonkivül egy keményitőgyárat és két malmot létesitett. Az 1873-iki börzekrizis alkalmával Derera nagy áldozatokat hozott, hogy egyes temesvári kereskedőknek becsületét megóvja, őket a bukástól megmentse; polgártársai szeretik is őt és elhalmozzák bizalmukkal. Igy 1885-ben ki lett nevezve az országos kiállitás nagy bizottságába. Kezdettől fogva bizottsági tagja a temesvári Lloyd társulatnak, Temesvár városi bizottsági tag, alapitója és választmányi tagja a Délmagyarországi történelmi és régészeti társulatnak és meleg pártolója minden jótékonysági mozgalomnak.

FISCHER LAJOS dr.

ügyvéd *Kolozsvártt,*

született 1832-ben Kecskeméten. 1848-ban Perczel Mór seregében küzdött hazánk szabadságáért, mint alig 16 éves ifju. A szabadságharcz után folytatta tanulmányait, melyeknek bevégeztével mint zsidó nem nyithatott irodát Kolozsvártt, hanem Kolozsmezőváros jelöltetett ki számára. Az alkotmány helyreállitása előtt Fischer a magyarositási mozgalom élén állott, külön hitközséget alapitott magyar szóval. Később élénk résztvett Kolozsvártt a városi közügyekben és a pártküzdelmekben. Fischer Lajos nagy irodalmi munkásságot fejtett ki és dolgozatai részben önállóan, részben folyóiratokban láttak napvilágot. Mint fiatal ember forditotta le Macaulay világszerte ismert beszédét a zsidók egyenjogositása érdekében.

Farkasházi FISCHER VILMOS

gyáros, *Kolozsvártt,*

született 1839-ben Tatán (Komárom megyében), mint Farkasházi Fischer Móricznak a világhirü herendi porczellángyár megalapitójának fia. Tanulmányait a tatai róm. kath. gymnáziumban végezte.

Tizennegyedik életévében édes atyjának vezetése alatt résztvett a herendi porczellángyár megalapitásában, mely az egész család buzgó fáradozásai folytán évek mulva világhirre tett szert s a magyar porczellángyártásnak és a maga nemében páratlan herendi műfestészetnek európaszerte, sőt Amerikában is tiszteletet s általános elismerést szerzett.

Fischer Vilmos 15 évig szakadatlanul működött többi testvéreivel a herendi gyárban s a gyár nagyszerü fellendülésének 1867-ben is tevékeny munkása volt, a mikor a párisi világkiállitáson a gyár készitményei addig még magyar iparczikk által soha el nem ért fényes sikert arattak. A párisi világkiállitáson megjelent uralkodók osztatlan elismerésében

és csodálatában részesültek. E kiállitás jutalma gyanánt adományozta a király Fischer Mórnak és fiainak *a magyar nemességet*, még pedig, a mi addig, sőt azóta is páratlan eset, *dijmentesen*, tehát kizárólag a család hazafias érdemei elismerése gyanánt.

Fischer Vilmos Erdélyben nősült és életében nősülésével jelentékeny fordulópont állott be, mert ezen időtől fogva tevékenysége terét az erdélyi részekbe tette át. Törekvése, melynek egész életét szentelte, az volt, hogy az erdélyi részek iparát lehetőleg fellenditse és különösen azt a műiparágat, mely családjának és a magyar kulturának külföldön is oly fényes nevet biztositott, Erdélyben meghonositsa. Ezen czél elérhetése végett a herendi gyárnak minta-fiókját alapitva meg Kolozsvárott, műintézeti körébe vonta az erdélyi részek minden intelligens elemét; számos székely fiut képzett ki a műfestészetben, ezenkivül pedig a legelőkelőbb családok hölgyei között is érdeklődést keltett ezen műiparág iránt, és igen sok urihölgyet kitünő műkedvelővé fejlesztett, kik közül *Kemény Vilma* bárónő az 1885. évi kiállitáson a legelső kitüntetésben részesült.

E mellett *Fischer* az iparnak fejlesztése terén általában is a legbuzgóbb tevékenységet fejtette ki. Mint évtizedek óta tanácsosa a kolozsvári kereskedelmi s iparkamarának, s az osztr. magyar bank censora minden erejét és képességét arra forditotta, hogy az erdélyi részek ipara minden téren fellendüljön. Több izben beutazta a kamara megbizásából az erdélyi részeket, és tanulmányozta a kéz és házi ipar kérdését, annak egyes ágait a szegényebb vidékeken meghonositva.

Képviselte az erdélyi részek iparosait az 1882. évi triesti s 1885. évi budapesti országos kiállitásokon, hol az iparosok érdekeit a leghathatósabban előmozditotta és támogatta, mely működéséért az 1885. kerületi bizottság elnöke: *Eszterházy* Kálmán gróf, valamint a kereskedelmi s iparkamara legmelegebb elismerésüket nyilvánitották iránta.

Az utóbbi kiállitáson kifejtett tevékenységéről és az ott tapasztalt ipari haladásról terjedelmes memorandumot irt és adott ki, mely mindenütt kellő méltánylásban és figyelemben részesült.

Az 1886. évi millennáris kiállitás alkalmából is *Fischert* bizták meg az erdélyi részek iparosainak képviseletével, ki most is nagy körültekintéssel és buzgalommal képviseli az iparkamarai kerület iparának érdekeit.

Mindezen tevékenykedésein kivül *Fischer* a vallásos téren is hathatós, eredménydús munkálkodást fejtett ki. Kolozsvártt való megtelepedése óta szüntelenül azon fáradozott, hogy az oda való zsidóságot elmaradott, ósdi állapotából kiemelje. Miután pedig a régebb idő óta fennálló orthodox hitközség kebelében ezen törekvését siker nem koronázta, megalapitotta ő a »*kolozsvári izraelita hitközséget*«, melynek számos éven át buzgó *elnöke* volt.

Az ő vezetése alatt épült a hitközség gyönyörü kis maur stilü temploma, melyet ugyszólván minden vagyon nélkül, pusztán egy erélyesen meginditott gyüjtés és az ország minden részéből befolyt adományok segélyével létesitett. E templom felszentelése 1887. évi szeptember hó 4-én történt meg az összes hatóságok képviselőinek és minden felekezet papjainak részvétete mellett, *és ez a fényes ünnepély, melylyel az uj Istenházának felavatása végbe ment, **Fischer Vilmos** fáradhatlan, önzetlen, önfeláldozó köztevékenységének legszebb elismerése volt.*

E férfiu egész életét a közjónak szentelte, s most is minden gondolatával, minden érzésével, egész erejével csak oda törekszik, hogy a magyar hazának hű fia s vallásának méltó hive legyen. E nemes törekvésében pedig mindig odaadó munkatársra talált és talál nejében, a ki jelenleg is a »kolozsvári izraelita nőegylet« közszeretetben álló elnöknője s az összes kolozsvári jótékony egyesületek választmányi tagja.

Dr. ROSENSTEIN MÓR

főrabbi *Nagy-Kikindán,*

született 1858-ban Nagy-Megyeren, Komárommegyében. Eleinte több talmud iskolát látogatott, majd Budapestre került, hol gymnáziumi és egyetemi tanulmányainak befejezése után 1885-ben a bölcsészet tudorává avatták őt, 1886-ban a budapesti rabbiképző intézetben rabbivá lőn felavatva. Eleinte Tapolczán működött, utóbb Nagy-Kikindára hivták meg őt, hol a különböző nemzetiségek lakta vidéken müködése misszió számba megy. Dr. Rosenstein mindig nagy súlyt fektetett az iskola és a szószék megmagyarositására s hogy a nagy-kikindai felekezeti iskola most már minden izében magyar, főkép dr. Rosensteinnak tudandó be érdemül. Tudományos volta nagy nevet szerzett neki külföldön is. »Maimani és az Izlam« czimü munkája annak idején méltó feltünést keltett mindenütt. Kiváló magyar hitszónok, ki beszédeivel zsidó növendékeiben a hazafias szellemet ápolja.

Dr. THOMAN JAKAB

tb. vármegyei fő- és járásorvos *Bács Kulán,*

született Zemplén megyében, Sátoralja-Ujhelyen 1826. évben. 1848/9-iki évben mint orvosnövendék a tábori kórházakban mint honvéd alorvos volt alkalmazva. A szabadságharcz lezajlása után az orvosi diplomát megszerezvén 1855-ik évben Bács-Kulára jött s itt 2 évig mint magánorvos működvén, 1858-ik évben a temesvári helytartó tanács által községi orvossá kineveztetett.

Az 1873-ik évben Bács-Kulán dühöngött kolera járvány alkalmával a betegek sikeres gyógyitása és éjjel-nappal tanusitott fáradhatlan buzgalma jutalmául és elismeréséül a koronás érdemkereszttel diszittetett fel. 1878. évig működött mint Bács-Kula község orvosa, akkor a vármegye törvényhatósági bizottsága által a kulai járás orvosává választatott, 1888. évben kineveztetett a vármegye tiszteletbeli főorvosává. Azóta ezen minőségében teljes lelkiismeretességel tesz eleget kötelességének.

KRAUSZ M. MIKSA

kereskedő *Nagy-Kikindán,*

született 1837-ben Bocsár községben, Torontálmegyében, ahol első iskolai kiképeztetését nyerte. Már kora ifjuságában kereskedői pályára lépett és 1866-ban önállósitotta magát. Ez időben kezdődik nyilvános müködése is. Megválasztották őt a kereskedelmi egylet, majd meg a zsidó hitközség elnökévé és mindkét minőségében sokban hozzá járult úgy a zsidó hitközség, mint a kikindai kereskedők magyarositásához. Polgári érdemeit azzal ismerték el, hogy beválasztották a városi képviselőtestületbe és a megyei bizottságba, hol már évtizedek óta müködik a közjó érdekében. Krausz M. Miksa a jótékonyság terén is nagy érdemeket szerzett magának.

Dr. VARRÓ IGNÁCZ

ügyvéd, *Nagy-Kikindán,*

született 1852-ben Nádudvaron; tanulmányait Karczagon megkezdte, majd Budapesten befejezte, hol 1879-ben jogtudorrá avatták. majd 1880-ban elnyerte ügyvédi oklevelét. Joggyakorlatát kezdettől fogva állandóan Nagy-Kikindán folytatja. A szegedi ügyvédi kamarának választmányi tagja és több pénzintézetnek jogtanácsosa. Dr. Varró nagy tevékenységet fejt ki ugy a magyar szellem ápolásában, mint a jótékonyság terén, mely utóbbi téren nejében, ki a nőegyletnek érdemekben gazdag elnöke, hü és odaadó szövetségese van.

VARRÓ IGNÁCZNÉ

nőegyleti-elnök, *Nagy-Kikindán,*

született 1862-ben Nagykikindán, ahol gondos nevelésben részesült. Már korán szivébe ültették a szép és jó iránti hajlamot, mely hajlam benne, midőn Varró Ignácz ügyvéddel házasságra lépett, csak fokozódott. A nagy-kikindai hölgyek jótékony mozgalmaiban első helyen állt mindig s 1895-ben megválasztották őt a zsidó nőegylet elnökasszonyává, amely tisztségének ő a legjobban megfelel. A szegények áldják az ő müködését, mert ő nemcsak segit, ahol lehet, hanem szeretetteljes szavaival és kedves modorával elejét veszi annak, hogy a szegény a nyert alamizsnában megaláztatást lásson.

Varró Ignáczné a nagy-kikindai társadalomnak disze és nemcsak müködésénél, de egyéniségnél fogva is közkedveltségnek örvend.

GRÜNFELD NATHAN

ügyvéd, *Nyitrán,*

született Csötörtökön (Trencsén megye) 1851-ben. Az elemi iskolát atyja Grünfeld Salamonnál végezte, ki fiát a rabbinus pályára szánta és ehhez képest őt már fiatal korában alapos héber oktatásban részesitette. Talmudikus tanulmányait folytatta Vágujhelyen, Csaczán, Szereden és Nyitrán.

1867. október havában az akkor 16 éves ifju Budapestre ment, hogy ott héber tanulmányait folytassa, de másrészt azért is, hogy gymnáziumi tanulmányait valahára megkezdje. 1868. őszszel a budapesti kath. kir. főgymnáziumban dr. Corzán igazgató alatt 6 osztályból a vizsgát jó sikerrel letette és ismét héber tanulmányait folytatta, szabad óráiban pedig szorgalmasan foglalkozott bölcsészettel és német irodalommal, mig 1870. évben ugyancsak a budapesti kath. főgymnáziumnál az érettségi vizsgát jó sikerrel letette.

1872. évben a jogtörténelmi államvizsga letétele után belátta, hogy Budapesten sehogy sem képes a magyar nyelvet elsajátitani, — eddig mindig német nyelven vizsgázott, — a

3-ik tanfolyamra beiratkozott az egri érseki joglyceumban, hol a szükséges pótvizsgák letétele után 1873. évben az elméleti birói vizsgát jó eredménynyel kiállotta és 1876. évben ügyvédi oklevelet nyert.

Kezdetben Szereden nyitott ügyvédi irodát, 1878. évben pedig irodáját Nyitrára tette át, hol nemsokára a hitközség képviselő-testületébe, később annak ügyészévé választották. Több éven át vezette a nyitrai izr. iskola ügyeit és buzgón résztvett Nyitraváros és Nyitravármegye képviselőtestületének munkájában.

Midőn a tisza-eszlári per behatása alatt Nyitrán a hatóságok támogatása mellett megjelenő lap éveken át zsidóhajszát kultivált, Grünfeld egy hosszabb czikksorozatban felelt a támadásokra és akkor érlelt meg benne az elhatározás, hogy a sok éven át félbeszakitott héber tanulmányait ujból felvegye, hogy tudással felfegyverkezve szolgálhassa felekezete ügyét.

Legjelentékenyebb dolgozatainak egyike azon emlékirat volt, melyet a hitközség megbizásából a két országos iroda feloszlatása és a szertehúzó zsidó elemeknek egyesitése tárgyában szerkesztett és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak átnyujtott. 1879-ben megalapitotta a német nyelven megjelenő »Neutraer Zeitung« czimü heti folyóiratot, melyet azóta szakadatlanul szerkeszt. Ezen folyóirat bátor magatartásánál fogva nagy olvasottságnak örvend és ezen lapja utján Grünfeld német nyelven ugyan, de magyar szivvel szolgálja a hazának és városának érdekeit.

KATZ JAKAB

kereskedő, *Debreczenben,*

született 1840-ben, Puchón, Trencsénben. Tanulmányainak bevégzése után Budapesten, majd Debreczenben tartózkodott, mely utóbbi helyen önállósitotta magát. Mint a debreczeni izr. hitközségnek képviselőtestületi tagja, majd elnöke nagy buzgalmat fejtett ki hitközségének emelése és hitsorsosainak magyarosodása körül. Az ő elnöklete alatt épült az uj templom s mint iskolaszéki tag nagyban befolyt a zsidó gyermekek hazafias nevelésére. Tagja Debreczen városa képviselőtestületének s a debreczeni terménycsarnok békebiróságának.

VEISZ JÓZSEF

lapszerkesztő, *Nyitrán,*

született Nyitrán 1838-ban. Atyja szegény szobafestő volt, ki csak kínosan birta nagy családját fentartani. József fiának nevelésére mégis nagy gondot forditott. Gymáziumi tanulmányait Nyitrán végezte, később Prágában orvosi pályára készült, majd Bécsben jogot hallgatott. Ügyvédi oklevelét azonban részben szegénysége miatt, részben pedig azért nem nyerhette el, mert a zsidók ügyvédeskedését az ötvenes évek körül majdnem legyőzhetetlenül megakadályozták. 1869-ben indult meg Nyitrán az első lap, melynek szerkesztésével Veiszt bizták meg, aki később a lap birtokába lépett. Mint hirlapiró Veisz elismerésre méltó tevékenységet fejtett ki, minek elismeréseül beválasztották őt a városi képviselőtestületbe és a megyei törvényhatósági bizottságba. Az 1884. évi hadgyakorlatok alkalmával királyi kitüntetésben is részesült, amennyiben Ő felsége egy kéziratot intézett hozzá és egy értékes melltüvel megajándékozta őt. Huszonöt éves szerkesztői jubileumát 1894-ben a megye, a város, a zsidó hitközség és a társadalom kitünőségeinek részvétele mellett ülte meg.

Dr. BALKÁNYI MIKLÓS

ügyvéd, *Debreczen,*

született Balkányon, Szabolcs megyében 1855-ben. Gymnáziumi tanulmányait a debreczeni ref. főiskolában végezvén, **már 1870-ben 15 éves korában a budapesti jogi egyetem hallgatója volt s ugyanott 1872-ben 17 éves korában az állami vizsgát kitüntetéssel tette le, tanulmányai folytatása végett előbb a lipcsei, majd a párisi egyetemre ment, a honnan 1874-ben haza kerülve a budapesti egyetemen tudorrá avattatott. Az ügyvédi vizsgát 1878-ban letevén, ugyanaz évben mint gyakorló ügyvéd Debreczenben telepedett le s az óta szakadatlan tevékenységet fejt ki úgy felekezete mint általában Debreczen város kulturális, humanitarius és közgazdasági intézményei érdekében.**

Mint a debreczeni izraelita elemi iskola egyik megalapitója és első iskolaszékének elnöke fáradhatatlanul közreműködött a ma virágzó nagy iskola létrehozásában és fennállásának biztositásában.

Utóbb 34 éves korában az ország egyik legnagyobb izraelita hitközségének, a debreczeninek elnökévé választatván,

magyar hazafias szellemben reorganizálta a hitközség adminisztráczióját és rendezte a pénzügyeit, az 1890-iki királyi látogatás alkalmából Debreczen és vidéke izraelita lakosságának hódoló küldöttségét vezette Ő Felsége a király elé s tolmácsolta a felekezet hódolatát a Felség iránt.

De nemcsak mint felekezetének buzgó tagja müködik fáradhatatlanul közügyei előre vitelében, hanem mint Debreczen szab. kir. város törvényhatósági bizottságának s ebben csaknem valamennyi szakbízottságnak megválasztott tagja, mint a városnak tiszteletbeli főügyésze, mint a ref. főiskola államvizsgálati bizottságának tagja, mint több tudományos és közgazdasági egylet és társaság igazgatóságának tagja másfél évtized óta minden fontos közügyben kiváló érdeklődéssel közreműködik.

Létrehozta a debreczeni közhasználatu távbeszélő hálózatot, melynek most is tulajdonosa. Tevékenyen közreműködött a debreczeni közraktár létrehozásában, melynek igazgatósági tagja. Fáradhatatlan tevékenységet fejt ki évek óta a városi közélelmezési viszonyok javitását czélzó központi közélelmezési vásárcsarnok megteremtésére. Debreczen nagykiterjedésü homok területének szőllővel való betelepitésére szövetkezetet alakitott, melynek igazgatósági tagja.

Mint egyik megalapitója buzgón közreműködött a »Csokonai« kör, Debreczen város ezen immár országos hirü tudományos egyletének megalakitásában, melynek megalkotása óta választmányi tagja, közremüködött a városi szegényház létesitésében s az arra felügyelő városi igazgató bizottságnak felállitása óta tagja. Részt vett és vesz azon társadalmi tevékenységben, a mely a debreczeni ref. főiskolának egyetemmé fejlesztését czélozza s nagy alapitványával az elsők közt volt, a kik a pénzalap előteremtését megkezdték. Tagja azon szükebb körü bizottságnak, amely az egyetem létesitésére választatott.

Ilyen sokoldalu elfoglaltság mellett is még reáér arra hogy a napi sajtó utján foglalkozzék kedvencz eszméjével Debreczen város szépitése, utczáinak szabályozása és rendezésével s hirlapi czikkeiben csinál propagandát a közgyülési teremben tett inditványainak.

FLEISZIG GYULA

gyáros *Fogarason,*

született Fogarason, 1844-ben, mint gazdag szülőknek gyermeke. Atyja a kereskedelmi pályára szánta őt s igy középiskolai, majd egyetemi tanulmányainak befejezése után szeszgyárában és üveggyárában alkalmazta a serdülő ifjut. Fleiszig Gyula már ekkor érdeklődött a közügyek iránt és ezen érdeklődése folytán már 1860-ban szerepet játszott úgy hitközsége, mint a fogarasi társadalom életében. 1876-tól 1890-ig ő volt a fogarasi zsidó hitközség elnöke. Mint ilyen ő nemcsak a magyar szellemet honositotta meg községében, hanem nagy gondot forditott a tisztviselők és különösen a tanitók anyagi helyzetének megjavitására. Fleiszig Gyula városi képviselő és megyei bizottsági tag, a fogarasi takarékpénztár igazgatósági és minden jótékonysági egyletnek pártoló tagja.

FREUDENBERG MÁRK

kereskedő, *Szabadkán*,

született 1831-ben Nyitrán, ahol a gymnáziumot látogatta. A szabadságharcz őt is elszólitotta a könyvektől; mint gymnázista beállott honvédnek. S bár gyenge testalkata miatt alkalmatlannak nyilvánitották, nem nyugodott, mig Mészáros akkori hadügyminiszter közbenjárása folytán föl nem vétetett a földvári zászlóaljba; igy vett azután részt a tiszaföldvári és szenttamási csatákban. Később Komáromba került, majd a keresztúri csatánál magát hősiessége által kitüntette, amiért Klapka hadnagygyá nevezte ki őt. Részt vett még a mezőkövesdi, nagykápolnai és szolnoki ütközetekben. Jászberényben ő volt a Kossuth Lajos mellé kirendelt diszőrség vezetője s ekkor mondotta neki Kossuth Lajos az emlékezetes szavakat: *a zsidók lelkesen viselik magukat a csatatéren, huszezren vitézül harczolnak hadseregemben.* Budavár ostromán is részt vett Freudenberg és az ő százada ejtette foglyul Henczit. A háboru után sok viszontagságon ment keresztül. Török-Szt.-Miklóson rejtőzött el s ott mint nevelő kereste meg kenyerét, mig az amnesztia végre neki

is lehetővé tette a szabad fellépést. Lovasberényben nyelvtanító lett, mig házassága után a kereskedői pályára lépett. Szabadkára tette át lakását, ahol úgy közügyi, mint társadalmi téren csakhamar kitünt. Ülnöke a szabadkai kir. törvényszéknek, igazgató tanácsosa az állami tanitóképezdének és elnöke a zsidó szentegyletnek. A király azzal ismerte el bokros érdemét, hogy kereskedelmi tanácsosnak nevezte őt ki.

GEIGER A. MÓR

Szabadkán,

született Szabadkán 1851-ben. Atyja jómódu ember levén, már akkor előkelő állást foglalt el Szabadkának társadalmi életében. Geiger A. Mór gyenge testalkatú fiu volt s igy nyilvános iskolába nem járhatott. De azért gondos nevelésben részesült s miután már korán érzett hajlamot a zene iránt, kiképeztetésére nagy gondot forditottak. Geiger irt is több operettet, amelyek egyikét, a »Trójai háborut« nagy sikerrel adták elő Szabadkán. Huszonnégy éves korában már a közügyeknek élt s jelenleg ő a szabadkai izr. hitközség elnöke, melynek felvirágoztatása, magyarositása körül nagy érdemeket szerzett. Tagja továbbá a törvényhatósági és közigazgatási bizottságnak. Jótékony érzületét anyjától örökölte, ki a nőegyletnek volt sok éven át elnökasszonya. Atyja halálakor 25000 forintot adományozott jótékony czélokra.

Dr. WILHEIM JÓZSEF

főorvos, *Szabadkán,*

született Szegeden 1853-ban. Gymnáziumi tanulmányait a szegedi piarista gymnásiumban végezte, ahonnan a bécsi egyetemre ment, ahol 1877-ben az orvosi tudomány tudorává avatták. Mint orvos előbb Szegvárott telepedett le, majd hosszabb külföldi tanulmányútra indult, amelyről hazakerülve, Szabadkán telepedett meg, hol 1884-ben községi orvossá nevezték őt ki. 1886-ban átvette a szabadkai szemkórház vezetését, hol ez év kezdeteig nem kevesebb mint 700 szemoperácziót végzett.

1895-ben kinevezték Dr. Wilheim Józsefet az ujonnan épült nagyszabású Mária Valéria nevet viselő közkórház igazgató orvosává, mely állásában el nem lankadó tevékenységet fejt ki a szenvedő emberiség érdekében. Különös érdemeket szerzett a trachoma járvány elfojtása körül, mely működéseért a belügyminiszter őt három izben részesitette elismerésben.

Dr. Wilheim a törvényhatósági bizottságnak is tagja és a közügyek iránt érdeklődést tanusit.

Dr. MOSKOVICS JAKAB

főorvos *Kassán*,

született 1839-ben. Orvosi tanulmányait kitűnő sikerrel végezvén, Kassán telepedett meg, hol mindenkor a legkitűnőbb orvosokhoz tartozott s hol minden kulturális és társadalmi mozgalomnak uttörője volt. A tornaegylet, az önkéntes tüzoltó intézmény, a Fröbel-féle gyermekkert, a községi elemi iskolák létesitése körül rendkivüli áldozatkészséget és buzgalmat tanusitott. A város egészségügyének reformja és a közkórház regeneracziója az ő müve.

Dr. Moskovics 1872 óta tiszti főorvos. Mint zsidó hitközségi elnök a magyar tannyelvnek az iskolában való általános behozatalát keresztülvitte és ha a kassai zsidó iskolák valóságos mintaintézetek, nem csekély mérvben dr. Moskovicsnak érdeme. Ő magyarositotta a zsidó istentiszteletet is. Ő valóságos atyja a szegényeknek. Tizenöt év óta elnöke a »Humanitás« egyesületnek. A jelenlegi ezredéves ünnepélyek alkalmából szegénysorsu tanuló ifjak ösztöndijaztatására 6000 frtot gyüjtött.

HIRSCH ADOLF,

gazdálkodó, *Nagy-Atádon*,

született 1845-ben Tagy zalamegyei községben. Iskolai tanulmányainak befejeztével azonnal gazdálkodással foglalkozott s amellet tehetségét a közügyek terén is iparkodott érvényesiteni. Ugy a mezőgazdaság, mint a közügyek terén szerzett érdemeinek elismeréseül a király 1884-ben kitüntette őt a Ferencz József rend lovag-keresztjével. Hirsch Adolf a kitüntetésre derekasan rászolgált; ő lakóhelyének felvirágoztatásaért sokat tett, méntelepet, vasutat, kulturális és közhasznu intézményeket létesitett és a közjóért mindenütt első sorban harczolt. Tagja a megye törvényhatósági bizottságának, igazgatósági tagja a dunántúli közművelődési egyesületnek és elnöke a nagy-atádi izr. anyakönyvi kerületnek.

KUNFY ADOLF

földbirtokos *Vargán*,

született 1838-ban Balatonfőkajár községben. Tanulmányait Székesfehérvárt és Nagy-Kanizsán végezte, majd Budapesten a kereskedői pályára lépett. Az uj aera kezdetével Kunfy, daczára hogy mint egyetlen fiu az osztrák katonai szolgálat alól fel volt mentve, a szabadság ügyeért annyira égett, hogy Garibaldi légiójába beállott s ott 1864-ig szolgált. Vetter Antal altábornagy és főparancsnok kirendelte Kunfyt Nápolyba, hol gróf Teleki Sándor oldalán a légió katonai és politikai képviseletében segédkezett, 1869-ben visszatért Magyarországba és gazdálkodásra adta magát. Jelszavához »becsülettel és munkával« mindig hü maradt. Kunfy mindig szivén hordta a közügyeket és társadalmi érdekeket. 1871-óta tagja a Somogymegyei törvényhatósági bizottságnak. Ő alapitotta a kaposvári kereskedelmi kaszinót és választmányi tagja az ottani nemzeti kaszinónak. Két izben volt elnöke a kaposvári zsidó hitközségnek, melynek érdekében sokat áldozott. A somogymegyei köz-

kórház javára nagyobbszabásu alapitványt létesitett, adakozott továbbá nagy mérvben a kaposvári állami főgymnázium, a zsidó hitközségi iskola, a nőegylet, a csurgói ref. gymnazium, az orczi községi iskola, az országos izr. közalap és a m. kir. honvédség javára.

WEISS MÓR

földbirtokos, *M.-Nádas,*

született 1834-ben Kolozsvárt, ahol tanulmányait megkezdte Serdülő ifjukorában a kereskedelmi pályára lépett, majd szeszgyárat alapitott. Mint regále bérlő a szeszadóról szóló uj törvény alkotása alkalmából a kormány által összehivott ankéteken részt vett s a második értekezlet elnöke volt. Hegedüs Sándor képviselő utján ő nyujtotta be a pénzügyminisztériumnak a tervet, melynek alapján a megváltott regálék értékesitéséről szóló törvény készült.

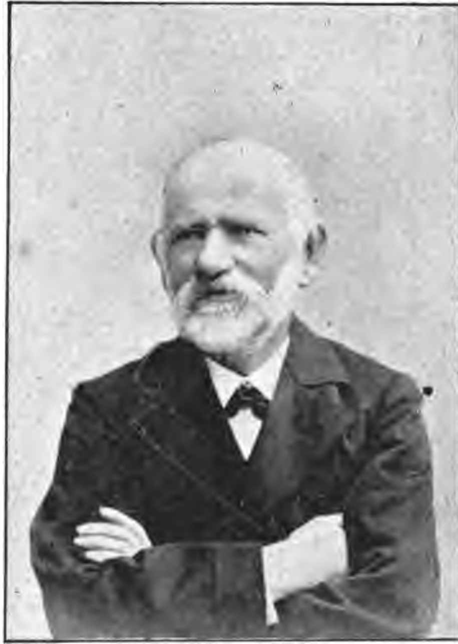
Tagja volt a kolozsvári városi bizottságnak. Majd 1894-ben eladta szeszgyárát s azóta M.-Nádasi birtokán lakik. Weiss Mór hazafias és közczélokra sokat áldozott, tagja a kolozsvári kereskedelmi kamarának, igazgatósági tagja a kereskedelmi banknak, czenzora az osztr. magyar hank kolozsvári fiókjának, azonkivül számos szakkczikket irt, melyek feltünést keltettek.

Dr. KRIESER JAKAB

v. honvéd-főorvos, *Beszterczebánya.*

Született 1828-ban Árva-Váralján. Mint orvosnövendék részt vett a szabadságharczban s a péterváradi vár átadásánál mint hadifoglyot beosztották a cs. és kir. hadseregbe, de 1854-ben tanulmányainak folytathatása czéljából szabadságoltatták. Tanulmányainak befejezte után Beszterczebányán vette fel orvosi gyakorlatát, ahol csakhamar közkedveltségben részesült. Hazafias magatartásával hitsorsosait is hazafias tettekre buzditotta. Működéseért a belügyminiszterium dicsérő okmánynyal tüntette őt ki. Tagja a magyar földrajzi társulatnak, a zsidó hitközségnek alelnöke, a szent egyletnek elnöke. A beszterczebányai társadalomban vezérszerepe van, amelyre úgy emberbaráti, mint hazafias tetteivel derekasan rászolgált.

Dr. FRIEDLÄNDER NÁTHÁN

orvos, *Deésen,*

született 1819-ben Péchujfaluban. Szülei, az akkor divó szokás szerint, csakis a talmud tanulására szoritották őt s igy husz éves koráig hazánk és Galicziának több talmudiskolájában fordult meg. Tarnopolban megismerkedett néhány ifjuval, akik bölcsészettel is foglalkoztak s midőn ő is ez előtte ismeretlen világba bepillantott, ellenállhatatlanul felébredt benne a vágy a világi tudományok elsajátitása iránt. Visszatért hazájába, hogy a tanuláshoz fogjon s három hónap alatt sikerrel le is tette a gymnazium első négy osztályának tantárgyaiból a vizsgát s belépett az ötödik osztályba, hol a tanárok sokban segitették a nyomorral küzdő, de el nem lankadó ifjut. Gymnáziumi tanulmányai befejezése után rabbiképző intézet hiányában orvosi pályára készült. Mint egyetemi hallgató élénk részt vett a 48-as mozgalmakban s egy tette örök emléket biztositott neki ugy a zsidóság, mint az összmagyarság szivében. Midőn ugyanis Pest, Veszprém és Pozsonyvármegye nemzetőrségi bizottsága vissza-

utasitották a jelenkező zsidókat, Friedländer »Ein Wort des Bürgers an den Bürger« czimen megirt német nyelven egy megkapó költeményt, melyért a pesti zsidó hitközség husz arany tiszteletdijban részesítette őt s mely költemény a kormánynak későbbi magatartására a zsidókkal szemben kétségtelenül befolyással volt, 1848. évi junius 10-én megnyitotta a zsidók számára eddig elzárt, a nemzetőrségbe vezető utat s egy hónappal később Friedländer már megkezdte müködését mint honvéd segédorvos. Leforditotta Petőfi egynehány költeményét német nyelvre s maga is irt többeket, melyek mindmegannyian a haza lángoló szeretéséről tanuskodnak. Később bejárta a világot, Londonban meg is kinálták őt egy tanári székkel, de szive mindig visszavonzotta őt hazájába. 1864. év óta Deésen működik s aki ismeri őt, bálványozza az öreget, aki jelenleg, 77 éves korában sem szünik meg embertársaiért, hazájáért fáradozni.

Dr. BUDAI MÓR

orvos, *Zsarnóczán.*

Dr. Budaí Mór jelenleg a zsarnóczai erdő kincstár és Geramb János József-féle bányaegyesület bányamüorvosa, született 1851. deczember 17-én Budán szegény szülőktől. Gymáziumi tanulmányait a budai m. k. egyetemi gymnáziumban kitüntetéssel végezte. Azután az orvosi pályára készült, hol Lenhossék József, boncztanár kedveltje volt. Ugyanott állami ösztöndijban részesült. Az orvos-sebésztudori és szülészmesteri oklevél elnyerése után Barsmegye alsógarami járás orvosává választatott, a midőn Siklenon mint fürdőorvos müködött. Jelenleg 19 év óta Zsarnóczán lakik, hol az izraelita hitközség s Chevrah Kadisa elnöke. Mint ilyen 1880-ban alapitá a zsarnóczai izr. népiskolát, melynek elnöke, templomot, iskolát és községházat épittetett. 1885-óta a zsarnóczai takarékpénztár igazgatója. Mint orvostanhallgató »a kórboncztan jelen álláspontját« 3 kötetben, mint orvostudor Siklenó-fürdőhely czimü könyvecskét adott ki. A Sir Montefiore Mozes jótékony egylet tiszteletbeli, az országos orvosi segélyző és a m, kir. természettudományi társulat rendes tagja.

Dr. LANGFELDER ADOLF

tiszti főorvos *Körmöczbányán,*

született Ó-Beszterczén 1835-ben, középiskoláit Győrött végezte, innen Bécsbe ment, hol 1860-ban orvostudorrá avatták, Orvosi gyakorlatát Turdossinban kezdte meg, majd Körmöczbánya városi főorvosává neveztetvén ki, ide tette át lakhelyét. Körmöczbányán 32 év óta müködik, ahol tiszta hazafisága és nagy emberszeretete minden szivet megnyert számára. Nagy érdeme van hitfelekezeti tagtársainak magyarositása körül. A közügy terén kiváló érdemeket szerzett és alig létezik nyilvános instituczió Körmöczbányán, amelyben dr. Langfelder vezető szerepet ne játszanék.

WINTER SAMU

földbirtokos, *Lőcsén.*

született 1829-ben Lőcsén. Tanulmányait születési helyének ev. gymnáziumában kezdte meg, majd Bécsben a polytechnikán folytatta. A szabadságharcz mozgalmai az ifju Wintert is magukkal sodorták s manapság is büszkén gondol vissza az időre, mikor mint honvéd hazájának szabadságát, függetlenségét segitette megvédeni. A zajos idők elmultával hazatért, hogy mezőgazdasággal foglalkozzék. E közben tiszta jelleme, lángoló hazafisága és emberbaráti szive a szepesmegyei társadalmi élet központjává tették őt. Tagja vagy hatvan, jobbára jótékonysági egyletnek, elnöke a lőcsei izr, hitközségnek és tagja a megyei bizottságnak, városi képviselő. Winter Samu nevét áldják Szepesmegyében, hol emberbaráti, mint hazafisági téren minden áldozatra kész polgárnak bizonyult.

Dr. ROSENZWEIG BERTALAN

orvos *Lőcsén,*

született 1864-ben Almáson, Abaujtornamegyében, tanulmányait Lőcsén kezdte meg, majd a bécsi egyetemen avatták őt tudorrá. Orvosi gyakorlatát Lőcsén kezdette meg, ahol humánus eljárása csakhamar közszeretetet biztositott neki. Jelenleg városi tiszti orvos, továbbá járás- és pálya-orvos. A köztéren szerzett érdemei elismeréseül polgártársai beválasztották a városi képviselőtestületbe, amelynek tanácskozásain élénken részt vesz. Hitsorsosainak magyarositása körül nagy buzgóságot fejtett ki. Elnöke az izr. szent egyletnek.

RUBINSTEIN SÁMUEL

gazdász, *Nagy Szeben,*

született 1825-ben Erdélyben, Hosszuasszón. Édes atyját már életének első évben elveszitvén, oly nevelésben részesült, hogy atyját már korán helyettesithette s igy serdülő ifju korában már komoly munkával, a mezőgazdasággal kellett foglalkoznia. Később különböző vállalatokba fogott, melyek elszólitották őt szülőhelyéről s 1853-ban állandóan Nagy-Szebenben telepedett le. Itt hazafias szelleme és szivjósága csakhamar általános tiszteletet biztositottak neki. Megválasztották a megyei és városi képviselőtestületbe és 18 év óta elnöke az ottani zsidó hitközségnek, melynek határozott hazafias irányt adott. Rubinstein csaknem minden jótékonysági egyletnek tagja, melyek benne áldozatkész pártfogót birnak.

SEIDNER BERNÁT

nagyiparos *Brezován*,

született 1843-ban Felső-Botfalun, Nyitramegyében. Tanulmányait Trencsénben, majd Pozsonyban folytatta és végezte. Szüleitől már ifjukorában elkerült s Brezovára jutott, ahol azóta állandóan lakik és a magyar kereskedelem előmozditásához nem kis mértékben járult. 1879-ben átvette a lalasinczki kincstári mésztelepet, melyet azelőtt senki fentartani nem birt. Seidner a Maros folyón át Brezovára iparvasutat épitett s a telep ma virágzik. Nagy fatermelői minőségében Arad és Krassó-Szörénymegyében meghonositotta a keskeny vágányu erdőiparvasutakat. E vasutak most már az egész országban bevezetvék. A fakereskedők közt az ő szakértői véleménye döntő súlylyal bir. Mint Arad és Krassó-Szörénymegye virilistája tevékeny részt vesz minden közérdekü ügyben. Igy közremüködött az aradi kereskedelmi akadémia és internatus létesitésén és a brezovai magyar iskola egyenesen az ő kezdeményezése folytán jött létre. Telepén közel 1000 román ajku munkást foglalkoztat, kiket a nemzetiségi izgatások közepette a magyar állameszmével megbarátkoztatott s akik szeretettel csüggnek kenyéradójukon.

KESTLER MÓR

kereskedő, *Moson*,

született Rajkán 1834-ben. Németajkú szülőknek gyermeke levén és kizárólagosan németül beszélő faluban nevelkedvén, annál nagyobb érdeme, hogy már 12 éves korában a magyar nyelv tanulására adta magát és Mosonban, ahova mint kereskedő tanoncz került, szabad idejét a magyar költők olvasására forditotta. Később, midőn önállositotta magát, hitsorsosainak magyarositására nagy súlyt fektetett s czélját mint hitközségi jegyző, majd mint elnök sikeresen keresztül is vitte, ami annál figyelemre méltóbb, mert Moson tudvalevőleg manapság is jobbára német város.

Dr. KOHN KÁROLY

ügyvéd, *Ujvidéken.*

szül. Német-Palánkán (Bácsmegyében) 1854. évi január 7-én. Gymáziumi tanulmányait Baján végezte, mely az 50-es években a bácsmegyei latinistáknak gyúpontja volt. A gymnáziumi önképzőkörben élénk tevékenységet fejtett ki és pályadijas értekezése »Toldi Ferencz«-ről az 1870-ik évben jelent meg. Az érettségi vizsgát 1870. évben kitünö sikerrel letevén, Bécsbe ment, melynek jogi fakultása akkoriban a hirneves Ihering, Unger, Glaser, Stein Lőrincz tanárok előadásai által a külföldi egyetemek leglátogatottabja volt. Jogi tanulmányai mellett journalistikával is foglalkozott. 1874-ben tanulmányait befejezvén, joggyakorlatra lépett ; majd Nagykikindán, majd Budapesten Polonyi Géza ügyvéd irodájában két évig működvén, mig 1880-ban az ügyvédi oklevelet elnyerte. Az oklevél átadásakor Vajkay Károly, az akkori kir. itélő tábla és ügyvédvizsgáló bizottság elnöke jeles tehetségeit nyilvánosan apostrofálta. Ujvidéken mint ügyvéd letelepedvén, csakhamar szép klientelára tett

szert, emellett a »Jog« és »Ügyvédek Lapja« czimü jogi lapokba is irt egyes gyakorlati érdekü czikkeket, élénk részt vesz az ottani társadalmi és politikai életben. Az izr. hitközség részéről 1881-ben iskolaszéki elnökül választatván, főigyekezetét központositotta az elhanyagolt felekezeti iskolának regenerálására. Addig-addig fáradott, mig az iskola ghettoszerü odukból kikerülve, uj tágas egészséges termekbe áthelyeztetett, a német szellemet lassan, lassan kiküszöbölvén, a magyar tannyelvet meghonositá, ugy hogy ezen népiskola most megyeszerte a legmagyarabbak és legelsők közé tartozik. Ügyvédi teendői mellett tanárságot is vállalt, mert 1887-óta a vallás- és közoktatásügyi minister megbizásából mint a keresk. váltójog és nemzetgazdaságtan tanára müködik az ottani felső kereskedelmi iskolában. Mint a törvényhatósági tagnak buzgó tagja élénk érdeklődést tanusit a városi közügyek iránt. Ez év (1896,) elején az ujvidéki izr. hitközség őt elnökéül választotta, ahol majd még inkább alkalma nyiland felekezetének ügyeit előbbre mozditani, organizáczionális munkájában részt venni és a magyarság érdekeit szolgálni.

MANGOLD MÓR

kereskedő, *Ipolyság*

született 1846-ban Vágujhelyen. A rövidre születése után kiütött szabadságharcznak Mangold számos rokona esett áldozatul. Igy egyik bátyja Mangold Miksa a Vágfolyó mellett lelte halálát. Egy másik bátyja dr. Mangold Samu életének veszélyeztetésével szökött át az osztrák hadseregből, hol mint ezredorvos szolgált. Ily családban nevelkedvén, természetes, hogy Mangold Mór is befogadta szivébe a hazát s már serdülő ifjukorában jelét adta annak, hogy minden izében magyar. Ahol magyar kulturális intézmény létesitéséről van szó, Mangold első sorban található és családi tűzhelyét igaz magyar szellem lengi át. Mindez és szeplőtelen jelleme közbecsülést biztositottak Mangoldnak.

Dr. HIMMLER SÁNDOR

orvos, *Ipolyság,*

született Ipolyságon 1859-ben. Szülei a kereskedelmi pályára szánták, de ő ellenzésük daczára az orvosi *hatáskört* választotta magának. 1888-ban avatták őt Bécsben az összes gyógytudományok tudorává. Ipolyságon telepedett le, hol azonnal buzgó tevékenységet fejtett ki hitközsége érdekében. Megválasztották őt a képviselő testületbe, majd iskolaszéki alelnökké, mig végre 1893-ban a hitközség elnöke lett s mint ilyen minden ténykedésében azon volt, hogy a hazafias irányt és nemzeti szellemet ápolja. A jótékonyság terén is nagy érdemeket szerzett úgy ő, mint fenkölt szellemű neje.

ROTH GÁBOR

ügyvéd, *Beregszász,*

született Ungvártt 1851. aug. 18-án. Apját Roth Henrik gazdálkodót még gyermekkorában elveszitvén, testvérbátyja Roth Benjámin birtokos és volt kongresszusi képviselő gondozása mellett végezte el az ungvári gymnáziumot, majd pedig Budapesten, hol az ügyvédjelöltek körének alapitását kezdeményezte és létesitéséhez nagyban hozzájárult, a jogi pályát, elvégezvén és ugyanott 1877. évben az ügyvédi vizsgát letevén, ügyvédi irodát nyitott. Már fiatal korában eszményképe volt a felekezetét előrehaladónak látni, már akkoriban ott, hol alkalma nyilt, küzdött ezért és nemes gondolkodása és a felebaráti szeretet által vezéreltetve, életelve az volt: »kenyeret az éhezőnek«!

Ügyvédkedését a közönség tisztelete mellett folytatja, s daczára az e téren való túlhalmozott igénybevételének, daczára annak, hogy a bűnügyi praxis terén a védői hivatásnak egész odaadással él, a társadalmi életben való működése is sokoldalu és áldásteljes.

Hitsorsosai egy részének elmaradottságát észrevevén, igyekezett ezeket a haladás és a hazafias irányra terelni. Ez okból létesítette 1881-ben Beregszászban a Beregmegyei izraelita magyar egyletet, melynek szentesitett alapszabályaiban az egylet czéljaiul és feladatául szabatott: A magyar nemzetiséget és hazafiságot közvetlen tárgyaiban, követve tagjai által a többi honpolgárokban fejleszteni, a nemzeti nyelvet ugy a magán, mint a nyilvános körökben ápolni, fejleszteni és terjeszteni, az erkölcsöket és jellemeket nemesbiteni, szilárditani, az izraelita hitfelekezetet érő szellemi és erkölcsi támadások ellenében testületileg védekezni, ezen hitfelekezet ellenében fenforgó előitéleteket és balhiedelmeket eloszlatni. Ezen általa komptemplált egyleti czélokat azért emeljük ki, mert ezen eszméjével megelőzte az évekkel később országszerte megindult közművelődési egyesületi szellemet.

Irt több irányczikket is, így az államporságról, a párbaj eltörléséről és a czigányok sorsának enyhitéséről stb. A beregszászi izraelita hitközségben, melynek disztagja, elnöke, és melynek kebelében az iskolaszéket is vezette, a hazafias irányt teremtette meg, és a beregszászi »Chevra Kadischa« szent egyletnek 5 év óta elnöke. Ezen 2 testületben magyar szövegü alapszabályokat alkotott és egyleti tárgyalásait magyar nyelven vezeti.

Neki köszönheti létét a Beregszászban az ő kezdeményezése, anyagi és szellemi áldozatkészsége alapján létrejött felekezeti menedékház. Hitsorsosai szebben nem jutalmazhatták odaadó fáradozását, mint midőn ezen szentély felavatásakor leleplezték a menedékházban elhelyezett emléktáblát, melyen magvas tartalmu akrosztichonban örökitették meg szeretett elnökének nevét, 1892-ben ellenzéki programmal képviselő-jelöltül léptették fel a felvidéki kerületben egy szabadelvü párti képviselő ellenében, de zászlaját győzedelemre nem tudta juttatni.

Több tisztséget visel: Beregvármegyének számos éven át tiszteletbeli tiszti főügyésze, ugyanezen megyei árvaszéknek tiszteletbeli ülnöke, több bizottságnak tagja, a beregszászi adókivetőbizottság tagja, a beregszászi kir. törvényszék hites tolmácsa, a beregszászi kereskedelmi iparbank igazgatósági tagja és jogtanácsosa, a vásárosnaményi takarékpénztár jogtanácsosa, a budapesti szombat egylet disztagja, a beregszászi izraelita nőegylet titkára stb.

BERNSTEIN MÓR

könyvkereskedő *Sepsi-Szt.-Györgyön,*

született 1868-ban. Tanulmányait Sepsi Szent-Györgyön kezdte meg, majd a kolozsvári kereskedelmi akadémiát látogatta. 1890-ben önállósitotta magát mint könyvkereskedő. Ő létesitette a kereskedő társulatot, melynek kezdettől fogva titkára. Titkára egyuttal a zsidó hitközségnek és az ujonnan épült templom megteremtője. Részben alapitója, részben tagja számos közhasznú egyesületnek és a márczius 15-iki állandó bizottságban vezérszerep jutott neki. Bernstein Mór ugy hazafias, mint társadalmi téren első helyen található és szeplőtelen jelleme, valamint ügybuzgósága polgátársainak szeretetét, becsülését vivták ki számára.

KUPFERSTICH JÓZSEF

szeszgyáros *Sepsi-Szt.-Györgyön,*

született 1840-ben. Atyjának korlátolt anyagi helyzete nem engedte meg Kupferstich Józsefnek hosszabb tanittatását, miért is korán a kereskedői pályára lépett. Mint kereskedő ugy ritka becsületessége, mint a közügyek iránt való meleg érdelődése, valamint hazafias érzülete által általános tiszteletet biztositott magának. Ő egyik alapitója a háromszéki takarékpénztárnak s a háromszéki gazda-szövetkezetnek. Választmányi tagja a háziipar-egyesületnek, eleinte jegyzője, utóbb pedig elnöke zsidó hitközségének és Háromszékvármegye törvényhatósági bizottságának tagja. Szóval Kupferstich József mindenütt megtalálható, ahol a közügyeknek tetterős és szolgálatrakész férfiura van szükségük.

LEDERER LAJOS

terménykereskedő *Gyulán,*

született Nagyváradon 1834-ben, hol atyja előkelő szerepet vitt a társadalomban és többek között meghitt barátságban élt Beöthy Ödönnel. Lederer Lajos lángoló hazaszeretetét atyjától örökölte és már 15 éves korában szép jelét adta annak. Mert 1849-ben, mikor az oroszok Debreczenről Nagyvárad felé vonultak, akkor Lederer Lajos beállott önkéntesnek és gyenge karjaival segitett megvédeni a hazát.

1855-ben Gyulára jött, hol eleinte gazdálkodással foglalkozott, utóbb termény-kereskedést folytatott. Az izr. hitközségnek 20 éven át elnöke volt és e minőségben a gyulai zsidóság kulturális viszonyainak emelésére nagy gondot forditott. Ez év elején a városi képviselőtestület egyhangúlag megválasztotta őt a gazdasági és pénzügyi szakosztály elnökévé. Kültagja az aradi kereskedelmi kamarának, tagja Békés vármegye törvényhatóságának.

Lederer Lajos nemcsak dolgozott a köztéren, hanem tette ezt saját érdekeinek veszélyeztetésével. Ő nemcsak hitközségének, nemcsak városának, hanem az egész hazának válik diszére és Gyula polgársága ezt készségesen elismerte azon tisztelettel, melylyel Lederer Lajost minden alkalommal kitünteti.

PLESCH M. J.

kereskedő *Gyulán*,

született Aradon, de már régi idők óta tartózkodik Gyulán, ahol zsidó kulturális intézmények előmozditásán ernyedetlenül fáradozott. Elnöke a zsidó szentegyletnek s teendőit époly szakértelemmel, mint nemes szivvel végzi. A magyar szellemet ő honositotta meg egyletének tárgyalásain, amiért elismerés illeti meg őt.

Id. ROSENTHAL IGNÁCZ

műmalomtulajdonos *Gyulán*,

született Gyulán. Előbb gymnáziumi. majd kereskedelmi iskolákat végzett s a kereskedelmi téren csakhamar érvényesiteni birta magát. Szilárd jelleme közszeretet tárgyává tette, mely szeretet csak fokozódott, midőn Rosenthal a közügyeknek szentelte magát és magyar szivvel a magyar ipar fejlesztésén munkálkodott. Ő elnöke az izr. hitközségnek, elnöke a békés-csabai ipartestületnek, városi képviselő és megyei törvényhatósági bizottsági tag. Rosenthal mindenütt teljesen betölti helyét és amellett elsőnek jelentkezik mindig, valahányszor egy jótékonysági vagy kulturális mozgalomnak áldozatkész ügyvivőre van szüksége.

DÉCSEI JÓZSEF

kereskedő *Gyulán.*

született Szabadkán ; kereskedelmi tanulmányainak befejezése után Gyulán telepedett le és müködése során központja lett ugy a társadalmi, mint a közügyi életnek. Jótékonysága alig ismer határt. Ő elnöke a felekezetnélküli betegsegélyző és temetkezési egyletnek, Békés megye törvényhatóságnak tagja, a kaszinó választmányi tagja, az aradi ipar és kereskedelmi kamara kültagja, a békés-csabai iskolaszék tagja, gondnoka és pénztárosa az ipar- és kereskedelmi iskolának.

Dr. KULPIN DÁNIEL

orvos *Gyulán,*

született Dományon. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte ahol tudorrá lett avatva. Ő volt az elsők egyike, akik sikerrel gyakorolták a nép közt a himlő elleni oltást, mely működéseért miniszteri elismerésben részesült. Jelenleg nagy hirnévnek örvendő oltó telepe van. Humánus eljárása folytán szeretettel veszik körül nemcsak hitsorsosai, hanem a gyulai társadalom minden tagja. Sok éven át az iskolaszék elnöke volt s a tanügy körül kiváló érdemeket szerzett magának.

KÁLDI SÁNDOR dr.,

járásorvos *Ó-Verbászon,*

»példaadó egyénisége és hivatás közbeni feladatának odaadó teljesitése és kiválólag magyar hazafias érzelmeinél és áldozatkészségénél fogva az általános tisztelet és elismerés részesévé lett. Született 1829-ben Baján, orvosi oklevelét szerezte Bécsben és mint császári és királyi katonai főorvos 1859. és 1860. évben a közös hadseregnél szolgált. 1861 óta pedig mint Ó-verbászi községi orvos működik. Mintegy 25 év előtt alakitotta a magyarosodást azon három nyelvü községben igen hathatósan előmozditó és jelenleg is virágzó »Haladás kör« czimü olvasó egyletet. A tanügy egyik leglelkesebb hive és pártfogója, mit évi adományai is igazolnak. Több társulat elnöke, több cikluson át működött mint tiszteletbeli járásorvos. Mindmegannyi jele a köztiszteletnek és elismerésnek, melyet dr. Káldi magának kivivott.

WEISZ BERNÁT

szeszgyáros *Munkácson,*

született 1857-ik évben január hó 9-ikén Munkácson. Atyja, aki akkoriban még igen szerény anyagi viszonyok közt kezdetleges szesziparos volt, a technikai pályára szánta őt. Az alsó gymnáziumot itt, a felsőbb reál-iskolákat részint Székesfehérvártt, majd Pozsonyban végezte.

Hosszas betegeskedése azonban tanulmányai abbanhagyására késztette őt, atyja mellett, szeszgyárában kezdett foglalkozni. Később »Weisz Mózes és fia Bernát« czég alatt czégtársul belépett, mely czég változatosan 1866. év óta áll fenn.

Lankadatlan munkásságát siker koronázta, s habár az akkori viszonyok közt a kulturális fejlődés minden biztositék hiányában. s a város határszéli fekvésénél fogva a galieziai verseny sok nehézséget görditett eléje — a legnagyobb erélylyel és buzgalommal azon volt, hogy a hazai ipar fejlesztéséhez hozzájáruljon s azt magasabb szinvonalra emelje.

Képviselve volt az 1896-iki ezredéves kiállitásnál is, s a

bemutatott hizótermékek után, általános elösmerés mellett, a »Millenniumi nagy érem«-mel lett kitüntetve.

Társadalmi állásra nézve városi tanácsos s törvényhatósági bizottsági tag. Két évig volt a helyben székelő Beregmunkácsi takarékpénztárnak aligazgatója. Sokoldalu müködése és gyenge egészsége azonban lemondásra késztették őt. Egyszersmind előharczosa volt a vallásügyi reformoknak, mert hazafiui önérzeténél fogva nem lehetett reá nézve közömbös, hogy a magyar kultura és a magyar zsidóság érdekében mindama Munkácson lakó, legtöbbnyire Galicziából bevándorolt, az ósdi maradiság elveivel telt hitsorsosait mihamarabb magyarokká átgyurja.

S habár a hitközségben a zilált állapotok még egyre tartanak, van remény arra, hogy még talán a millenniumi ünnepségek esztendejében véget vethet ezen szomoru állapotoknak olyképen, hogy mindazok, akik a hitközségben a visszavonás hitvány magvát hintegetik, ártalmatlanná tétetnek.

Ha ez bekövetkezik, — aminek okvetlen be kell következnie — ugy az Weisz érdemének fog betudódni.

MARTON MIKSA

rabbi, *Dicső-Szent-Márton,*

született 1866-ban Német-Keresztur sopronmegyei községben. Eleinte kereskedelmi iskolákat végzett, de a kereskedői pályára kevés hajlamot érezvén, a német-kereszturi rabbiiskolát látogatta, majd Pozsonyban rabbivá avatták őt. Eleinte Kővágó-Eörsön működött, innen a dicső-szent-mártoni orth. hitközség meghivására 1893-ban Dicső-Szent-Mártonba ment. Ő nemcsak a magyar nyelvet honositotta meg a hitközségben, hanem hazafias szellemével hazafias életre ébresztette hitsorsosait. Hazafias mozgalmak mindig tettre készen találják őt, igy többek között tagja a dicső-szent-mártoni állandó márczius 15-iki bizottságnak.

VOGELHUT DÁVID

igazgató-tanitó *Liptó-Szent-Miklóson,*

született 1832-en Liptó-N.-Olaszin. 14 éves koráig magántanitók által nyerte kiképeztetését, de tudvágya és hazafias érzelmei mellett tanuskodik az a tény, hogy mint 13 éves fiu tanitói utbaigazitás nélkül egy év alatt elsajátitotta a magyar nyelvet. Anyjának 1845-ben bekövetkezett halála után a mostoha elzavarta őt a szülői háztól s igy az időtől kezdve már önmaga kereste meg mint tanitó kenyerét. Ezalatt mint magántanitó a tanitói pályára készült. Mint tanitó Bonyhádon is müködött, ahol Perczel Dezsőt, a jelenlegi belügyminisztert a franczia nyelvben oktatta. A »nemzet e napszámosa« mindenütt azon volt, hogy növendékeit magyar szellemben nevelje és légióra rúg azoknak száma, kiket Vogelhut derék magyar polgárokká nevelt. Rendkivüli tudományossága és szeplőtlen jelleme köztiszteletet biztositottak neki.

Dr. PROPPER ADOLF

ügyvéd *Eperjesen*,

született 1845-ben Mathejócon, Szepesvármegyében. Középiskolai kiképeztetését az eperjesi és egri gymnáziumokban nyerte, jogi tanulmányait a bécsi és budapesti egyetemen végezte. 1867-ik évben jogyakorlatra lépvén több fővárosi előkelőbb ügyvédi irodában működött; 1869. évben nyerte a jogtudori, 1870. évben a köz- és váltó-ügyvédi oklevelet. Még ez év folyamán Eperjesen ügyvédi irodát nyitván, jelenleg is mint ügyvéd tevékeny és a jogkereső közönség nagymérvű bizalmának örvend. A hetvenes évek elején Szinyei Merse Félix vármegyei főispán által tb. megyei tiszti ügyésznek lett kinevezve; az eperjesi ügyvédi kamarának alakulása alkalmával kamarai ügyészszé lett megválasztva, mely tisztséget, kartársai bizalma folytán mai napig is viseli. — Az eperjesi izr. hitközség elnöke, a vármegyei törvényhatósági bizottság és a városi képviselőtestület tagja s közügyekben általán élénk és tevékeny részt vesz és a sárosmegyei zsidóság magyarosososodására nagy befolyással volt.

Dr. HOCHMANN NÁNDOR

honvédezredorvos *Fogarason,*

született 1844-ben Gyulafehérvárt, ahol az elemi iskolát és a gymnáziumot végezte. A orvosi diplomát, szegény szülők gyermeke lévén, csak keserves küzdelmek árán birta elnyerni, 1870-ben telepedett meg Fogarason, hol kinevezték őt honvédfőorvossá is. Orvosi hivatása mellett dr. Hochmann társadalmi téren is érvényesitette magát, amennyiben az állami polgári iskolánál mint gondnok, a zsidó iskolában pedig mint elnök működött. 1879-ben tettleges áll. honvédezredorvossá neveztetvén ki, fizetéssel járó polgári hivatalairól lemondott, de továbbra sem szünt meg a társadalom érdekében fáradni. Igy ujjászervezte az ottani vöröskereszt egyletet, melynek alelnöke. A megyében is áldásosan müködött, amiért tiszteletbeli megyei főorvossá nevezték őt ki. Megrongált egészsége arra kényszeritette őt, hogy 1887-ben nyugdijaztassa magát. Azóta tagja a megyei törvényhatósági bizottságnak.

Dr. NEUMANN EDE

főrabbi *Nagy-Kanizsán,*

született 1859-ben Budapesten. Az elemi iskolát Ó-Budán, a gymnáziumot a budapesti ág. ev. gymnáziumban végezte. Gyermekkorától fogva a zsidó vallásnak kútforrásaival foglalkozott és theologiai tanulmányait a budapesti rabbi-képző intézetben, bölcsészeti és nyelvészeti tanulmányait pedig a budapesti egyetemen végezte. A keleti nyelvészetet és összehasonlító vallástudományt külföldön tanulmányozta és már 1881-ben a vallás és közoktatási miniszter adta ki Neumannak első munkáját, mely »A mohamedán József monda eredete és fejlődése« czimen jelent meg.

Neumann dr. 1883. óta a nagykanizsai izr. hitközség főrabbija és összes tanintézeteinek tanfelügyelője. Ő honositotta meg a hitközségben a magyar hitszónoklatot és megadta a magyar nyelvnek az őt megillető helyet. Vallásos dolgokban hive és előharczosa a határozott haladásnak. Választmányi tagja több irodalmi és emberbaráti társulatnak. Neumann nagy irodalmi tevékenységet fejt ki és nagybecsü munkái részben önállóan, részben évkönyvekben és folyóiratokban láttak napvilágot.

Dr. GUTLOHN HENRIK

főorvos *Rozsnyón*,

született 1852-ben Rozsnyón, ahol gymnáziumi tanulmányait, szegény fiu lévén, tandijmentesen végezte. Orvosi tanulmányait a budapesti egyetemen kezdte, a bécsin végezte s 1877-ben avatták őt fel tudorrá. Eleinte egy bécsi katonai kórházban működöttt, mig 1877-ben Rozsnyón telepedett le állandóan. 1882 óta kincstári bányaorvos és 1894 óta a rozsnyói vasas gyógyfürdő orvosa is. A szegények áldják humánus eljárását és a közügyek iránt tanusitott meleg érdeklődése utat nyitott neki a városi képviselőtestületbe és a megyei törvényhatósági bizottságba. Elnöke a zsidó hitközségnek és ezen minőségében sokat fáradozott a magyar szellem meghonositásában és szava a hitközség tagjaira nézve irányadó.

MARGALIT ALFRÉD

gazdálkodó *Toldi-Pusztán,*

született Veszprémben 1853-ban; atyja gazdálkodó ember volt, aki előbb a Széchényi családnak, utóbb haláláig a veszprémi püspökségnek volt jószágbérlője, Margalit Alfréd a középiskolát Veszprémben és Budapesten látogatta, majd Keszthelyen a gazdászati tanfolyamot kitüntetéssel végezte. Gróf Károlyi György nyirbátori uradalmán mint gazdatiszt nyert alkalmazást. Atyja halálával ő vette át a püspöki bérletet s azóta ott él közbecsülésben és közszeretetben. A szegények benne jóltevőjüket tisztelik és gyermekeit egészséges magyar szellemben neveli. Ő soha nem kérdi a hozzáfordulók vallását, hanem segélyez mindenkit, aki segélyre szorul és segélyre érdemes.

NEUMANN FÜLÖP dr.,
orvos, *Lugoson*,

született 1835-ben Lugoson mint szegény szülőknek gyermeke. A gymnáziumot Temesvárt látogatta, majd a bécsi egyetemre ment, ahol 1859-ben orvostudorrá avatták őt. Lugoson telepedett le, ahol különösen mint szülész nagy sikereket aratott. Szifilitikus betegségek ellen, mely betegségek különösen vannak elterjedve Krassó-Szörénymegye parasztnépességében, oly erélylyel és oly sikerrel küzdött, hogy 20 évi működés után a szifilitikus betegek számára létesült kórház szükségtelenné vált.

Dr. Neumann egy negyedszázad óta ingyenes orvosa a lugosi zsidó hitközségnek és a vasut kiépitése óta Temesvár-Orsovai pályaorvos. Amellett a szegények tömegesen keresik fel őt, akiben nemcsak jó orvosra, de barátra és támaszra találnak. Mint a zsidó elemi iskola elnöke ő honositotta meg ez iskolában a magyar tannyelvet, ő hozta be a tornaoktatást, ő létesitette az iskolai könyvtárt s ő gondoskodott arról, hogy a gyermekek jó, a hygiena követelményeinek megfelelő iskolapadokban ülhessenek. Neumann egy becsületes munkássággal eltöltött életre tekint vissza s most is polgártársainak osztatlan szeretete mellett folytatja áldásos működését.

UNGÁR JÓZSEF

nagybirtokos *Ó-Moraviczán*,

született Ó-Moravicza községben 1844-ben, iskoláit Budapesten végezte. 1876. évtől kezdve a közügyekben tevékeny részt vesz. Az ó-moraviczai »Takarékpénztár« létesülését buzgalmának köszöni, a »Segély egylet«, valamint az »Óvoda« létesitésében tevékeny részt vett, az utóbbinak jelenleg is felügyelő tagja. Hitsorsosai bizalmából évtizedek óta a hitközség élén áll, mint annak elnöke és nemcsak a hitközség ügyeit vezeti lelkiismeretesen, hanem tiszta magyar érzelmével a hitközségi ügymenetet és iskolát teljesen magyarrá tette. Egyáltalán mint jó magyar hazafi ismeretes, ki lakó társai és hatóságai előtt is tiszteletben és közbecsülésben részesül.

Dr. FLEISCHER SIMON

járásorvos *Zsablyán,*

született, 1845-ben, Csonoplán. Középiskolai tanulmányait Zomborban és Budapesten végezte, orvosi oklevelét 1868. évben a budapesti egyetemen nyerte. 1868—1870. évben Stanititron mint magánorvos, ezen időtől egészen 1883. év végeig Madarason mint községi orvos működött és 1884. év január 1-étől Zsablyán mint járásorvos áll alkalmazásban. A társadalomban közkedveltségű, csendes, barástágos modoránál fogva közszeretetben és tiszteletben áll. Résztvesz minden kulturális és társadalmi mozgalomban és hazafias szellemével jótékonyan hat hitsorsosaira.

Dr. LICHTSCHEIN ADOLF
megyei t. főorvos *Rimaszombatban,*

kitűnő képzettségű, a közügyek iránt melegen érdeklődő fér fiui, aki hivatását nem vajat adó tehénnek tekinti, de odadással a szenvedő emberiség iránt gyakorolja.

Született 1841-ben Sajó-Kazinczon, ahol szülei hosszu időn át a báró Kemény és Kubinyi család bérlői voltak, később szorgalom és becsületes munka által nagybirtokosokká lettek.

Lichtchein Adolf tanulmányait szülőhelyének református iskolájában kezdte meg. Érettségit a Piaristák budapesti gymnáziumában tett, majd Bécsbe ment, hol elébb bölcsészetet hallgatott, utóbb az orvosi pályára lépett. Tanulmányainak bevégzése után még hosszabb időn át közkórházakban gyarapitotta ismereteit, majd Rimaszombaton telepedett le. Humánus eljárása és a közügyek iránt való meleg érdeklődése csakhamar közszeretet tárgyává tették őt, mely szeretet akkor nyilvánult, midőn néhai Fáy Gusztáv főispán a megye gyülésén érdemeit felsorolta és általános helyeslés mellett megyei főorvossá nevezte őt ki. A gazdagok szeretik őt, a szegények áldva emlitik működését.

Dr. KOHN GÁBOR

megyei főorvos *Pakson,*

született 1829-ben Pakson mint igen szegény szülők gyermeke. Gymnáziumi tanulmányait Kecskeméten és Budapesten végezte, 1848-ban bölcsészetet hallgatott s a szabadságharczban Bem alatt küzdött mint legionarius Jellasics ellen. Orvosi tanutmányait Bécsben végezte s 1854-ben telepedett le Pakson mint gyakorló orvos, ahol 42 év óta működik a társadalom minden rétegének osztatlan elismerése és bizalma mellett. Három kolerajárványban működött önfeláldozással, ki is akarták ezért tüntetni, de ő a teljesitett kötelesség révén kitüntetést elfogadni vonakodott. A közművelődést azzal emelte, hogy gyakran népszerű felolvasásokat tartott. A társadalmi élet emelésében nagy érdemei vannak.

SINGER S. LEÓ

főrabbi, *Rimaszombat*,

született 1857-ben Várpalotán mint Szepesváralja világhirü főrabbijának fia. Singer S. Leó tanulmányait atyja oldalán kezdette meg, Trencsénben és Pozsonyban folytatta, majd Berlinben bevégezte. Ez utóbbi városban csakhamar megválasztották őt hitszónoknak, mely minőségben csakhamar nagy hirnévre tett szert. Rimaszombatban 1882-ben választották meg őt főrabbivá, ahol áldásdús müködést fejt ki a városi és megyebeli zsidók magyarositása körül. Az itteni iskolák és templomokban Singer megválasztatása előtt a magyar nyelvet alig ismerték. Ő ezen bajt csakhamar gyökeresen kiirtotta s ma az ő kerületében müvelik, fejlesztik és terjesztik a nemzeti nyelvet s igy a derék főrabbi méltán nevezhető Rimaszombat és vidéke zsidósága megmagyarositójának. Singer S. Leó Rimaszombat város képvisetőtestületének, számos kulturalis és jótékonysági egyletnek tagja.

FRIEDLÄNDER DÁVID

Magyar-Láposon,

született 1833-ban Kis-Várdán, ahol atyja mint főrabbi működött s akinek kívánsága szerint ő is a talmud tanulmányozásával foglalkozott eleinte, mig később kereskedői pályára lépett, Magyar-Láposon a dohány nagyárudát vette át. Tiszta jelleme és kitünő tehetségei folytán nemsokára megválasztották őt hitközségi elnöknek, mely tisztségében a zsidó hitközség magyarositása és kulturintézmények létesitése érdekében nagy buzgalmat fejtctt ki. Friedländer anyagi kincsekre szert tenni nem birt, de igenis birja polgártársainak szeretetét, a kik benne a a jó hazafit, az önzetlen polgárt, az áldozatkész embert becsülik.

KNOPFLER SÁNDOR
tanitó, *S.-A.-Ujhelyen,*

született Sátoralja-Ujhelyben 1841-ben. 1870 óta a helybeli izr. népiskolánál müködik. Már a hatvanas években a tanügyi és felekezeti lapokban jelentek meg tőle dolgozatok. Nagyobb irodalmi munkásságát az orsz. magyar izr. kongresszuskor kezdte kifejteni. Ekkor rendes munkatársa volt az othodox párt organumának, a »Magyar Zsidó«-nak, de midőn ötvenhat orthodox képviselő a kongresszust alapos ok nélkül elhagyta, ezt a lépést nem helyeselte és egy brosürben kimutatta, hogy a kongresszus munkálatai legkevésbé sem sértik a vallás tisztaságát. A hetvenes évek óta szorgalmas munkatársa a »Zemplén«-nek. E lapban megjelent czikkei közül különösen azok nevezetesek, melyekben a zsidó zugiskolák ellen inditott irtóháborut s hogy Zemplén vármegyében most már nincsenek zúgiskolák, részben az ő érdeme. Mint tankönyvíró 1878-ban *Zemplén vármegye földrajzának* megirásával tette nevét ismeretessé, majd »*Irálypéldák tára*« és »*Irályfeladványok tára*« czimü négy részből álló müvével mint uttörő lépett fel. A három részben megjelent »*Több héber imák*« czimü tankönyveivel a zsidó hitoktatás magyarositásának tett nagy szolgálatot. Most a millennium alkalmából az iskolaszék megbizására megirta a s.-a.-ujhelyi iskola törtenetét.

LŐVY MÓR

népiskolai igazgató *Iglón*.

Született 1847. szept. 24-ikén Szepes-Ófalván, Mint szegény szülők gyermeke, már 12 éves korában idegen emberek közé került, Atyja rabbi pályára szánta és ennek következtében főleg a héber tudományokra oktatta. De nemsokára a gymnáziumi tantárgyak tanulásához fogott. — Autodidaktikus uton elsajátitotta ismereteit, még pedig oly mértékben, hogy 20 éves korában, midőn anyagi körülményei nevelői állás elfogadására kényszeritették, három előkelő ház közül választhatott. Később hajlamát követve, a tanitói pályára lépett, 1876. Iglón a tanképesitőt jeles eredménynyel letette.

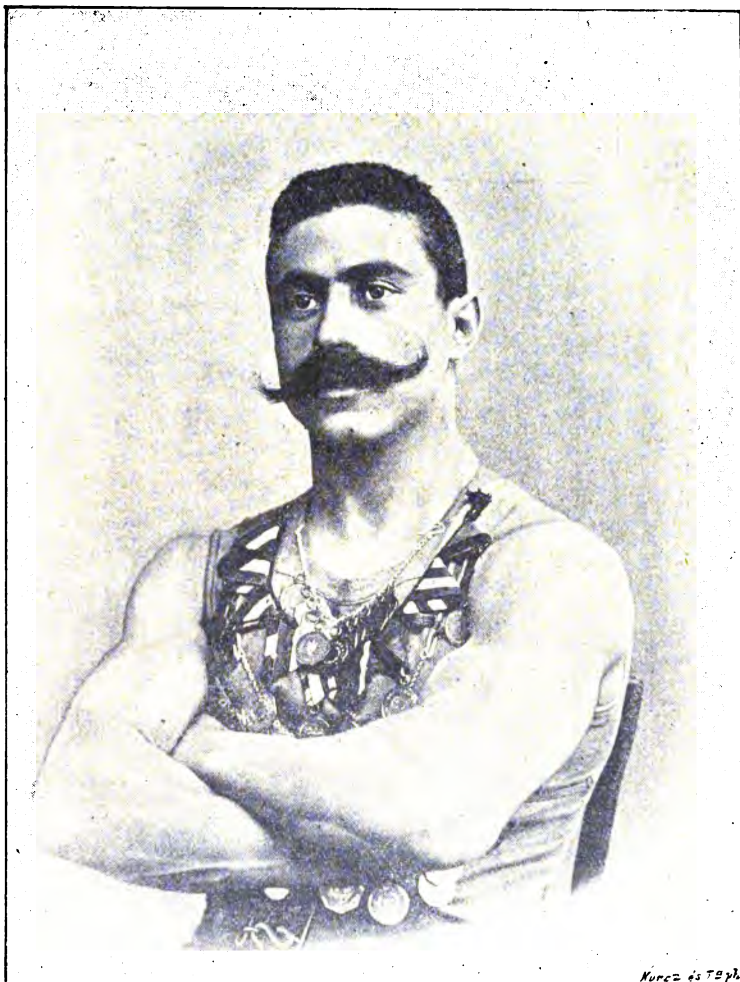
Ugyan ez évben az iglói izr. elemi népiskolánál mint igazgató nyert alkalmazást.

Irodalmi, valamint a közhasznu és emberbaráti téren tevékenységet fejtett ki. Az iglói tüzoltó egyesületnek 15 éven át szakaszparancsnoka volt. A Szepesi-Szeretetház egyesület igazgató tanácsának tagja és midőn nevezett egyesület vagyonát

Szepesvármegyének engedte át azon czélból, hogy ez a nemes eszmét mihamarább valósitsa, az egyesület utolsó gyülésén Gróf Csáky Vidor elnök és Putsch Tóbiás ügyvivő alelnök mellett őt harmadiknak választották örökös tag gyanánt a Szepesi Szeretetház ügyeit elintézendő és a vármegye hatósága által kiküldendő bizottságba. Tagja a F. M. Közművelődési Egyesület, valamint a Magyar Kárpátegyesület választmányainak és 1895. óta az utóbb nevezett egyesület évkönyv-szerkesztő bizottság elnöke. A Szepesi Tanitó egyesület érdekeit 15 éven át mint főtitkár előmozditotta és annak 60 éves történetét Róth Márton gymn. tanárral egyetemben irta. Az iszákosság meggátlásáról irt értekezése a Szepesi Tanitó egyesület kiadásában jelent meg. Mint Dr. Emericzy Géza utódja 12 év óta Magyarország tanügyét a Lipcsében megjelenő »Pädadgogischer Jahresbericht« czimü folyóiratban ismerteti. Közhasznu tevékenységét Igló város közönsége is méltatta, midőn Lővyt 10 év előtt városi képviselőnek választotta.

TARTALOM.

HIRDETÉSEK.

3 2044 024 157 505